

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETAS
APLINKOS POLITIKOS IR VALDYMO KATEDRA

EGIDIJUS ZYKAS
(APLINKOS APSAUGOS POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS)

**1992 M. HELSINKIO KONVENCIJOS DĖL BALTIJOS JŪROS JŪRINĖS APLINKOS
APSAUGOS ĮTAKA LIETUVOS VANDENŲ NAUDOJIMO IR APSAUGOS POLITIKAI**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas —
doc. dr. Alfonsas Vaišnoras

Vilnius, 2007

TURINYS

ĮVADAS	3
1. HELSINKIO KONVENCIJOS REIKŠMĖ LIETUVOS IR KITŲ BALTIJOS JŪROS ŠALIŲ VANDENS POLITIKAI	7
1. 1. Jūrų apsaugos problemos.....	7
1. 2. JT Helsinkio konvencijos reikšmė Baltijos jūros apsaugai	10
1. 3. Baltijos Darbotvarkės 21 ryšys su Helsinkio konvencija	21
1.4. ES paviršinių ir požeminių vandenų apsaugos ir darnaus vystymosi politikos sąryšis su Baltijos jūros apsauga	25
2. HELSINKIO KONVENCIJOS ĮSIPAREIGOJIMŲ DĖLI BALTIJOS JŪROS APSAUGOS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE	29
2.1. Lietuvos vandens apsaugos politika ir teisė	29
2. 2. Racionalus vandens išteklių naudojimas ir nuotekų valymas	36
2. 3. Taršos iš išsklaidytų šaltinių valdymas	41
2. 4. Tiesioginė jūros taršos prevencija	46
2.4.1. Atliekos bei kitos medžiagos, susidarančios eksploatuojant laivus	46
2.4.2. Jūros dugno išteklių naudojimas	49
2.4.3. Avarinių situacijų likvidavimas.....	51
3. EKSPERTŲ APKLAUSOS REZULTATAI	54
IŠVADOS.....	59
REKOMENDACIJOS	61
NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS:.....	62
SANTRAUKA	69
SUMMARY	70
PRIEDAI	71

IVADAS

Baltijos jūra, palyginus su kitais didžiausiais pasaulio vandenynais ar jūromis, yra labai maža, nes ji užima tik 0,1 proc. pasaulinio vandenyno. Tuo pačiu Baltijos jūra yra labiausiai užteršta pasaulyje. Dėl ypatingos geografinės padėties, klimato ir okeanografinių savybių Baltijos jūra yra labai jautri žmogaus veiklos poveikiui aplinkai. Dėl žmonių ūkinės veiklos labai didėja vandenyje azoto ir fosforo kiekiai. Tai sąlygoja eutrafikacijos didėjimą. Baltijos jūra taip pat užteršta chlororganiniais pesticidais. Minėti pesticidai kaupiasi gyvuose organizmuose ir gali sukelti mutacijas, vėžį, susilpninti imunitetą. Baltijos jūros baseinas turi daug vandens telkinių: upių, ežerų, upelių. Jūros ekologinė būklė labai priklauso nuo šių vandens telkinių švarumo.

Viena didžiausių problemų Baltijos jūroje — tarša nafta ir jos produktais. Pavojingi naftos ir jos produktų teršalai į jūrą patenka su nutekamaisiais vandenimis, upių nuotėkiu, iš plaukiančių laivų, įvykus tanklaivių avarijoms ir kt. Gamtinei aplinkai jie padaro didžiulius nuostolius, normalus ekosistemų funkcionavimas būna pažeidžiamas. Baltijos jūroje palaidoti II — ojo Pasaulinio karo cheminiai ginklai (aviacinės bombos, dūminės granatos, artileriniai sviediniai) taip pat kelia didelį susirūpinimą, nes tai lyg „tikinti bomba“, kuri neaišku kada sprogs.

Baltijos jūros tarša buvo susirūpinta tik XX a. antroje pusėje. Mokslininkai suprato, kad, norint sumažinti Baltijos jūros taršą, neužtenka vienos ar kelių valstybių pastangų. 1974 m. kovo mėn. buvo pasirašyta Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos. Konvenciją pasirašė Suomijos, Švedijos, Vokietijos Federacinės Respublikos, Vokietijos Demokratinės Respublikos, Lenkijos ir Sovietų Sąjungos atstovai. 1980 m. buvo įkurta Helsinkio Komisija (HELCOM), kuri privalėjo kontroliuoti konvencijos įgyvendinimą.

XX a. pabaigoje, pakitus politinei situacijai kai kuriose Baltijos jūros valstybėse ir iš politinio žemėlapio išnykus Tarybų Sąjungai, atsirado nauji reikalavimai ir Baltijos jūros bei jos baseino aplinkos apsaugai. 1992 m. buvo paruoštas naujas konvencijos tekstas. Konvenciją pasirašė visos prie Baltijos jūros esančios šalys (Danija, Vokietija, Lenkija, Rusija, Lietuva, Latvija, Estija, Suomija ir Švedija). Visos šios valstybės renkasi į suvažiavimus ir nuolat sprendžia klausimus kaip būtų galima kuo efektyviau užkirsti kelią teršalų patekimui į Baltijos jūrą, kuria strategijas, kurios leidžia kuo greičiau informuoti valstybes apie naftos išsiliejimus jūroje. Kuo greičiau likviduojami padariniai, tuo mažesnė žala padaroma gamtai. Konvencijoje numatytos taisyklės ir principai, reglamentuojantys Baltijos jūros baseino apsaugą. Šalys susitarė kartu ar atskirai imtis įstatyminių, administracinių ir kitų priemonių taršai panaikinti arba sumažinti, sukurti sąlygas natūralios Baltijos jūros baseino aplinkos atkūrimui, jos ekologinės pusiausvyros palaikymui.

1992 m. Helsinkio Konvencijos pagrindinis tikslas — tobulinti tarptautinę aplinkos apsaugos politiką ir įstatymus, saugančius Baltijos jūros ir jos baseino aplinką.

Baltijos jūros apsauga rūpinasi ne tik Helsinkio Komisija, bet ir kitos tarptautinės organizacijos: Jungtinių Tautų Švietimo, Mokslo ir Kultūros Organizacija (UNESCO), Tarptautinė Jūrų Įsisavinimo Taryba (ICES), Tarptautinė Jūrų Organizacija (IMO) ir kt., kurios taip pat ruošia įvairias konvencijas bei kitus teisinius aplinkos apsaugos srities aktus ir juos įteisina. Lietuvai tapus ES nare yra labai svarbu suderinti savo nacionalinę vandens apsaugos politiką su ES vykdoma politika bei ją sėkmingai įgyvendinti. Juo labiau, kad Europos Sąjunga labai rūpinasi vandenių apsauga bei teikia nemažą finansinę paramą (struktūriniai fondai, sanglaudos fondas — ISPA, PHARE, LIFE ir SAPARD) vandenių būklės gerinimui neseniai prie ES prisijungusiom šalims. ES vandenių apsaugos politikoje Helsinkio komisijai numatytas Baltijos jūros aplinkos steigėjo ir plėtojo vaidmuo. Ji turėtų pasitarnauti kaip specialistų kolektyvas, galintis pasiūlyti sprendimus, kurie gali būti pritaikyti dar plačiau. Darnaus vystymosi strategijoje siekiama užtikrinti decentralizuotą vandens išteklių valdymo sistemą, efektyvią atvirų vandens telkinių ir vandens ekosistemų apsaugą, racionalų vandens išteklių naudojimą, aukštą rekreacijos potencialą bei vandens ekosistemų įvairovę ir jų biologinį produktyvumą. Štai kodėl yra svarbu kompleksiskai apžvelgti šiuos procesus. 1992 m. Helsinkio konvenciją dėl Baltijos jūros jūrinės aplinkos apsaugos būtų galima laikyti svarbiausiu tarptautiniu susitarimu, saugančiu Baltijos jūros baseiną ir formavusiu vandens politiką Lietuvoje. Ir dabar konvencijai numatytas ypatingas dėmesys tiek ES politikoje, tiek kituose Lietuvai reikšminguose dokumentuose apsaugant Baltijos jūrą ir jos baseiną.

Magistrinio darbo tema problematiška, nes atskirų tyrimų apie 1992 m. Helsinkio konvencijos reikšmę Baltijos jūrai ir jos baseino apsaugai nėra. Helsinkio konvencijos įtaka Lietuvos vandenių naudojimui ir apsaugos politikai niekur kompleksiskai nebuvo nagrinėta. Tai ir sudaro temos naujumą.

Baltijos jūros tyrimus atlieka daugelio valstybių mokslininkai. Jie yra parašę daug knygų bei straipsnių apie Baltijos jūros užterštumą. Iš Lietuvos mokslininkų pažymėtinos A. Galkaus¹, D. Styros² ir kt. publikacijos, kuriose išsamiai aptariama Baltijos jūros ekologinė būklė.

Duomenų gausa apie Baltijos jūros geografinę padėtį išsiskiria E. Trimonio³ ir R. Žaromskio⁴ knygos. Pagrindinius Baltijos jūros teršėjus dar 1999 m. įvardijo A. Wirdheimas

---

¹ Jokšas K., Galkaus A. Klaipėdos uosto akvatorijos dugno nuosėdų užterštumas // Aplinkos tyrimai, inžinerija ir vadyba. ISSN 1392-1649. Kaunas: Technologija, 1999

² Styra D. Radioaktyvioji tarša. Baltijos jūros ekologinės problemos. Vilniaus Gedimino universitetas. Vilnius, 2000

leidinyje „Baltijos jūros tarša nafta ir jos produktais, radioaktyvioji tarša, cheminių junginių tarša. Kas vyksta Baltijos jūroje“.⁵

Aplinkos ministerijos internetiniame puslapyje⁶ taip pat gausu informacijos ir įvairių straipsnių apie Baltijos jūros ekologinę būklę ir jos gerinimą.

Naujausios informacijos teko skaityti Jūrinių tyrimų centro internetinėje svetainėje⁷. Ten pateiktos lentelės, diagramos, kurios leido lengviau įsivaizduoti Baltijos jūrai daromą teršalų žalą. Išsamios informacijos apie 1992 m. Helsinkio konvencijos įgyvendinimą visose konvenciją pasirašiusiose šalyse bei aktualiausias problemas, susijusias su Baltijos jūros apsauga, galima rasti HELCOM oficialioje interneto svetainėje.⁸

Darbo hipotezė — 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos turėjo ir vis dar tebeturi didelę įtaką Lietuvos vandenų naudojimo ir apsaugos politikai.

Pagrindinis darbo tikslas — nustatyti kaip 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos įtakojo Lietuvos vandenų naudojimo ir apsaugos politikos formavimąsi nuo pat konvencijos pasirašymo 1992 m. iki šių dienų.

Siekiant šio tikslo išskelti šie uždaviniai:

1. Išnagrinėti 1992 m. Helsinkio konvencijos dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos reikšmę Baltijos jūros šalių vandens politikai;
2. Nustatyti 1992 m. Helsinkio konvencijos dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos sąsajas su Baltijos darbotvarke 21;
3. Palyginti ES paviršinių ir požeminių vandenų apsaugos ir darnaus vystymosi politikos aspektus su HELCOM vykdoma politika;
4. Įvertinti Lietuvos pastangas siekiant mažinti užterštumą Baltijos jūroje;
5. Išsiaiškinti kaip efektyviai Lietuvoje vykdomos 1992 m. Helsinkio konvencijos nuostatos ir įpareigojimai dėl vandenų apsaugos.

---

³ Trimonis E. Baltijos jūros geografinė padėtis, dugno reljefas, vandens baseino charakteristika. Jūrų ir vandenynų geologija. Vilnius, 2002

⁴ Žaromskis R. Geografinė padėtis, jūros raida. Okeanai, jūros, estuarijos. Vilnius, 1996

⁵ Wirdheim A. Baltijos jūros tarša nafta ir jos produktais, radioaktyvioji tarša, cheminių junginių tarša. Kas vyksta Baltijos jūroje. Vilnius, 1999.

⁶ <http://www.am.lt>

⁷ <http://www.jtc.lt>

⁸ <http://helcom.fi>

Pirmojoje darbo dalyje nustatinėjama pasaulinė 1992 m. Helsinkio konvencijos reikšmė, t.y., kokios jūrų apsaugos problemos slegia daugelį pasaulio šalių. Ar Helsinkio komisijos pasiūlyti sprendimai ir pačios 1992 m. Helsinkio konvencijos pasirašymas įnešė daug naudos apsaugant Baltijos jūrą ir jos baseiną? Nagrinėjamas 1992 m. Helsinkio konvencijos dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos ryšys su Baltijos Darbotvarkė 21 bei ES darnaus vystymosi strategija. Šiuo metu Lietuvos vandens sektoriaus politika daugiausiai remiasi ES paviršiniu ir požeminių vandenų apsaugos principais, todėl pirmojoje darbo dalyje bandoma atsakyti ar daug sąlyčio taškų turi ES požeminių ir paviršinių vandenų apsauga su 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos.

Antrojoje darbo dalyje nagrinėjamos Lietuvos problemos ir pasiekimai įgyvendinant Helsinkio konvenciją. Apžvelgiama Lietuvos vandenų apsaugos politika ir teisė, t.y. plotmė, kurioje veikia 1992 m. Helsinkio konvencija. Aptariamos racionalaus vandens išteklių naudojimo ir nuotekų valymo galimybės, taršos iš išsklaidytų šaltinių valdymo niuansai. Neužmirštamas ir tiesioginės jūrų taršos prevencijos klausimas. Taip pat apžvelgiama, kaip įgyvendinami 1992 m. Helsinkio konvencijos punktai dėl atliekų, susidarančių eksploatuojant laivus, jūros dugno išteklių naudojimo bei avarinių situacijų likvidavimo.

Trečioje dalyje pateikiamos ekspertų nuomonės nagrinėjama tema.

Rašant magistrinį darbą buvo panaudoti šie metodai: literatūrinių šaltinių analizė, palyginamoji analizė, statistinė analizė, kartografinė analizė, atvejo analizė, ekspertų interviu.

1. HELSINKIO KONVENCIJOS REIKŠMĖ LIETUVOS IR KITŲ BALTIJOS JŪROS ŠALIŲ VANDENS POLITIKAI

Šiame skyriuje nagrinėjamos pasaulinės jūrų apsaugos problemos, bandoma atsakyti į klausimą ar tikrai Helsinkio konvencija suvaidino didžiulę reikšmę mažinant Baltijos jūros taršą. Ieškoma sąlyčio taškų tarp Helsinkio konvencijos ir Baltijos Darbotvarkės 21. Nagrinėjama kiek Europos Sąjungos strategijos, direktyvos ir vandenių politika rūpinasi savo jūromis, tarp kurių yra ir Baltijos jūra.

1. 1. Jūrų apsaugos problemos

Visos į Pasaulinį vandenyną išmetamos atliekos dažniausiai klasifikuojamos pagal du požymius: patekimo į okeaną pobūdį ir taršos produktų rūšį. Patekti į okeaną teršalai gali tyčiniu ir netyčiniu (arba atsitiktiniu) būdu.

Tyčiniu teršimu laikomas toks, kada žmonės į jūrą išleidžia nevalytą vandenį, likusį išplovus laivus, išveda į upes ir jūras pramoninę arba buitinę kanalizaciją, išmeta kietas ūkines atliekas (tarą, butelius, padangas ir kt.), įvairius chemikalus ir t.t., perveža į kitą vietą ir ten išberia gruntą, sukauptą atliekant uostų, upių gilinimo darbus, skandina vandenyje konteinerius su radioaktyviomis medžiagomis. Nemažą tyčinės jūrinės aplinkos užterštumą sukelia pramonės įmonės, išmesdamos pro dūmtraukius didžiulį kiekį sieros ir kitų junginių, išleisdamos šiltą vandenį ir t.t.⁹

Netyčiniam teršimui priskiriami tokie atvejai, kai tanklaivius, povandeninius naftotiekus, gręžimo ir naftos eksploatacijos įrengimus ištinka avarijos ir išsilieja nafta. Netyčiniam ir netiesioginiam teršimui priskiriamas ir žemės naudmenų purškimas insekticidais (lot. insektum — vabzdys, lot. caedere — žudyti, užmušti), kurie su nutekamaisiais vandenimis arba per atmosferą patenka į Pasaulinį vandenyną. Taip pat užterštų vandenių ištekėjimas iš sugedusių valymo įrenginių. Netyčiniu ir netiesioginiu būdu patekusiais į aplinką teršalais laikomos pramonės ir transporto išskirtos toksinės medžiagos, pasiekiančios vandenyną per atmosferą, taip pat medžiagos, išsiskiriančios eksploatuojant povandeninių iškasenų telkinius ir kt.¹⁰ 1 priede pateiktoje diagramoje grafiškai apibendrinti vandenynų taršos atvejai.

---

⁹ Žaromskis R. Geografinė padėtis, jūros raida. Okeanai, jūros, estuarijos. V., 1996, P. 121 - 122

¹⁰ Ten pat. P. 122

Užterštumu laikoma padidėjęs organinių arba neorganinių medžiagų kiekis bei kiti faktoriai, mažinantys vandens kaip gyvybinės erdvės kokybę.¹¹

Iki pat XX a. vidurio dauguma mokslininkų manė, kad okeaninio vandens masė gali atskiesti bet kokius teršalus ir jie savaime išnyks. Tačiau pramonės augimas, miškų kirtimas, didžiulių žemės plotų pavertimas dirbamais laukais, gyventojų koncentracija palietė ne tik žemynus, bet ir vandenynus. Šiandien pasaulinio vandenyno problemos jau sprendžiamos globaliai, vien nacionalinio lygio nebepakanka.

Žaliųjų judėjimo atstovai, vadovaujami Žako Ivo Kusto, mano, kad globalinis užterštumas senai pasiekė pavojingą ribą. Jų duomenimis, per paskutinius dešimtmečius okeane išnyko apie 1000 biologinių rūšių, kurios jau niekada nebeatsikurs. Jie mano, kad per paskutinius 20 — 30 metų Pasauliniame vandenyne gyvybė sumažėjo apie 40 proc.¹² Kita mokslininkų grupė, sutikdama, kad atskirų regionų užterštumas tikrai didelis, kartu mano, jog artimiausioje ateityje globaliniu mastu didelio pavojaus dar nėra. Tam tikrų rūšių išnykimą ji sieja su ilgalaikiais gyvojo pasaulio svyravimais, ne kartą pasireiškusiais ir praeityje. Kaip tik dėl šių svyravimų vienos rūšys ir pakeičia kitas.¹³ Šie argumentai, deja, neparemiami duomenimis apie naujų gausių rūšių atsiradimą per tą patį laiką.

Užterštumu išsiskiria Šiaurės Atlantas ir ypač tie rajonai, kuriais eina intensyvesnės laivybos keliai. Dideliu taršos lygiu Atlante garsėja Viduržemio ir Baltijos jūros, Gvinėjos ir Meksikos įlankos. Indijos vandenyne — Persijos įlanka, ypač nukentėjusi karo tarp Irako ir Kuveito metu. Užterštumu išsiskiria ir Rusijos regionai, tokie kaip Vladivostokas, Dudinka ir kt. Svarbiausias vaidmuo, paskirstant užterštą vandenį didžiuliuose vandenynų plotuose, tenka Golfo ir Šiaurės Atlanto srovėms, kurios tiesiog „surenka“ teršalus Amerikos ir Europos priekrantėse ir perneša juos milžiniškais atstumais. Didžiausia atviro vandenyno įvairaus tipo teršalų koncentracija yra Sargasų, Norvegijos ir Barenco jūrose, kur yra srovių iškrovos zonos.

Pasaulinis vandenynas laikomas potencialiai perspektyviausiu naftos ir dujų šaltiniu. Dabar jame išgaunama daugiau nei trečdalis visos pasaulinės angliavandenilių produkcijos, eksploatuojami tūkstančiai naftos ir dujų telkinių. Naftos ir dujų gavybą jūrų akvatorijose pradėjo Japonija dar 1888 m.¹⁴ Be to, Pasaulinis vandenynas — pagrindinė tarpkontinentinių ryšių sfera. Todėl neatsitiktinai

---

¹¹ Ten pat. P. 123

¹² Žaromskis R. Geografinė padėtis, jūros raida. Okeanai, jūros, estuarijos. V., 1996, P. 123

¹³ Ten pat. P. 123

¹⁴ Trimonis E. Baltijos jūros geografinė padėtis, dugno reljefas, vandens baseino charakteristika. Jūrų ir vandenynų geologija. V., 2002, P. 230

Pasaulinis vandenynas labiausiai užterštas naftos angliavandeniliais. Per avarijas išsiliejusi nafta gana greitai sklinda vandens paviršiumi, iš jos susiformuoja plėvelė. Tokia plėvelė lėtina dujų apykaitą tarp vandens ir atmosferos, sudaro ekraną, trukdantį prasiskverbti saulės šviesai, ir stabdo fotosintezę, sumažina vandenyje ištirpusio deguonies kiekį, mat ji suvartoja su angliavandeniliais paviršiuje pasirodančios bakterijos. Kasmet į pasaulinį vandenyną patenka 3,2 mln. tonų naftos ir jos produktų.¹⁵

1967 m. prie Didžiosios Britanijos krantų sudužo amerikiečių tanklaivis „Torrey Canayon“. Išsiliejusi mazuto dėmė išplito dešimtis kilometrų, pražudė dešimtis tūkstančių jūros paukščių, ištisu sluoksniu daugelyje vietų padengė priekrantės dugną. Ne vienerius metus buvo iš rikiuotės išvestos austrių plantacijos, neteko darbo žvejai. Galų gale didžioji mazuto dalis buvo išmesta į Anglijos ir Prancūzijos kurortų paplūdimius. Ši baisi avarija pirmą kartą visuomenei įrodė, kad ekologines katastrofas lydi labai skaudūs socialiniai bei ekonominiai padariniai.¹⁶ 2 priede esanti lentelė pateikia didžiausias pasaulyje tanklaivių ir naftos gręžimo įrenginių avarijas.

Jūrų priekrantes taip pat labai teršia buitinės kanalizacijos atliekos bei pramoniniai vandenys, kurie upėmis patenka į vandenynus. Buitinėse atliekose gausu organinių medžiagų ir ligas sukeliančių mikrobu. Bakterijos skaido organines medžiagas, todėl jų kiekis nuotekų išmetimo vietose labai padidėja. Skaidydamos organines medžiagas bakterijos sunaudoja visą deguonį, todėl žūsta dauguma gyvų organizmų, o neskaidomos atliekos ima kauptis ir taip dar labiau teršia priekrantę.

Su pramoniniais vandenimis į Pasaulinį vandenyną patenkantys sunkieji metalai (gyvsidabris, švinas, kadmis ir kt.) yra labai toksiški. Jie ne tik nuodija aplinką, bet ir kaupiasi jūros organizmuose. 7 -11 tūkst. tonų per metus jo pramoninio kiekio patenka į vandenynus.¹⁷ Daugybė pramonės įmonių, gamyboje naudojančių chloro dujas ir šarmus išmeta daug gyvsidabrio. Kalnakasybos pramonė metalus perneša upėmis, o metalurgija — nutekamaisiais vandenimis.

Pesticidai (labai nuodingi chloro ir kai kurie fosforo angliavandeniliai) bei detergentai (buityje ir pramonėje naudojamos skalbimo medžiagos) yra labai toksiški ir patekę į okeaną daro didžiulę žalą visai ekosistemai. Pesticidai skyla labai pamažu ir susikaupia atmosferoje krenta į vandenynus, jūras. Jie keičia patį apykaitos pobūdį tarp aplinkos ir gyvojo organizmo.

---

¹⁵ Trimonis E. Baltijos jūros geografinė padėtis, dugno reljefas, vandens baseino charakteristika. Jūrų ir vandenynų geologija. V., 2002, P. 244

¹⁶ Žaromskis R. Geografinė padėtis, jūros raida. Okeanai, jūros, estuarijos. V, 1996., P. 131

¹⁷ Trimonis E. Baltijos jūros geografinė padėtis, dugno reljefas, vandens baseino charakteristika. Jūrų ir vandenynų geologija. V., 2002, P. 244

Biogeninių medžiagų (azoto, kalio, fosforo, silicio ir kt. junginiai) koncentracijos sukelia eutrofikaciją — vandens telkinio produktyvumo didėjimą, sukeltą jo degradaciją. Eutrofikacijos požymiai: aukšta biogeninių medžiagų koncentracija vandenyje, vandens „žydėjimas“, deguonies deficitas, žuvų dusimas, bioįvairovės mažėjimas. Antropogeninė eutrofikacija vyksta, kai dėl žmogaus ūkinės veiklos į vandens telkinius patenka daug fosforo ir azoto junginių.

Vandenis taip pat teršia gamybos bei buities atliekos — tara, šiukšlės ir t.t. Jie užteršia vandenį, nes vistiek jie anksčiau ar vėliau nuskęsta arba išmetami į krantą. Net ir žvejų tinklai gali sukelti didžiules nelaimes. Į juos gali įsipainioti ne tik žuvis, bet ir apsvyruojant aplink sraigta gali sustabdyti nedidelį laivą.

Visas iškastas gruntas — užterštas ir neužterštas — daro didžiulį fizinį poveikį sandėliavimo vietoje. Tai ir jūros dugno užklojimas (dėl to dūsta bentosiniai organizmai), ir vietinis suspenduotų kietų dalelių lygio pakilimas. Dėl šių priežasčių pablogėja priimančiosios sistemos deguonies režimas, gali būti apsunkinta žuvų migracija, susidaro papildomos kliūtys žvejybai. Molio ir aleurito dalelių kaupimasis neigiamai veikia rekreacines zonas. Šios problemos tampa dar opesnės, kai gramzdinamas labiau cheminiais junginiais užterštas gruntas.

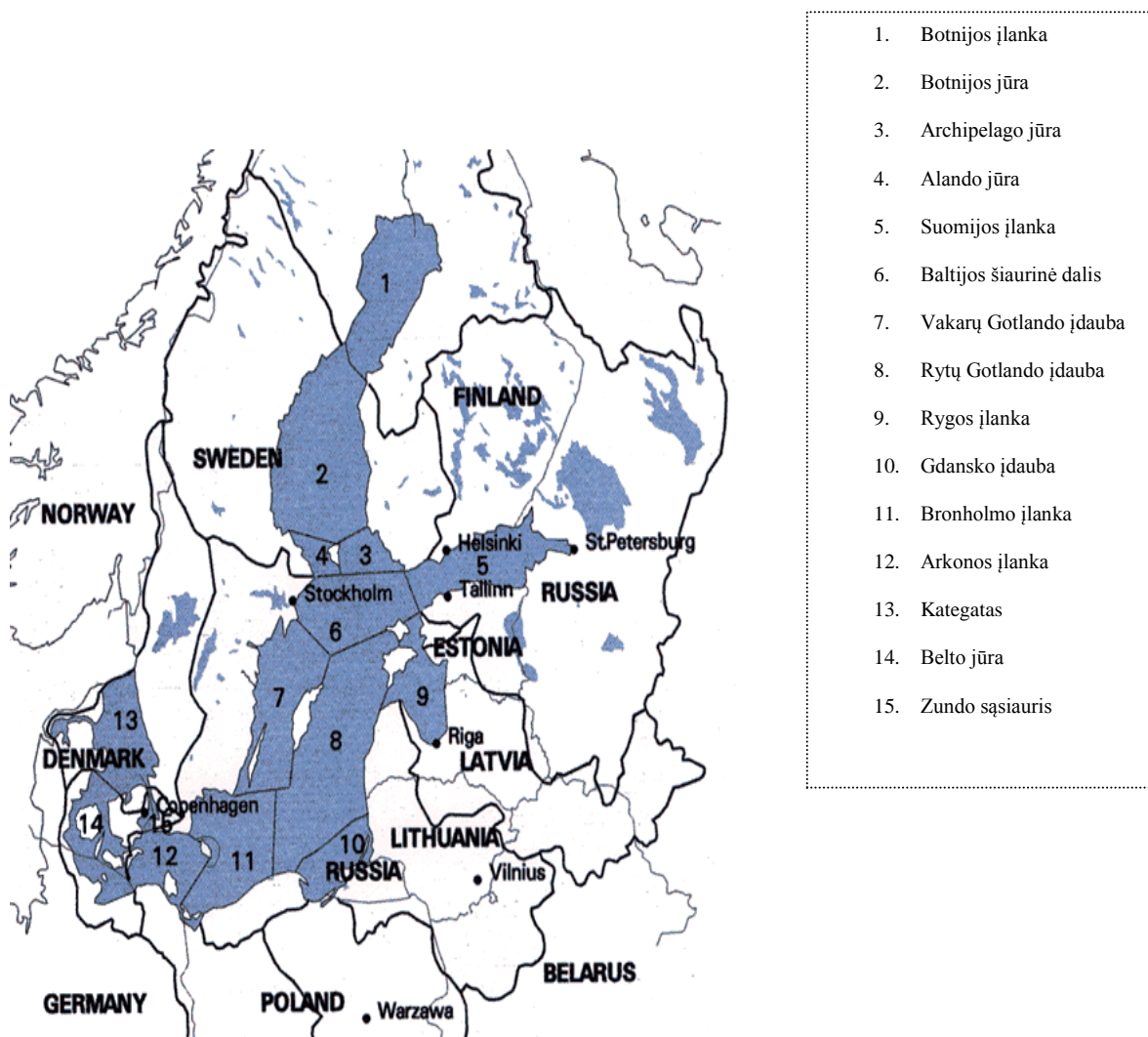
Neretai pasaulinis vandenynas tampa prieglobsčiu ir daugeliui konteinerių su radioaktyviomis medžiagomis, cheminiais ginklais ir t.t. Į okeaną šiltą vandenį išmeta atominės ir šiluminės jėgainės.

Technogeninė apkrova, tenkanti Pasauliniam vandenynui rodo, kad nesilaikant tinkamų priemonių jūrų ir vandenynų ekosistema ilgainiui nepajėgs išlaikyti normaliai funkcionuojančios jos komponentų pusiausvyros. Vandenynų ir jūrų aplinkos apsauga jau senai tapo globalaus masto problema.

1. 2. JT Helsinkio konvencijos reikšmė Baltijos jūros apsaugai

Baltijos jūra priklauso vidinėms jūroms, nes yra giliai įsiterpusi į žemyną. Paviršinių vandenų plotas apie 415 000 km², kuris apytiksliai lygus Juodosios jūros plotui (423000 km²), tačiau vandens tūris net 24 kartus mažesnis nei Juodosios jūros. Vien dėl to ji yra daug jautresnė taršai ir ilgiau išsivalo nuo jos. Baltijos jūros dugno sąranga gan ypatinga. Danų sąsiauris ir Zundas vieninteliai keliai įtekėti sūriam Atlanto vandeniui ir tai labai apsunkina vandens atsinaujinimą, todėl vanduo Baltijos jūroje visiškai pasikeičia tik per 30 metų. Augantis jūros vaidmens mūsų gyvenime supratimas, pirmiausia privertė Baltijos jūros valstybių vyriausybes nedelsiant veikti

tiksliai prieš tris dešimtmečius ir duoti pavyzdį pasauliui pasirašant tarptautinį susitarimą, kuris apima visus jūros aplinkos apsaugos aspektus, pasidalintus daugelio šalių — Helsinkio Konvenciją. Šio susitarimo rezultatai parodė, kad tokiomis aplinkybėmis tik bendri, koordinuoti veiksmai iš tikrųjų gali būti veiksmingi. Šis naujoviškas jūros aplinkos apsaugos dokumentas vėliau buvo pritaikytas ir panaudotas įvairioms pasaulio jūroms apsaugoti. Nuo 1970 – tųjų, procesai, susiję su Helsinkio Konvencija pradėjo įtraukti vis daugiau ir daugiau žmonių bei organizacijų, kurios yra įsitikinę, kad Baltijos jūros aplinkos apsauga — tai svarstoma problema, kuri neturėtų būti pridengta ekonomine ir politine prievarta.¹⁸ 1 paveiksle pateikiamas Baltijos jūros žemėlapis.

1 pav. Baltijos jūros žemėlapis¹⁹

¹⁸ Helsinkio komisijos pirmininkės prof., dr. I. Vaidere pranešimas // 30 years of protecting the Baltic sea. Helcom 1974 – 2004. P. 4

¹⁹ Baltijos jūros žemėlapis // <http://www.baltic.vtt.fi/demo/baltmap.htm>; Prisijungimo laikas: 2006 – 10 - 30

Jau prieš tris šimtmečius, caras Petras Didysis buvo pirmas, turintis valdžią asmuo, rekomendavęs imtis griežtų priemonių Baltijos jūrinei aplinkai apsaugoti: „Upės pakrantės ir (Sankt Peterburgo) nutekamieji vamzdžiai turi būti gerai patalpinti, kad nebūtų užversti žemėmis. Kiekvienas pilietis yra atsakingas už švaros palaikymą krante, esančiame priešais jo namus. Visos atliekos turi būti surinktos ir nuneštos į tam tikrą vietą, bet jokia būdu ne išverstos į upę. Nusikaltėliai privalo būti baudžiami šiurkščiai“.²⁰

Dar prieš Hesinkio konvencijos pasirašymą, 1972 m. Stokholmo konferencijos deklaracijoje dėl žmogaus aplinkos bei 1975 m. konferencijoje dėl saugumo ir bendradarbiavimo Europoje (KSBE) Baigiamojo akto nutarimuose, buvo išdėstyti pagrindiniai Helsinkio konvencijos principai. 1973 m. Gdansko Konvencijos dėl žvejybos ir gyvųjų išteklių išsaugojimo Baltijos jūroje ir Beltuose dėka buvo įsteigta Tarptautinė Baltijos jūros žvejybos komisija, kuri kaip ir Baltijos jūros Deklaracija, priimta 1990 m. Ronneby, Baltijos ir kitų suinteresuotų valstybių, Europos Ekonominės Bendrijos bei bendradarbiaujančių tarptautinių finansinių organizacijų, buvo labai sveikintinas dalykas siekiant atstatyti Baltijos jūros baseino ekologinę pusiausvyrą.

Šalys, kurios ribojasi su Baltijos jūra, 1992 m. pasirašė Helsinkio konvenciją, kurios pagrindinis tikslas užkirsti kelią Baltijos teršimui. Jos nuolat renkasi į posėdžius ir sprendžia problemas kaip kuo efektyviau ir greičiau pašalinti katastrofų padarinius, nes nuo to labai priklauso žalos mastai. 1992 m. Helsinkio konvencijos 3 straipsnis įpareigoja Konvencijos Šalys atskirai ar kartu imasi visų reikiamų įstatyminių, administracinių ar kitų atitinkamų priemonių sustabdyti ir panaikinti taršą, siekiant paremti Baltijos jūros baseino aplinkos atstatymą bei palaikyti jos ekologinę pusiausvyrą. Ši konvencija taikoma apsaugoti Baltijos jūros baseino jūros aplinką, kuri apima vandenį ir jūros dugną, įskaitant jų gyvuosius išteklius ir kitas jūros gyvybės formas. Kiekviena konvencijos šalis, nepažeisdama suverenumo principų, įgyvendina šios konvencijos nuostatas savo teritorinės jūros ribose ir vidiniuose vandenyse per savo valstybines institucijas.²¹

Vadovauti komisijai pavedama paeiliui kiekvienai Konvencijos šaliai konvencijos šalių pavadinimų anglų kalba abėcėlės tvarka. Pirmininkas eina pareigas dvejus metus ir pirmininkavimo laikotarpiu negali atstovauti konvencijos šaliai, kuriai pavestos pirmininko pareigos. Pirmininko kvietimu komisijos posėdžiai turi vykti ne rečiau kaip kartą per metus. Neeiliniai posėdžiai bet kurios konvencijos šalies reikalavimu, palaikomu kitos konvencijos šalies, pirmininko kvietimu turi

---

²⁰ Helsinkio komisija – tiltas tarp Rytų ir Vakarų // 30 years of protecting the Baltic sea. Helcom 1974 – 2004. P. 5

²¹ 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūros aplinkos apsaugos // Valstybės žinios. 1997 03 12. Nr.

įvykti kiek įmanoma greičiau, tačiau ne vėliau kaip per devyniasdešimt dienų nuo prašymo pateikimo datos.²²

Komisijos pareigos: a) nuolat stebėti, kaip vykdoma ši konvencija; b) ruošti rekomendacijas dėl priemonių, susijusių su šios konvencijos tikslais; c) nuolat apžvelgti šios konvencijos, įskaitant jos priedus, turinį ir rekomenduoti konvencijos šalims tokias pataisas konvencijai, įskaitant jos priedus, kiek to gali prireikti, įskaitant pakeitimus medžiagų sąrašuose, taip pat naujų priedų priėmimą.²³

Nacionaliniu lygmeniu Helsinkio konvencijos įgyvendinimas pasiskirsto tarp įvairių institucijų. Imant Lietuvą kaip atvejo analizę, tai Lietuvos vyriausybė tvirtina bendrą aplinkos apsaugos strategiją, formuoja aplinkos apsaugos politiką, koordinuoja valstybės ir savivaldos institucijų veiklą, įgalioja institucijas užsiimti konvencijų vykdymu. Helsinkio konvencijos įgyvendinimas yra pavestas Aplinkos ministerijai, kuri ir formuoja aplinkos apsaugos politiką bei strategiją, rengia įstatymų ir poįstatyminių aktų projektus, į kuriuos įtraukiamos ir Helsinkio konvencijos nuostatos. Vandens išteklių valdymas ir valstybinė jų kontrolė, strateginiai klausimai susiję su paviršinio ir požeminio vandens ištekliais, vandens kokybės standartai, ekonominės ir finansinės reguliavimo priemonės taip pat įeina į Aplinkos ministerijos funkcijas.

Helsinkio konvencijos įgyvendinime taip pat dalyvauja Žemės ūkio ministerija bei Susisiekimo ministerija. Į Žemės ūkio ministerijos funkcijas įeina: standartų nustatymas tręšimui bei pesticidų naudojimui, gyvulių tankio ploto vienetai nustatymas, reguliavimas ir kontrolė, mėšlidžių tvarkymo nuostatai ir kontrolė, žuvininkystės fermų reguliavimas. Susisiekimo ministerija siekia užtikrinti saugią laivybą bei organizuoja ir vykdo uostų aplinkos apsaugą, taršos padarinių likvidavimą bei laivuose susidariusių atliekų tvarkymą. Tuo tarpu Jūrinių tyrimų centras (JTC) organizuoja ir vykdo taršos įtakos jūrinei aplinkai tyrimus, teikia informaciją apie prognozuojamą taršos plitimą Helsinkio komisijai ir aplamai visuomenei. Koordinuoja grunto laidojimą.

2005 m. specialiai buvo įsteigtas Helsinkio komisijos nacionalinis komitetas. Komitetą sudaro: pirmininkas (šiuo metu šias pareigas eina A. Spruogis — Aplinkos ministerijos sekretorius), Lietuvos atstovai Helsinkio komisijos patvirtintose pastoviose darbo grupėse (darbo grupių nariai), specialistas teisės klausimais, specialistas tarptautinių santykių ir sutarčių klausimais bei komiteto sekretorius. Komiteto sudėtį ir jo nuostatus tvirtina Lietuvos Respublikos aplinkos ministras, suderinęs su Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija. Neseniai įsteigto komiteto pagrindinis

---

²² Ten pat.

²³ Ten pat.

tikslas yra užtikrinti aktyvų Lietuvos Respublikos dalyvavimą Helsinkio komisijos veikloje bei Helsinkio komisijos rekomendacijų ir sprendimų įgyvendinimą Lietuvoje. Tai yra užtikrina kompetentingą Lietuvos atstovavimą Helsinkio komisijos posėdžiuose, darbo grupėse, projektuose ir kituose Helsinkio komisijos renginiuose; dalyvauja rengiant Helsinkio komisijos sprendimų, rekomendacijų ar kitų dokumentų, susijusių su Helsinkio konvencijos tikslais, projektus; vykdo Helsinkio komisijos sprendimų ir rekomendacijų įgyvendinimo koordinavimą ir kontrolę Lietuvoje ir t.t.²⁴ Tenka konstatuoti, jog komiteto veikla nėra efektyvi. Atliekant ekspertų apklausą paaiškėjo, jog neužtenka nei žmogiškųjų nei materialių išteklių efektyviam konvencijos įgyvendinimui. Visi žmogiškieji ištekliai yra metami į ES struktūrinių fondų įsisavinimą, o ne į Helsinkio konvencijos įgyvendinimą. Ekspertų apklausos rezultatai apibendrinami trečiame skyriuje.

Šiuo metu pagrindinė Baltijos problema yra eutrofikacija, kurios priežastis — pernelyg didelis nitratų kiekis, ir rimtų avarių rizika, atsižvelgiant į naftos transporto pagausėjimą. Baltijos jūra kasdien plaukia apie 3 tūkst. laivų. Vis daugiau jų gabena naftos produktus, kurie išsilieję sukelia didžiulį pavojų jūrai. Beveik iš visų pusių esame apsupti naftos terminalų. Iš pietų — Rusijos D — 6, šiaurėje — Būtingė, per vidurį — Klaipėdos terminalas. Pvz. Būtingės naftos terminalo skirta kaupti, saugoti, perpumpuoti ir transportuoti importuojamus/eksportuojamus arba gabenamus tranzitu žalią naftą bei naftos produktus pajėgumas — 8 mln. tonų naftos per metus.²⁵ Neretai laivų savininkai ar kapitonai piktnaudžiauja valydami laivus — palieka panaudotą kurą jūroje. „Randama dėmė, o pažeidėjo ir pėdos ataususios. Lietuvos ekonominė zona nedidelė — laivas ją perplaukia labai greitai“, — sako A. Stankevičius, Jūrinių tyrimų centro vadovas. Todėl jis tikisi, kad, Baltijos jūrą paskelbus jautria teritorija, laivai bus akyliau stebimi ir kontroliuojami.²⁶ Tačiau tam prieštarauja Rusija, kuri kartu su dar keliomis valstybėmis prieštaravo ir kai jautria teritorija buvo skelbiama didelė Atlanto vandenyno dalis — nuo Ispanijos iki Anglijos. Argumentas: po truputį jautriomis teritorijomis bus paskelbti visi vandenys ir tuomet jų apsaugos koncepcija neteks prasmės.

Kitame puslapyje, 2 paveiksle, yra pateikiama darbo autoriaus sudaryta schema — Helsinkio konvenciją įgyvendinančios pagrindinės institucijos Lietuvoje.

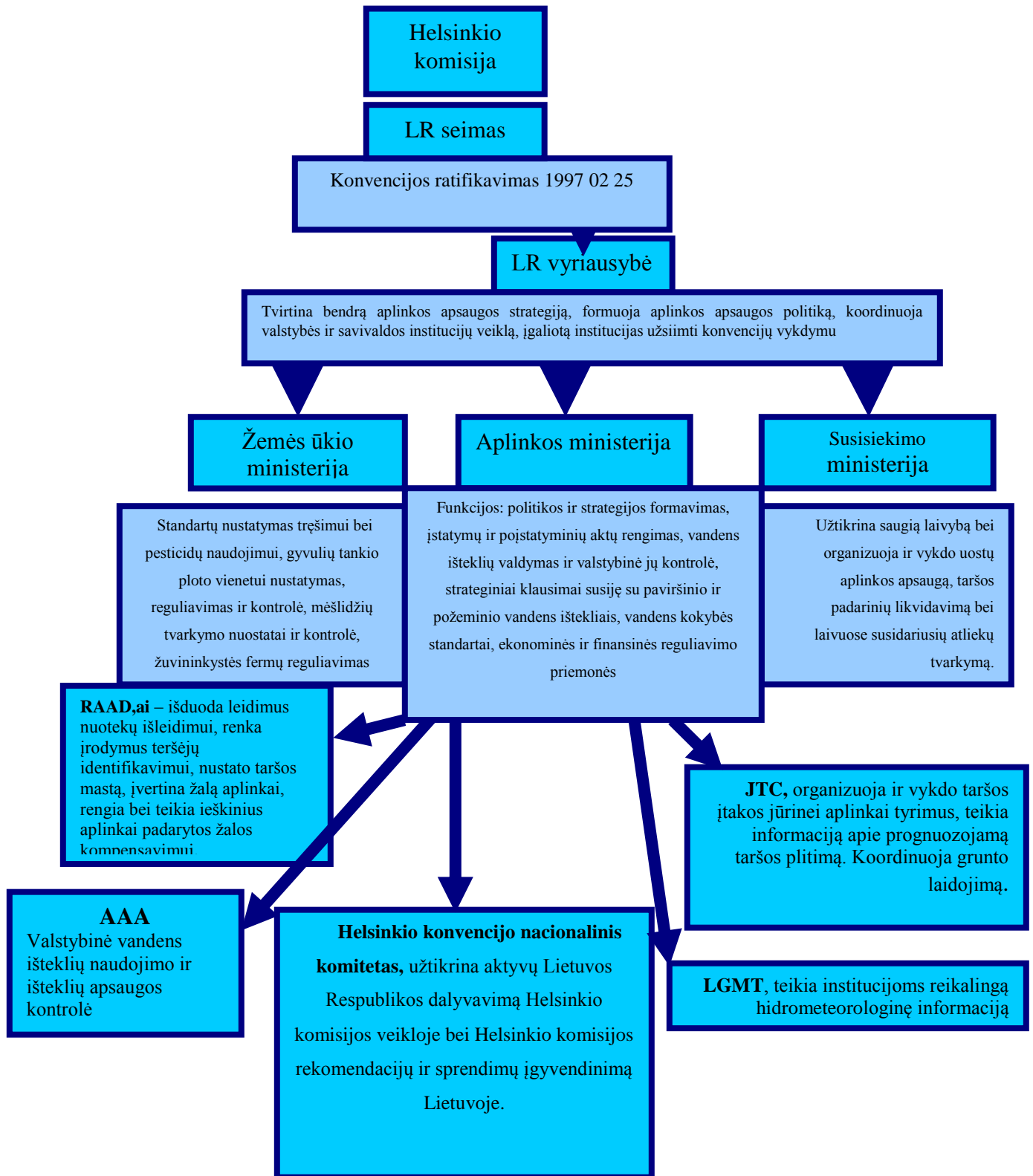
---

²⁴ Helsinkio komisijos nacionalinio komiteto nuostatai. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. gegužės 16 d. įsakymas Nr. D1-251.// Valstybės Žinios, 2005.05.21, Nr.: 64, Publ. Nr.: 2318

²⁵ Būtingės terminalas. Santrauka // <http://www.am.lt/VI/index.php#a/1004>: Prisijungimo laikas – 2007 08 09

²⁶ Baltijos jūrai gresia ekologinė katastrofa // <http://www.delfi.lt/news/daily/science/article.php?id=7245576>:

Prisijungimo laikas – 2007 08 05

2 pav. Helsinkio konvenciją įgyvendinančios pagrindinės institucijos Lietuvoje

Cheminiai ginklai, kurie buvo palaidoti po II — ojo Pasaulinio karo, cheminiai junginiai, kurie į jūrą patenka iš upių taip pat eutrofikacijos procesai, kuriuos lemia žmonių ūkinė veikla, kelia Baltijai didelį pavojų. Paskaičiuota, kad kasmet į Baltijos jūrą patenka 2756 m³ naftos ir jos produktų. Tai labai stipriai veikia aplinką, žudo paukščius, žuvis, pakeičia jų genetiką, jos tampa mažiau atsparios ligoms ir greičiau žūna. Jau yra paskaičiuota, kad net ¼ jūros teritorijos yra negyvenama, tos zonos dar kitaip vadinamos dykumomis.

Baltijos jūros savivala nuo dirbtinių radionuklidų prasidėjo 1963 m., kai buvo pasirašyta Tarptautinė sutartis dėl atominio ginklo bandymų po vandeniu, atmosferoje ir kosmose nutraukimo. Tačiau po Černobylio atominės elektrinės avarijos 1986 m. pusiausvyra vėl sutriko. Mokslininkai nustatė, kad galutinai nuo šios avarijos padarinių jūra išsivalys tik 2020 m.²⁷

HELCOM ataskaitų duomenys rodo, jog didžiausią grėsmę ekologiškai Baltijos jūros pusiausvyrai kelia šylantis vanduo, krintantis deguonies lygis, azoto ir fosforo junginių turintys teršalai. Nustatyta, kad į Baltijos jūrą patenka vis daugiau sunkiųjų metalų ir pesticidų. 2003 m. daugiausia fosforo į jūrą išmetė Lenkija (18730 t), Švedija (6850 t) ir Suomija (6790 t). Lietuva — aštunta (780 t). Pagal azoto išmetimą pirmąja Lenkija (229990 t), Švedija (175610 t) ir Suomija (146560 t), Lietuva — septinta iš devynių valstybių (35560 t). Pasak specialistų, 80 proc. visų teršalų į jūrą patenka iš sausumos — per nuotekų vamzdžius.²⁸ Nors ir per periodą nuo 1996 iki 2000 m. kasmetinis sunkiųjų metalų išskyrimas Helsinkio Komisijos šalyse — 26 proc. sumažėjo kadmio, 10 proc. švino.

Visgi ekspertai pastebi, kad jūros taršos šaltinių regione kasmet mažėja, kai kuriose vietose padėtis stabilizuojasi, žvejai tinkluose rečiau randa po Antrojo pasaulinio karo palaidoto cheminio ginklo pėdsakų. Danija yra vienintelė valstybė, skelbianti oficialius duomenis apie palaidotus cheminius ginklus ir jų žalą.²⁹ Vertindamas Baltijos jūros ekologinę situaciją, Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto Hidrologijos ir klimatologijos katedros profesorius Rimas Petras Žaromskis yra pareiškęs, kad ji virsta dideliu ežeru.³⁰

---

²⁷ Baltijos jūrai gresia ekologinė katastrofa // <http://www.delfi.lt/news/daily/science/article.php?id=7245576>:

Prisijungimo laikas – 2007 08 05

²⁸ Baltijos jūrai gresia ekologinė katastrofa // <http://www.delfi.lt/news/daily/science/article.php?id=7245576>:

Prisijungimo laikas – 2007 08 05

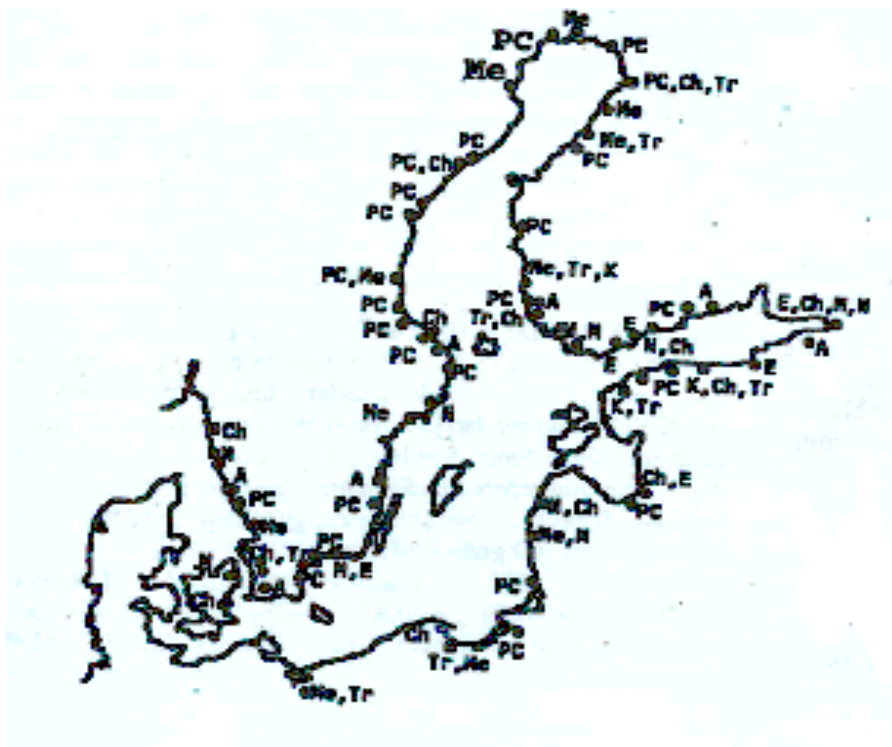
²⁹ Baltija: stabili, bet pavojuje // http://www.aplinkosauga.lt/news_read.php?id=1183116283 : Prisijungimo laikas - 2007.06.29

³⁰ Nepaisant pastangų, padėtis Baltijos jūroje negerėja, perspėja ekspertai //

<http://www.balsas.lt/naujienos/technologijosirmokslas/straipsnis124111>: Prisijungimo laikas – 2007 06 19

3 paveiksle pavaizduotas pramonės išsidėstymas Baltijos pakrantėje

- K** – kalnakasyba
- Me** – metalurgija
- PC** – popierius ir celiuliozė
- Ch** – chemija
- Tr** – trašos
- N** – naftos gavyba
- M** – maisto
- E** – energetika
- A** – atominės jėgainės

3 pav. Pramonės išsidėstymas Baltijos jūros pakrantėje³¹

Vienas sudėtingiausių Helsinkio konvencijos gyvavimo periodų buvo XX a. 7 — 9 dešimtmetis, kai TSRS vadovavosi visai kitais principais ir taisyklėmis, ir kai galiausiai XX a. pab. Supervalstybė iširo. Vienas labiausiai ginčijamų klausimų dar egzistuojant TSRS buvo du skirtingi moksliniai požiūriai, kuriuos naudoja susitariančios šalys apskaičiuojant leidžiamą teršalų kiekį: Vakarietiškas požiūris, kuris išmatavo „kiekį kanalizacijos vamzdinių pabaigoje“ ir Rytų Europietiškas požiūris, kuris susijęs su „teršalų apribojimas vandens gavėjo kūne“. Pastarasis metodas leido valdžiai apskaičiuoti leidžiamų teršalų kiekius neatskleidžiant teršalų kiekio duomenų iš klausimo šaltinių. Haraldas Velneris, buvęs Helsinkio Komisijos pirmininkas (1990 — 92, 1994 — 96) ir buvęs vyriausybės sekretorius (1984 — 88) prisimena: „Jungtinė informacija, kurią praneša visos susitariančios šalys kartą į metus pilnai neatitiko pastovios realybės. Kartais taršos kiekis, apie kurį informaciją suteikia Komisijos Rytų šalys — sandėrininkės, būdavo žymiai

³¹ Wirdheim A. Baltijos jūros tarša nafta ir jos produktais, radioaktyvioji tarša, cheminių junginių tarša. Kas vyksta Baltijos jūroje. V., 1999, P. 15

mažesnis, negu iš tikrųjų. Pavyzdžiui teršalų kiekis iš Leningrado miesto (dabar Sankt Peterburgas) — didžiausio miesto aplink Baltijos jūrą, buvo apskaičiuotas remiantis tik Nevos upės vandens kokybės duomenimis, neįtraukiant informacijos apie pagrindinius vietos šaltinius ir nutekamojo vandens padarinius valantiesiems augalams“.³²

HELCOM patvirtino uostuose besiveisiančių delfinų (jūros kiaulių), ruonių (įskaitant ir bendrojo valdymo principus) ir lašišų apsaugos rekomendacijas. Ruonių medžioklės uždraudimas ir organinių teršalų sumažėjimas sudarė sąlygas ruonių populiacijai augti. HELCOM paruošė galinčių išnykti ir ar nykstančių rūšių prioritetų sąrašą bei žuvų ir nęgių (devynakių) rūšių baigtinį Raudonąjį sąrašą (Raudonąją knygą). Saugomų jūros zonų tinklas ir ruonių draustiniai apsaugo galinčias išnykti ir/ar nykstančias rūšis. Baltauodegių erelių veisimas sąlygojo organinių teršalų sumažėjimą.³³

2007 m. lapkričio mėnesį Krakovoje (Lenkija) surengtas neeilinis HELCOM šalių narių aplinkos ministrų susitikimas patvirtino Baltijos jūros apsaugos veiksmų planą. Juo siekiama sumažinti taršą Baltijos jūroje, išvengti tolesnio biologinės įvairovės ir jūrų aplinkos nykimo bei skatinti biologinės jūros įvairovės atkūrimą. Dar 2005 m. sušauktame Baltijos jūros aplinkos apsaugos komisijos šalių delegacijų vadovų posėdyje nutarta parengti plataus masto Baltijos jūros apsaugos veiksmų planą, kuris atitiktų naująją Europos Sąjungos jūrų strategiją ir padėtų įgyvendinti pagrindinį jos tikslą — skatinti tvarų jūrų aplinkos naudojimą ir jūros ekosistemų išsaugojimą. Nuo 2006 m. pavasario rengiamo dokumento projektas vertinimui buvo pristatytas Helsinkio komisijos Suinteresuotų atstovų susitikime 2007 m. kovo mėnesį.

Veiksmų planas grindžiamas aktyviu įvairių lygių narių dalyvavimu, pradedant tarptautinėmis organizacijomis ir vyriausybėmis, atskirų piliečių, kurių pozicija taip pat gali padėti sumažinti taršą. Baltijos jūros plano tikslas — apsaugoti natūralias Baltijos ekosistemas, neužkertant kelio jūros išteklių naudojimui ateityje. Naujajame HELCOM strateginiame veiklos plane numatyta: 1) sumažinti buitinių atliekų, patenkančių iš upių, ypač į ariamas žemes, kiekį; 2) sumažinti buitinių atliekų taršą iš „karštųjų taškų“, kaip pavyzdžiui, iš gamyklų, leidžiančių nuotekas į vandenį; 3) sumažinti taršą iš oro; 4) apsaugoti nuo aplinkai kenksmingų medžiagų naudojimo; 5) ir toliau mažinti nuodingų medžiagų, patenkančių į jūrą iš upių ir oro, kiekį; 6) saugiai atsikratyti visų pasenusių įrengimų, turinčių kenksmingų medžiagų ir chemikalų; 7) mažinti emisijas ir atliekų

---

³² Baltijos jūra – permaining jūra // 30 years of protecting the Baltic sea. Helcom 1974 – 2004. P. 10

³³ TOWARDS FAVOURABLE STATUS OF BALTIC SEA BIODIVERSITY Draft HELCOM Overview 2007 2nd
Stakeholder Conference on the HELCOM Baltic Sea Action Plan Helsinki, Finland, 6 March 2007

išpylimą; 8) gerinti jūrinį saugumą; 9) gerinti pasirengimą, likviduojant nelaimingus atsitikimus ir taršos atvejus; 10) sukurti kompiuterinį jūros ir pakrančių apsaugos tinklą; 11) užkirsti kelią ne vietinių rūšių įvedimui; 12) užkirsti kelią buitinių ir kenksmingų medžiagų taršai.³⁴

Keturių Baltijos šalių įstojimas į Europos Sąjungą radikalčiai pakeitė Helsinkio Komisijos uždavinius ir sugebėjimus. Pradedant „Europos vandens schemos direktyva“, tapo aišku, kad jūrinės aplinkos apsauga pakelta į aukštesnį rangą. Helsinkio Komisijos rekomendacijos, bendruomenės sprendimai tapo legaliai įpareigojantys ir sankcionuojantys. Kita vertus, regioninė ekspertizė vis dar reikalinga, kadangi problemos Baltijos jūros regione gali žymiai skirtis nuo kitų problemų esančių kur nors kitur Europoje. Helsinkio komisija pratusi vaidinti svarbų vaidmenį įvertinant Baltijos būseną ir smulkiau išdėstant priemones, net jeigu sprendimo priėmimo užduotys bus perimtos kitų Europos organų. Gdansko universiteto profesorius M. Plinski taip pat manė, kad „Europos Sąjungos ekspansija turės teigiamą poveikį Baltijos jūrai, nes dauguma teršalų yra sulaikomi užterštos žemės. Jeigu visur bus tie patys aplinkos ir ekonomikos standartai, kad ir kaip bebūtų, Baltijos jūros tarša bus sumažinta“.³⁵ 3 priede yra pateikiami naftos išsiliejimo atvejai Helsinkio konvencijos šalyse. Iš grafiko matyti, kad Pabaltijo šalys dar ir iki įstojimo į ES Baltiją teršdavo mažiausiai — tarša neviršija 40 tūkst. t. per metus, taigi ES taikomi standartai labiau galėtų pasitarnauti, kad ir Suomijai, kur naftos išsilieja virš 100 tūst. tonų kasmet.

Kita svarbumu išsiskirianti užduotis Helsinkio Komisijai buvo ir yra sustiprinti būtinus ryšius su Rusija. Uždara ir iniciatyvi kooperacija tarp Rusijos ir Baltijos jūros Europos Sąjungos šalių narių yra esminis dalykas bet kokiai tolimesnei gamtos apsaugai.³⁶ Dujų vamzdis, sujungiantis Rusija su Vokietija Baltijos dugnu kelią didelę ekologinę grėsmę Baltijos jūrai. Pažymėtina, kad nei minėto susitarimo sąlygos, nei tiksli dujotiekio trasos trajektorija ilgai nebuvo skelbiama, todėl kėlė pagrįstų abejonų dėl projekto atitikimo aplinkosaugos ir kitiems reikalavimams. Šių abejonų nepanaikino, o tik iš dalies pirmą kartą aiškumo suteikė 2006 m. spalio — lapkričio mėn. Nord Stream AG pateiktas informacinis projekto dokumentas Lietuvai ir kitoms Baltijos jūros valstybėms (toliau — Nord Stream AG informacinis projekto dokumentas). Pagal jame skelbiamą informaciją dujotiekio vamzdynas eis per penkių šalių — Rusijos, Suomijos, Švedijos, Danijos ir Vokietijos —

---

³⁴ The Baltic Sea Action The Baltic Sea Action Plan A new environmental strategy for the Baltic Sea region Helsinki Commission Baltic Marine Environment Protection Commission

³⁵ Helsinkio konvencija – sėkmingos istorijos gimimas // 30 years of protecting the Baltic sea. Helcom 1974 – 2004. P. 7

³⁶ Helsinkio konvencija – sėkmingos istorijos gimimas // 30 years of protecting the Baltic sea. Helcom 1974 – 2004. P. 7

išskirtines ekonomines zonas. Svarbu pabrėžti, kad Lietuva ir kitos Baltijos jūros pakrantės valstybės pagaliau aiškiai įvardijamos kaip poveikį patiriančios šalys.³⁷ Todėl poveikį Lietuva ir kitos poveikį patiriančios šalys bendromis pastangomis (prireikus pasitelkdamos ES institucijas ir Helsinkio komisiją) turėtų siekti, kad poveikį sukeliančios šalys su jomis bendradarbiautų sąžiningai. Pagal tarptautinės teisės normas (pavyzdžiui, JT Tarptautinės teisės komisijos pavojingos veiklos tarpvalstybinio pobūdžio žalos prevencijos straipsnių projekto 9 straipsnio 1 dalį ir 1992 metų Helsinkio konvencijos 7 straipsnio 2 dalį) poveikį patiriančios šalys turi teisę inicijuoti privalomas konsultacijas dėl žalos prevencijos ir teisingu interesų balansu pagrįsto sprendimo. Šia teise būtina veiksmingai naudotis. Taip pat būtina tinkamai pasirengti konsultacijoms poveikio aplinkai vertinimo dokumentų pagrindu, kurios yra privalomos pagal Espoo konvencijos 5 straipsnį (jas turi inicijuoti poveikį sukelianti šalis). Šių konsultacijų metu būtina pasiekti, kad būtų įgyvendinta Konvencijos 5 straipsnyje numatyta galimybė svarstyti galimas planuojamos veiklos alternatyvas.

Dėl D — 6 naftotiekio Lietuvoje taip pat virė panašios aistros. Rusija išgavinėti naftą ryžosi Baltijos jūroje, šalia Kuršių Nerijos nacionalinio parko, kuris yra UNESCO globojamo Pasaulio kultūros paveldo dalis. Grėžinys yra 22 km nuo kranto Baltijos jūros šelfe ties Kaliningrado sritimi, 6 km atstumu nuo Lietuvos-Rusijos sienos. D — 6 projektas prieštarauja ir pažeidžia darnios plėtros principus Baltijos jūros regione, kurie patvirtinti daugelyje tarptautinių susitarimų ir dokumentų, (pvz.): „Baltijos Darbotvarkė 21“, patvirtinta Aplinkos ministrų ir Baltijos šalių valstybių tarybos 1988 m.; Helsinkio konvencija ir „Konvencija dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpšieniniame kontekste“ (Espoo konvencija). Rusija daug kartų pažeidė Helsinkio konvencijos susitarimus, tokius kaip Rekomendacija 17/3 dėl „Informacijos ir konsultacijų dėl naujų įrenginių statybos, turinčių poveikį Baltijos jūrai“. Nepaisant daugkartinių reikalavimų, Rusija nepateikė informacijos apie poveikį aplinkai HELCOM šalims narėms ir stebėtojams. Esmė yra tame, jog Helsinkio konvencija yra tik moraliai įpareigojanti. Rusija šiuo neapibrėžtumu dažnai ir naudojasi siekdama sau ekonominės naudos ir visiškai užmiršdama aplinkos apsaugą. Rusijos narystė Helsinkio konvencijoje kartais tampa vieninteliu būdu Rusiją pasodinti prie vieno derybų stalo.

HELGOM užima lyderiaujančią poziciją, priimdama sprendimus dėl tarptautiniu mastu svarbių saugos priemonių, realizuojant Baltijos jūros viziją, tačiau Baltijos jūros ateitis priklauso nuo kiekvieno, įtakojančio Baltijos jūrinę aplinką.

---

³⁷ Žalimas D. Nord Stream projekto atitikimas teisinėm normom // <http://www.geopolitika.lt/?artc=500>: Prisijungimo laikas – 2007 06 29

1. 3. Baltijos Darbotvarkės 21 ryšys su Helsinkio konvencija

Darnaus vystymosi principai tarptautiniu mastu buvo patvirtinti Jungtinių Tautų aplinkos ir vystymosi viršūnių susitikimo deklaracijoje 1992 metais Rio de Žaneire. Šiame susitikime buvo priimta ir išsami veiksmų programa — „Darbotvarkė 21“, kurioje buvo pabrėžta, kad visos šalys turi bendradarbiauti vystymo ir aplinkosaugos srityje, susiejant tai ir su žmonių socialinėmis reikmėmis.

Darbotvarkės 21 septintas straipsnis skelbia, kad valstybės turi bendradarbiauti, kad išlaikytų ir atstatytų žemės ekosistemos natūralumą ir vientisumą. Dėl skirtingo įnašo į aplinkos degradaciją, valstybės priima suderintus, bet skirtingus įsipareigojimus. Išsivysčiusios šalys įsipareigoja palaikyti subalancuotą plėtrą tarptautiniame lygmenyje pagal jų visuomenės poveikį aplinkai ir disponuojamas technologijas bei finansinius išteklius.³⁸

1996 m. Visbyje, Švedijoje vykusiame susitikime, Baltijos regiono vyriausybių vadovai ir užsienio reikalų ministrai nutarė parengti „Baltijos jūros regiono šalių Darbotvarkę 21“ ir siekti darnaus vystymosi. Prie „Baltijos 21“ rengimo prisidėjo Danija, Estija, Islandija, Latvija, Lenkija, Lietuva, Norvegija, Rusijos Federacija, Suomija, Švedija, Vokietija, Europos Komisija.

Verta prisiminti, kad Helsinkio konvencijos šalių 1992 m. susitarimas buvo nukreiptas tik prieš Baltijos jūros užterštumą. Pastarajame susitarime skatinama atskirai ar kartu imtis visų reikiamų įstatyminių, administracinių ar kitų atitinkamų priemonių sustabdyti ir panaikinti taršą, siekiant paremti Baltijos jūros baseino aplinkos atstatymą bei palaikyti jos ekologinę pusiausvyrą.³⁹ Jokie darnaus vystymosi principai nenumatyti. Helsinkio konvencijos pagrindinis tikslas — atstatyti Baltijos jūros ekologinę pusiausvyrą.

Helsinkio konvenciją sudaro 38 straipsniai, skirti užkirsti kelią Baltijos jūros taršai. Atskiri straipsniai skirti taršai iš sausumos taršos šaltinių, taršos iš laivų prevencijai reguliavimui, atliekų laidojimo ir deginimo atviroje jūroje uždraudimui, pačios konvencijos teisiniam reglamentavimui. Konvencijos septyni priedai tik nurodo numatomų įgyvendinti tikslų priemones. Todėl sieti šiuos du Lietuvos aplinkosaugai labai svarbius dokumentus yra gana sudėtinga, galima kalbėti tik apie vieną, iš trijų numatytų darnaus vystymosi dokumentuose, aspektų — aplinkosauginį.

---

³⁸ Darbotvarkė 21: Subalancuotos plėtros veiksmų programa // <http://www.am.lt/LSP/files/Agenda21.pdf>; Prisijungimo laikas – 2007 – 05 - 30

³⁹ 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūros aplinkos apsaugos // Valstybės žinios. 1997 – 03 - 12. Nr. 21 – 499

Baltijos Darbotvarkės 21 programa numatė tinkamas vandens užterštumo kontrolės technologijas, pagrįstas pavojaus sveikatai įvertinimu, užterštumo kontrolės sistemas didžiuosiuose miestuose.⁴⁰ Subanlasuotoje Baltijos jūros regiono vizijoje 2030 m. siekiama, kad aplinkos būklė Baltijos jūroje 2030 m. pagerėtų daugiausiai dėl priemonių, taikytų energetikos, transporto, pramonės ir žemės ūkio sektoriuose. Efektyvių nutekamųjų vandenų valymo panaudojimas būtų beveik įdiegtas bei ilgalaikės sistemos plačiai naudojamos. Visi karštieji regiono taškai būtų išbraukti iki 2030 metų. Visų šių pasikeitimų pasekmė, žvejybos sąlygos bei turizmo sektorius pagerėjo dėl ekosistemų padidėjusio produktyvumo, įvairovės bei atkuriamųjų vertybių.⁴¹ Pasiiekimams Baltijos jūros regione vertinti apibrėžta daugiau nei 100 rodiklių, periodiškai skelbiamos regiono ataskaitos. Tuo tarpu 1992 m. Helsinkio konvencijos prieduose konkrečiau nurodoma ką ir kaip valstybės narės turi daryti, kad Baltijos jūros tarša sumažėtų. Konvencijos prieduose pateikiamos konkrečios Helsinkio komisijos numatytos priemonės kovai su Baltijos regiono vandenų tarša. Tarkim, konvencijos II priedas numato kriterijus Geriausios aplinkos apsaugos požiūriu praktikos ir geriausios turimos technologijos naudojimui.⁴² Atskiri kriterijai taip pat numatyti taršai iš sausumos taršos šaltinių prevencijai bei taršos iš laivų prevencijai. Baltijos Darbotvarkė 21 ne taip konkrečiai apibrėžia kriterijus, ji tik apibūdina bendras gaires, ko turi būti siekiama, įgyvendinant darnų vystymąsi Baltijos regione. Konkrečias priemones jau pačios valstybės narės numato savo nacionalinėse strategijose.

Visgi esminis Baltijos jūros regiono bendradarbiavimo tikslas yra pastovus gyvenimo kokybės ir darbo sąlygų gyventojams gerinimas darnaus vystymosi kontekste, subalansuotas gamtinių išteklių valdymas bei aplinkos apsauga. Regionui tai reiškia: saugų ir sveiką gyvenimą šiandienos bei būsimoms kartoms; bendradarbiaujančią ir klestinčią ekonomiką bei visuomenę visiems; kad vietinis ir regioninis bendradarbiavimas remiasi demokratija, atvirumu bei dalyvavimu; kad biologinė ir ekosistemų įvairovė bei produktyvumas yra atstatomi ir išlaikomi; kad atmosferos, žemės ir vandens tarša neviršija gamtos fizinių galimybių; kad atsinaujinantys išteklių yra efektyviai panaudojami bei valdomi atsikūrimo galimybių ribose; kad medžiagos iš neatsinaujinančių išteklių būtų gaminamos efektyviai ir cikliškai ir - kad būtų sukurtas bei remiamas

---

⁴⁰ Darbotvarkė 21: Subalancuotos plėtros veiksmų programa // <http://www.am.lt/LSP/files/Agenda21.pdf>: Prisijungimo laikas – 2007 - 05 - 30

⁴¹ Baltijos Darbotvarkės 21 serija Nr. 1/98 // <http://www.ee/baltic21>: Prisijungimo laikas: 2007 - 08 - 08

⁴² 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūros aplinkos apsaugos // Valstybės žinios. 1997 – 03 - 12. Nr. 21 – 499

atsinaujinantis pakaitalas; kad elementų bei procesų pažinimas, vedantis į darną, būtų vienareikšmis tarp skirtingų veikėjų bei visuomenės grupių.⁴³

2004 m. buvo parengta „Baltijos 21“ veiklos 5 metų ataskaita ir peržiūrėtos strateginės nuostatos, naujas gaires patvirtino Vyresniųjų pareigūnų grupė. Pastebėta, kad aplinkosauginiu požiūriu regione sparčiai plito aplinkosaugos vadybos sistemos ir buvo priimamos vietos Darbotvarkės 21 programos, didėjo energijos efektyvumas (susijęs su ekonomine gamybos apimtimi), mažėjo sieros dioksido išmetimai, didėjo miškingumas, atsinaujino lašišos išteklių ir stabilizavosi jūrinės žūklės rajonai. Tačiau reikšmingu uždaviniu ir toliau išliko CO2 išmetimų kontrolė sparčiai didėjant automobilių tankumui, aiškiai atsveriančiam laimėjimus energijos efektyvumo ir atsinaujinančių energijos šaltinių srityje. Konstatuota, kad azotinių trąšų naudojimas mažėja (vienam hektarui), bet bendros biogeninių medžiagų apkrovos Baltijos jūroje nepagerėjo ir vis didėja.⁴⁴

2004 m. nutarta Baltijos jūros regiono pagrindu išvystyti Darnaus vystymosi eko — regioną (angl. — an Eco-Region for Sustainable Development), integruojant ekonomikos, ekologijos ir socialinę sritis. To bus pasiekta drauge dirbant 4 srityse: 1. „Baltija 21“ remis Baltijos jūros valstybių tarybą (angl. — Council of the Baltic Sea States, CBSS), kad darnaus vystymosi siekiai būtų integruoti į regiono politikos sprendimus. 2. „Baltijos 21“ sektorių erdvinio planavimo veikla bus grindžiama integralia (tarpsektorine) veikla ir suderintais siekiais. 3. „Baltija 21“ bus skėčiu projektams — „švyturiams“, kurie demonstruos darnaus vystymosi praktikos pavyzdžius. Šie projektai skiriasi nuo žvalgomųjų projektų tuo, kad yra tarptautiniai (jungia kuo daugiau valstybių) ir tarpsektoriniai ir skatina ne tik jau įgyvendintų darnaus vystymosi sprendimų sklaidą bet ir naujų paiešką. Be abejo, bus įgyvendinami ir atskirų sektorių žvalgomieji projektai. 4. Projektai — „švyturiai“ bus finansuojami juos derinant ir jungiant su įvairiomis nacionalinėmis ir regiono iniciatyvomis.⁴⁵

Baltijos 21 įgyvendinamas susiduria ir su problemom. Stokojama užsibrėžtų tikslų kai kuriuose sektoriuose, kurie galėtų būti kontroliuojami bei įvertinami ir kurie galėtų padėti nustatyti konfliktinius interesus kaip pačiame sektoriuje, taip ir už jo ribų. Todėl šiuo metu sunku reikalauti informacijos, kuri remtųsi bendra klasifikacine sistema bei duomenų rinkimo metodais. Galiausiai,

---

⁴³ Baltijos Darbotvarkės 21 serija Nr. 1/98 // <http://www.ee/baltic21>: Prisijungimo laikas: 2007 - 08 - 08

⁴⁴ Baltijos 21 ataskaita Baltijos jūros šalių ministrams pirmininkams Baltijos 21 serijos Nr. 1/2004 // <http://www.ee/baltic21>: Prisijungimo laikas: 2007 - 08 - 08

⁴⁵ Baltijos Darbotvarkės 21 serija Nr. 1/98 // <http://www.ee/baltic21>: Prisijungimo laikas: 2007 - 08 - 08

žinių, išsilavinimo bei supratimo stoka apie darnų vystymąsi visuomeniniame bei privačiame sektoriuje, taip pat ir visoje visuomenėje yra vienas iš pagrindinių barjerų, kurį reikia įveikti.

Baltijos Darbotvarkė 21 atlieka tarptautines, nacionalines ir vietines iniciatyvas, o taip pat darbą, kaip antai Helsinkio komisijos, HELCOM, bei vizijų ir strategijų aplink Baltijos jūros regioną 2010 (VASAB 2010) programos. Ji taip pat atsakinga už Europos Sąjungos dimensijos vykdymą. Helsinkio komisijos, HELCOM, darbas pripažįstamas globaliniu mastu regioninio vyriausybių bendradarbiavimo pavyzdžiu, siekiančiu apginti Baltijos jūrą pvz., mažinant savivaldybių, pramonės įmonių, žemės ūkio ir transporto įtaką aplinkai.

Tolimesnis principo „Teršėjas moka“ bei Prevencinio principo sujungimas nacionalinės rinkos veikloje yra būtini. Tie patys principai atsispindi ir Helsinkio konvencijoje. Tik ten dar labiau akcentuojamas „geriausios turimos technologijos“ bei „geriausios aplinkos apsaugos požiūriu praktikos“ taikymas.

Pats teisinis įgyvendinimas tiek Helsinkio konvencijos, tiek Baltijos Darbotvarkės 21 skiriasi. Jei vadovauti Helsinkio komisijai pavedama paėiliui kiekvienai konvencijos šaliai konvencijos šalių pavadinimų anglų kalba abėcėlės tvarka. Pirmininkas eina pareigas dvejus metus ir pirmininkavimo laikotarpiu negali atstovauti konvencijos šaliai, kuriai pavestos pirmininko pareigos.⁴⁶ Tai VPG (vyresniųjų pareigūnų grupė) atsakinga už Baltijos Darbotvarkės 21 darbų koordinavimą ir priežiūrą, susideda iš dalyvaujančių vyriausybių, įskaitant ES, pirmininkaujančių valstybių, o taip pat regioninių tarpvyriausybinių organizacijų, nevyriausybinių organizacijų ir tarptautinių finansavimo institucijų atstovų. VPG vadovaujanti valstybė rotuoja tarp valstybių ir ES kas du metai.⁴⁷

Baltijos darbotvarkėje 21 sakoma, jog apskritai finansavimas aplinkosaugai turi remtis „Teršėjas moka“ principu (TMP).⁴⁸ Helsinkio konvencijoje numatyta, jog bendras biudžetas, įskaitant bet koki komisijos patvirtintą papildomą biudžetą, turi būti konvencijos šalių įmokėtas lygiomis dalimis, kitaip nei Europos Ekonominė Bendrija, nebent komisija vienbalsiai nutaria kitaip.⁴⁹

---

⁴⁶ 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūros aplinkos apsaugos // Valstybės žinios. 1997 – 03 - 12. Nr. 21 – 499

⁴⁷ Baltijos Darbotvarkės 21 serija Nr. 1/98 // <http://www.ee/baltic21>: Prisijungimo laikas: 2007 - 08 - 08

⁴⁸ Baltijos Darbotvarkės 21 serija Nr. 1/98 // <http://www.ee/baltic21>: Prisijungimo laikas: 2007 - 08 - 08

⁴⁹ 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūros aplinkos apsaugos // Valstybės žinios. 1997 - 03 - 12. Nr. 21 – 499

Abu dokumentai nėra bekompromisiškai įpareigojantys vykdyti juose skelbiamas nuostatas, valstybės pačios apsisprendžia pačios prisijungti prie šių dokumentų įgyvendinimo ar ne. Ir 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros jūrinės aplinkos apsaugos, ir 1998 m. Lietuvoje patvirtinta Baltijos Darbotvarkė 21 yra tik moraliai įpareigojantys, bet teisiškai neprivalomi įgyvendinti.

1.4. ES paviršinių ir požeminių vandenų apsaugos ir darnaus vystymosi politikos sąryšis su Baltijos jūros apsauga

Ketvirtis Europos upių vandenų yra blogos arba vidutinės kokybės, kas labai veikia vandens ekosistemas. 20 proc. paviršinių vandenų rimtai pažeisti teršalų. Apie 60 proc. požeminių vandens šaltinių pereikvojami miestų arba pramonės centrų, pusė Europos šlapžemių taip pat kenčia nuo per didelio vandens naudojimo, kas šalia kitos blogos įtakos, įgalina druskingam jūros vandeniui patekti į eilę pakrantės sričių, rimtai veikia dirvožemį ir geriamą vandenį. Beveik ketvirtyje ES teritorijos vartojamas gėrimui vanduo turi viršijančias sanitarines normas nitrātų koncentracijas akivaizdu, kad per didelis naudojimas vandens šaltinių, jų užteršimas egzistuoja ilgam, nes teigiami pokyčiai eina lėtai, o ypač Šiaurės Europoje yra realus pavojus vandens saugyklų taršai. Šiurpinanti Europos vandenų statistika įgalino ES imtis atitinkamų priemonių.

Naujojoje ES vandenų apsaugos politikoje teigiama, kad vanduo nėra vien tik žmonių veiklos sritis, o plati ir pažeidžiama ekosistema, kurioje žmogus yra tik viena iš sudėtinių jos elementų. Naujoji vandenų apsaugos politika nustato, kad vandens apsauga yra skirta ne tolesnės žmonių veiklos, o visos ekosistemos išlikimo ir tvaraus vystymosi labui.⁵⁰ Į naujausiąją Bendrąją vandens direktyvą įeina tiek ir savo aktualumo nepraradusios anksčiau priimtų direktyvų nuostatos, tiek ir naujai iškelti siekiai ir metodai, keičiantys pasenusius vandenų apsaugos principus. Ši direktyva numato: išplėsti vandens apsaugą ir apimti visus vandenis: paviršinių, požeminių ir priekrančių; iki nustatytų terminų pasiekti, kad visų vandens telkinių būklė būtų „gera“; vandens išteklius valdyti upių baseinų principu; emisijų kontrolei taikyti „kompleksinį“ metodą (emisijų ribinių verčių naudojimas kartu su kokybės standartais); patikslinti vandens tiekimo paslaugų kainas; skatinti piliečių dalyvavimą; supaprastinti normatyvinį reglamentavimą.⁵¹

---

⁵⁰ Europe and the environment. Groningen 2004, P. 159.

⁵¹ Būbniene R, Dududytė Z, Greimas E. ir kt. Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika ir jos įgyvendinimas Lietuvoje. Vilnius: 2002, P.50.

Negirdėta naujovė — vandens išteklių valdymas baseinų principu. Kiekviena valstybė narė privalo nustatyti jos teritorijoje esančių upių baseinus ir priskirti juos prie upių baseinų rajonų. Požeminiai bei jūrų pakrantės vandenys anksčiau reglamentuoti skirtingų direktyvų dabar privalėjo būti priskirti artimiausiam ir tinkamiausiam upių baseino rajonui.⁵²

Upių baseinas esantis kelių valstybių teritorijoje privalo būti valdomas bendromis visų jos teritorijoje esančių valstybių pastangomis. Be to, reikia pabrėžti, kad valstybės ES narės turi bendradarbiauti su ne Bendrijos valstybėmis, kai upių baseinas išeina už Bendrijos ribų.⁵³

Nustatant vandens poreikius, pagal Bendrąją vandens direktyvą, inicijuojamos plačios konsultacijos su visuomene ir užtikrinamas vietinių gyventojų dalyvavimas. Aktyviai skatinamas nevyriausybinių organizacijų ir suinteresuotų pramonės įmonių, kitų interesų grupių dalyvavimas. Už upių baseinų valdymo planų įdiegimą ir vystymą atsakingos vietinės bendruomenės ir savivaldybės.⁵⁴ Bendrojoje vandens politikoje numato užtikrinti, kad iki 2016 metų visų vandens telkinių būklė būtų gera.⁵⁵

Vandens kokybei arba ekologinės būklės klasei nustatyti visoms vandens rušims buvo sukurti atitinkami kokybės elementai (cheminiai, biologiniai, hidromorfologiniai). Bendras visų vandens kokybės nustatymas pagal daugiau nei vieną (cheminį) rodiklį ir spalvinis skirtingos kokybės vandens žymėjimas yra dar viena naujovė įrašyta į šią direktyvą.⁵⁶ (žr. 5 Priedą, lentelėje pateikiami ES spalvinio žymėjimo kodai)

Bendroji vandens direktyva skatina naujai pažvelgti į potvynių bei sausrų rizikos valdymą.⁵⁷ Dėl klimato kaitos potvyniai tapo opia Europos Sąjungos problema. Jų vertinimui ir valdymui Europos Komisija jau 2006 m. sausio 20 d. išleido ES Potvynių direktyvos projektą.⁵⁸

---

⁵² Louka E. *Conflicting integration*. Antwerp - Oxford - New York. 2004, P. 182.

⁵³ Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva nustatant Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/dd/15/05/32000L0060LT.pdf>; Prisijungimo laikas: 2007-11 -07

⁵⁴ Lietuvos vandens išteklių vizija 2025 metams // www.vandensklubas.lt/docs/manual/lt_vizija.doc; Prisijungimo laikas: 2007 – 05 - 28

⁵⁵ Būbniene R, Dududytė Z, Greimas E. ir kt. *Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika ir jos įgyvendinimas Lietuvoje*. Vilnius: 2002, P.50.

⁵⁶ Louka E. *Conflicting integration*. Antwerp - Oxford - New York. 2004, P. 182.

⁵⁷ Europos deklaracijos dėl naujos vandens struktūros santrauka // www.unizar.es/lirca/euwater/docu/lituano.pdf; Prisijungimo laikas: 2007 - 11 - 14

⁵⁸ Shellfish water Directive // <http://www.defra.gov.uk/enviro/fcd/euflldir/default.htm> ; Prisijungimo laikas: 2007-07-

2001 m. birželio 15-16 d. Geteborge buvo nutarta parengti Europos Sąjungos darnaus vystymosi strategiją. Europos Taryba deklaravo, kad ES taps regionu, kur bus įgyvendinti „Darbotvarkės 21“ siekiai. Strategijoje įvardinti 6 darnaus vystymosi prioritetai: 1) klimato kaita ir švari energetika; 2) visuomenės sveikata; 3) gamtos išteklių valdymas; 4) skurdas ir socialinė atskirtis; 5) visuomenės senėjimas ir demografija; 6) mobilumas, žemėtvarka ir teritorijų plėtra.

ES darnaus vystymosi strategija aplinkos apsaugos kontekstu papildė Lisabonos strategiją — ES strategijos gaires iki 2010 m. — kurios tikslas — kurti žiniomis grindžiamą ekonomiką, užtikrinančią žmonių užimtumą, ekonomikos reformą bei socialinę sanglaudą. ES darnaus vystymosi strategija taip pat derinama su 2001 — 2010 m. VI — aja aplinkos apsaugos programa „Mūsų ateitis — mūsų pasirinkimas“.

2005 m. atnaujinta ES darnaus vystymosi strategija. Įtraukta nauja kryptis — Skurdas pasaulyje ir tvaraus vystymosi iššūkiai, greta aplinkos apsaugos aspektų į daugelį veiklų integruojami socialinės saugos, asmens ir visuomenės sveikatos aspektai. Taigi aplinkosauginiai klausimai škart liko labiau nuošalyje.

Žaliojoje knygoje „Būsimosios Sąjungos jūros politikos kryptimi“ numatomas visuotinis požiūris į tvarią vandenynų plėtrą, bet įspėjama, kad neturi būti per daug pabrėžiamas ekonominis aspektas, ir primygtinai reikalaujama, kad būtų nustatyta ekonominio ir ekologinio požiūrių pusiausvyra; tikimasi, kad Jūrų strategijos direktyva bus, kaip vienas iš aplinkos apsaugos ramsčių.⁵⁹

ES teminėje jūrų strategijoje numatoma pasinaudoti regioninių jūrų konvencijomis, kurios sukuria forumą Bendrijai, ES valstybėms narėms ir trečiosioms šalims dirbti kartu ir pasinaudoti sukaupta patirtimi jūrų aplinkos apsaugos srityje. Šia Strategija siekiama sustiprinti bendradarbiavimą su trečiosiomis šalimis, kurios ribojasi su tais pačiais vandenynais ir jūromis, kaip ir ES. Ypač svarbios dvišalės ES ir trečiųjų šalių bendradarbiavimo priemonės, įskaitant partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimus, kuriuos ES yra sudariusi su daugeliu kaimyninių šalių, ir pagal Europos kaimynystės politiką parengtus veiksmų planus. ES ir Rusijos dialogas energetikos srityje taip pat padės užtikrinti jūrų aplinkos apsaugą, nes naftos vežimas sausumos transportu taps intensyvesnis ir pagerės naftos vežimo jūrų transportu saugumas. Ši Strategija bus peržiūrėta 2010 metais ir bus įtraukta į galutinį Šeštosios aplinkosaugos veiksmų programos įvertinimą.⁶⁰

---

⁵⁹ Teminė jūrų aplinkos apsaugos ir išsaugojimo strategija // http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=4965:

Prisijungimo laikas: 2007 – 01 - 09

⁶⁰ Teminė jūrų aplinkos apsaugos ir išsaugojimo strategija // <http://www.am.lt/VI/index.php#a/4965>: Prisijungimo

laikas: 2007 – 11 - 05

Baltijos jūros saugomų zonų (BSPAs) tinklą sudaro 78 pagal HELCOM rekomendaciją 15/5 oficialiai priregistruotos ir pažymėtos (nurodytos) zonos. Maždaug dvi trečiosios šių BSPS zonų jau yra parengę arba vis dar kuria savo darbo planus. HELCOM taip pat identifikavo naujas svarbias zonas, kurios galėtų tapti potencialiomis būsimomis BSPAs tinklo kandidatėmis. Be BSPAs, Baltijos jūroje buvo įkurta nemažai kitų saugomų zonų, įskaitant zoną Natura 2000, įkurtą remiantis ES arealų ir paukščių direktyvomis, bei Emerald zoną, kurią įkūrė Europos Taryba.⁶¹

ES priėmė keletą direktyvų, susijusių su skirtingų šaltinių vandens kokybe, užterštumo kontrole ir oro emisija. Tačiau ES Direktyvos savo struktūra ir tikslais žymiai skiriasi nuo HELCOM. Pavyzdžiui, direktyvose yra kelios ribinės vertės, nustatytos tam tikriems taškinių šaltinių sektoriams. Ribinės vertės yra priimtose 17 dukterinių direktyvų medžiagoms, kurios yra apibrėžtos Pavojingų medžiagų direktyvos 76/464/EEB sąraše I. Dauguma iš jų yra pasenusios ir įvertintos HELCOM rekomendacijose. Miesto nutekamųjų vandenių apdirbimo direktyvoje 91/276/EEB ribinės vertės yra suformuluotos panašiai kaip ir atitinkamo sektoriaus HELCOM reikalavimuose. Neseniai buvo pritariama Vandens sistemos direktyvai, kuri žymiai pakeis vandens tvarkymą ES, o ateityje gali išsivystyti net ir į sektorinę emisijos kontrolę. Tačiau ES Direktyvos daugiau dėmesio skiria teisinei ir administracinei reikalavimų pusei ir emisijų leidimų suteikimui bei šių reikalavimų įgyvendinimui. HELCOM rekomendacijose, susijusiose su pramone, yra ribinių verčių, daugiau būdingų tam tikrai šakai, ir juose yra nustatyti reikalavimai skirtingų (netgi detalizuotų) taršos kontrolės priemonių taikymui.⁶²

Dažnai vadovaujant šaliai yra labai sunku traktuoti gautas ataskaitas dėl skirtingose šalyse taikomų priemonių ir galiojančios skirtingos praktikos, o taip pat ir dėl to, kad ataskaitos dažnai būna nepilnos. Panašu, kad būtų geriau, jei pačios šalys galėtų savo viduje įvertinti kiekvienos rekomendacijos įgyvendinimo būklę bei pateikti priežastis, dėl ko nebuvo laikomasi rekomendacijų.

---

⁶¹ TOWARDS FAVOURABLE STATUS OF BALTIC SEA BIODIVERSITY Draft HELCOM Overview 2007 2nd Stakeholder Conference on the HELCOM Baltic Sea Action Plan Helsinki, Finland, 6 March 2007

⁶² HELSINKIO KOMISIJA. Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos komisija.

HELCOM Rekomendacijų suderinimas su ES direktyvomis ir OSPAR sprendimais bei rekomendacijomis. Galutinė ataskaita. 2001 m. kovas

2. HELSINKIO KONVENCIJOS ĮSIPAREIGOJIMŲ DĖL BALTIJOS JŪROS APSAUGOS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE

Viena iš svarbiausių ir labiausiai pažeidžiamų bei saugomų Lietuvos Respublikos gamtos išteklių sudėtinių dalių yra vandens ištekliai. Lietuvai, tapus Europos Sąjungos nare, reikėjo suderinti savo aplinkos apsaugos įstatymus su ES teisine baze. Tai tapo akstinu dar labiau saugoti savo vandenį. Europos sąjungos keliami reikalavimai dėl vandens kokybės apsaugos apima ir Helsinkio Konvencijos nuostatas, todėl yra labai svarbu į visus šiuos pertvarkymus kompleksiskai įvertinti. Šiame skyriuje įvertinama Lietuvos vandenų apsaugos politikos teisinė bazė bei nustatinėjama Helsinkio konvencijos įtaka vandenų apsaugos politikai.

2.1. Lietuvos vandens apsaugos politika ir teisė

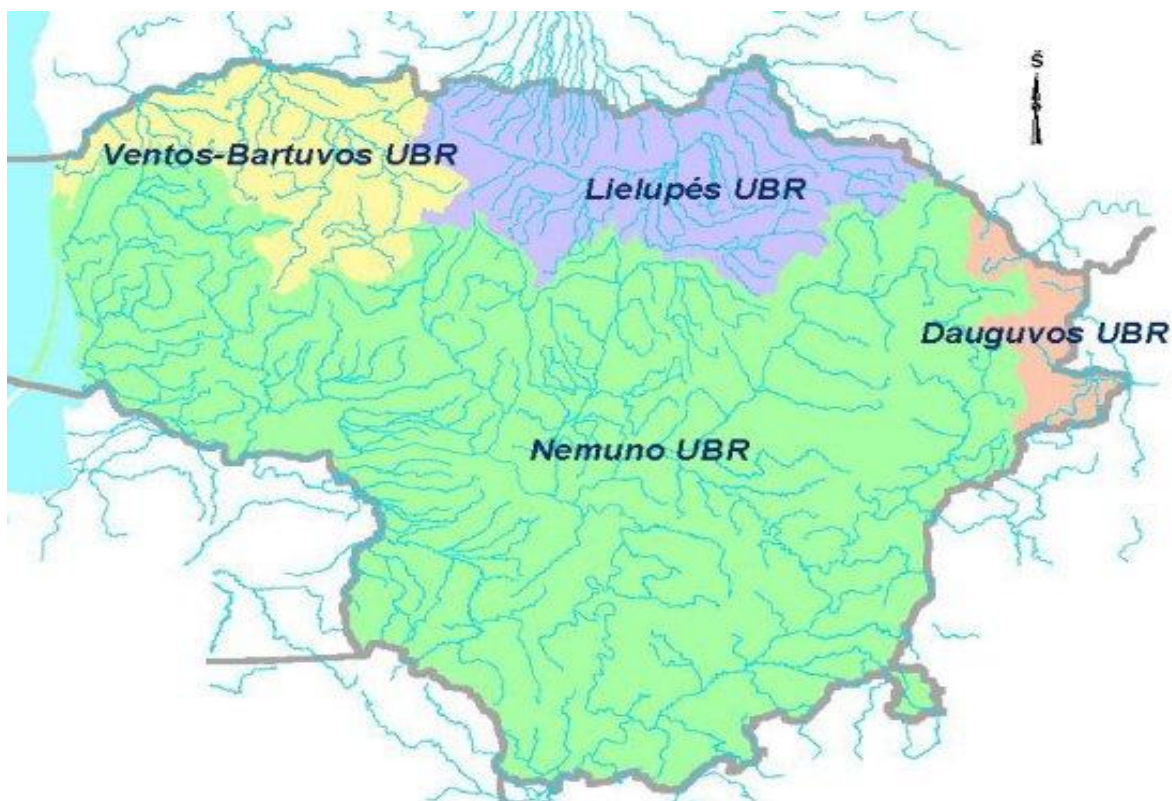
Lietuvos vandenų apsaugos teisinis pagrindas susideda iš įstatymų ir poįstatyminių teisės aktų. Įstatymai nustato pagrindinius nagrinėjamos politikos valdymo principus, o poįstatyminiai teisės aktai pateikia jau detalius įstatymų įdiegimo reikalavimus. Lietuvos vandenų apsaugai vadovauja Aplinkos ministerija bei jos kuruojamas Aplinkos kokybės departamento struktūrinis padalinys — Vandenių skyrius. Vandenių skyrius atsako už vandens išteklių racionalų naudojimą ir apsaugos politikos formavimą, įgyvendinimą ir kontrolę. 2003 m. priėmus naują Vandens įstatymą ir susikirsčius Lietuvą į 4 upių baseinus, šių keturių upių baseinų rajonų vandenų apsaugai administruoti buvo paskirta atsakinga institucija — Aplinkos apsaugos agentūra. Taip Lietuvos vandenų valdyme atsirado dar vienas itin svarbus struktūrinis vienetas, kuris yra atsakingas ir už Helsinkio konvencijos įgyvendinimą.

1996 metais priėmus Aplinkos apsaugos įstatymą buvo nustatytos fizinių ir juridinių asmenų teisės ir pareigos aplinkos atžvilgiu. Tai buvo pirmasis pagrindinius aplinkos apsaugos principus Lietuvoje nustatęs įstatymas. Įstatymas nulemia gamtinių išteklių naudojimą, ūkinės veiklos reguliavimą, numato svarbiausius ekonominius aplinkos apsaugos svertus.⁶³ Pirmajame aplinkos apsaugos principus nustačiusiame įstatyme didžiausias dėmesys yra teikiamas vandenų ir oro apsaugai.

Vandens išteklių valdymą reglamentuoja 1997 metais priimtas Vandens įstatymas. Jis pakeitė dar 1972 m. priimtą vandens kodeksą. Vandens įstatymas nustato pagrindinius vandens

⁶³ LR Aplinkos apsaugos įstatymas // Valstybės Žinios, 1992, Nr.5-75; Žin., 2000, Nr. 39-1093, Žin., 2004, Nr.60- 2121

išteklių valdymo, naudojimo, apsaugos, nuosavybės (išskyrus jūros vandenį) principus. 2003 metais įstatymas buvo atnaujintas, priimta nauja redakcija, kurioje buvo nustatyti vandens išteklių apsaugos sistemos pertvarkymo pagrindai. Šiuo įstatymu Lietuva buvo padalyta į 4 upių baseinų rajonus (UBR): patvirtinti upių baseinų būklės ir žmogaus veiklos poveikio vertinimo, vandens telkinių kokybės tikslų nustatymo, šiems tikslams pasiekti reikalingų priemonių programų rengimo ir joms įgyvendinti skirtų valdymo planų rengimo tvarka, kiti teisės aktai, principas „teršėjas moka“.⁶⁴ 2003 m. Vandens įstatyme taip pat aiškiau išdėstyti vandens ir vandens telkinių naudojimo, valstybinio reguliavimo principai, šių telkinių savininkų ir naudotojų teisės ir pareigos.⁶⁵ Visi šie pertvarkymai ir naujos nuostatos buvo susiję su tuo, jog reikėjo priimti ES Bendrąją vandens direktyvą. Žemiau patekiamas Lietuvos upių baseinų rajonų suskirstymas — 4 paveikslas.

4 pav. Pagrindiniai baseinai⁶⁶

⁶⁴ LR Vandens įstatymas, 2003-03-25. Nr. IX-1388 // Valstybės Žinios, 2003, Nr.36-1544

⁶⁵ www.lsa.lt/ryšiai/tnaujienos/apl.doc: Prisijungimo laikas: 2006-11-16.

⁶⁶ Pagrindiniai baseinai // http://aaa.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1659; Prisijungimo laikas:2007- 11-04;

Jūrinės aplinkos apsaugos įstatymas reglamentuoja pagrindinius jūrinės aplinkos apsaugos principus. Jūrinės aplinkos apsaugos įstatymas nustatyto fizinių ir juridinių asmenų teises ir pareigas, kai jie verčiasi veikla, darančia tiesioginį ir netiesioginį poveikį jūros aplinkai ir jos gamtos ištekliams. Fiziniai ir juridiniai asmenys turi imtis visų priemonių, padedančių išvengti teršimo bei jį likviduoti ir apsaugoti jūros rajoną nuo visokios veiklos žalingų pasekmių, taip pat atkurti užterštas jūros zonas. Visiems sausumoje ir jūros rajone esantiems taršos šaltiniams fiziniai ir juridiniai asmenys turi taikyti šiuos principus: 1) prevencinį; 2) geriausios esamos technologijos ir geriausios aplinkos apsaugos praktikos taip, kaip nustatyta Helsinkio konvencijos II priede. Emisijos į aplinką iš sausumoje ir jūros rajone esančių taršos šaltinių turi neviršyti Helsinkio konvencijoje nustatytų normų.⁶⁷

1995 metais priimtas Žemės gelmių įstatymas reglamentuoja požeminių vandenių apsaugą. Šis teisės aktas nustato visų šalies požeminių išteklių (įskaitant ir vandenį) naudojimo reikalavimus.⁶⁸

Geriamojo vandens įstatymo projektą parengė Sveikatos apsaugos ministerija. Šiuo įstatymu visiškai perkeliama ES Geriamo vandens direktyvos (98/83/EC) reikalavimai žmogaus vartojamam vandeniui.⁶⁹ Direktyvos, pagrindinis tikslas — apsaugoti žmones nuo neigiamo bet kokio vandens užterštumo poveikio užtikrinant, kad tiekiamas vanduo būtų sveikas ir švarus. Direktyvos reikalavimai taikomi visų rūšių geriamajam vandeniui, taip pat vandeniui, naudojamam maistui gaminti ar perdirbti.⁷⁰ Reikalavimai netaikomi mineraliniam vandeniui ir vandeniui, naudojamam medicinos tikslams.⁷¹ Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas užtikrina geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo ūkio nenutrūkstamą funkcionavimą.⁷² Mokesčių už valstybinių gamtos išteklių naudojimą įstatymas ir Mokesčių už aplinkos teršimą

---

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Jūros aplinkos apsaugos įstatymas // Valstybės Žinios, 1997-11-13 Nr. VIII-512, 2007.05.19, Nr.: 55, Publ. Nr.: 2125

⁶⁸ LR Žemės gelmių įstatymas // Valstybės Žinios, 2001, Nr.35-1164, 2004, Nr.167-6097

⁶⁹ Lietuvos vandens išteklių vizija 2025 metams // www.vandensklubas.lt/docs/manual/lt_vizija.doc; Prisijungimo laikas: 2007 – 11 - 05

⁷⁰ Lietuvos Respublikos geriamojo vandens įstatymas // www.lva.lt/lvga/istatai/istatymai/LR_Geriam_wd_ist.DOC; Prisijungimo laikas: 2006-11-12.

⁷¹ www.lsa.lt/ryusiai/tnaujienos/apl.docp; Prisijungimo laikas: 2006-11-06.

⁷² LR Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas // Valstybės žinios, 2006 – 07 -13 Nr. X - 764

įstatymas nustato ekonominių priemonių sistemą aplinkos apsaugai ⁷³ Aplinkos monitoringo įdiegimo Lietuvoje reikalavimus nustato ir įtvirtina Aplinkos monitoringo įstatymas.

Be šių įstatymų taip pat reikėtų paminėti Saugomų teritorijų, Poveikio aplinkai vertinimo, Žemės bei Laukinės gyvūnijos įstatymus. Pastarasis nustato laukinės gyvūnijos (įskaitant ir vandens gyvūniją) apsaugą ir naudojimą.

Vandens naudojimas ir nuotėkų išleidimas Lietuvoje yra reguliuojamas leidinių sistema. Pagal gamtos išteklių naudojimo leidimų išdavimo ir gamtos išteklių naudojimo limitų bei leistinos taršos į aplinką normatyvų nustatymo tvarką visi vandens vartotojai, paimitys daugiau kaip 10 m³ vandens per dieną ir išleidžiantys daugiau 5 m³ per dieną nuotėkų, privalo gauti gamtos išteklių leidimus bei mokesčius už gamtinių išteklių naudojimą ir aplinkos teršimą. Vandens vartotojai turi pateikti Aplinkos ministerijai vandens naudojimo ir nuotėkų išleidimo statistinius duomenis. Gamtos išteklių naudojimo leidimas reglamentuoja ir monitoringo vykdymo tvarką. Išsklaidytai taršai kontroliuoti 1992 metais buvo priimtas normatyvinis dokumentas Specialiosios žemės ir miško naudojimo sąlygos. Šis dokumentas reikalauja įrengti vandens telkinių apsaugos juostas ir zonas.⁷⁴

Lietuvoje priimti šie Helsinkio Konvencijos nuostatas apimantys įstatymų lydimi teisės aktai: LR AM 2003-12-24 įsakymas Nr.687 „Aplinkosauginiai reikalavimai paviršinėms nuotekoms tvarkyti“;⁷⁵ LR AM 2001-10 -05 įsakymas Nr. 495 „Aplinkosaugos reikalavimai nuotekoms tvarkyti“;⁷⁶ Vandens taršos prioritetinėmis pavojingomis medžiagomis mažinimo taisyklės perkelia ne tik Helsinkio konvencijos vieną iš svarbesnių punktų bei I konvencijos priedą, bet ir ES Pavojingų medžiagų direktyvos (76/464/EEB) reikalavimus.⁷⁷ LR AM 2001-12-21 įsakymas Nr.624 „Vandens taršos pavojingomis medžiagomis mažinimo taisyklės“;⁷⁸ LR AM 2001-03-30 įsakymas Nr.171 „Vandens išteklių naudojimo ir teršalų, išleidžiamų su nuotekomis, pirminės apskaitos ir

---

⁷³ Lietuvos vandens išteklių vizija 2025 metams // www.vandensklubas.lt/docs/manual/lt_vizija.doc; Prisijungimo laikas: 2007 – 11 - 05

⁷⁴ Vandens išteklių vizija 2025 metams // www.vandensklubas.lt/docs/manual/lt_vizija.doc; Prisijungimo laikas: 2007 – 11 - 05

⁷⁵ LR AM 2003-12-24 įsakymas Nr.687 „Aplinkosauginiai reikalavimai paviršinėms nuotekoms tvarkyti“ // Valstybės Žinios, 2004, Nr.10-289

⁷⁶ LR AM 2001-10 -05 įsakymas Nr. 495 „Aplinkosaugos reikalavimai nuotekoms tvarkyti“// Valstybės Žinios, 2001, Nr. 87-3054

⁷⁷Vandens taršos prioritetinėmis pavojingomis medžiagomis mažinimo taisyklės // Valstybės Žinios, 2002.02.08, Nr.: 14, Publ. Nr.: 522

⁷⁸ LR AM 2001-12-21 įsakymas Nr.624 “Vandens taršos pavojingomis medžiagomis mažinimo taisyklės” // Valstybės Žinios, 2002, Nr.14-523

kontrolės tvarka“;⁷⁹ LR AM 2004-10-21 įsakymas Nr.D1-553 „Mažų nuotekų kiekių tvarkymo reglamentas“;⁸⁰ Higienos normos HN 44:2003 „Vandenviečių sanitarinių apsaugos zonų nustatymas ir priežiūra“;⁸¹ LAND 2-95 „Tvenkinių naudojimo ir priežiūros taisyklės“;⁸² LAND 22-97 „Metodiniai nurodymai gamtosauginiam vandens debitui nustatyti“;⁸³ LR AM 2001-11-07 įsakymas Nr.540 „Dėl paviršinio vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrančių apsaugos juostų nustatymo taisyklių patvirtinimo“;⁸⁴ LAND 4-99 „Gręžinių vandeniui tiekti ir vandens šiluminei energijai naudoti projektavimo, įrengimo, konservavimo bei likvidavimo tvarka“;⁸⁵ LRV 2003-10-14 nutarimas Nr.1268 „Dėl valstybinės reikšmės vidaus vandens telkinių sąrašo ir jų plotų patvirtinimo“;⁸⁶ LAND 20-2001 „Nuotekų dumblo naudojimo tręšimui reikalavimai“;⁸⁷

Išsklaidytiems taršos šaltiniams reguliuoti buvo priimti sekantys teisiniai dokumentai: LAND 33-99 „Mėšlo ir nuotekų tvarkymo fermose aplinkos apsaugos reikalavimai“;⁸⁸ Pažangaus ūkininkavimo taisyklės ir patarimai;⁸⁹ 2002 metais patvirtinta Valstybinę taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių mažinimo programą.⁹⁰ LR Žemės ūkio ministro, LR Aplinkos ministro 2001-12-19

---

⁷⁹ LR AM 2001-03-30 įsakymas Nr.171 „Vandens išteklių naudojimo ir teršalų, išleidžiamų su nuotekomis, pirminės apskaitos ir kontrolės tvarka“ // Valstybės Žinios, 2001, Nr. 29-941

⁸⁰ LR AM 2004-10-21 įsakymas Nr.D1-553 „Mažų nuotekų kiekių tvarkymo reglamentas“ // Valstybės Žinios, 2004, Nr.157-5740

⁸¹ Higienos normos HN 44:2003 „Vandenviečių sanitarinių apsaugos zonų nustatymas ir priežiūra“ // Valstybės Žinios, 2003, Nr.42-1957

⁸² LAND 2-95 „Tvenkinių naudojimo ir priežiūros taisyklės“ // Valstybės Žinios, 2004, Nr.96-3563

⁸³ LAND 22-97 „Metodiniai nurodymai gamtosauginiam vandens debitui nustatyti“ // Valstybės Žinios, 2000, Nr.79-2395

⁸⁴ LR AM 2001-11-07 įsakymas Nr.540 „Dėl paviršinio vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrančių apsaugos juostų nustatymo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės Žinios, 2001, Nr.95-3372; 2002, Nr.105-4732

⁸⁵ LAND 4-99 „Gręžinių vandeniui tiekti ir vandens šiluminei energijai naudoti projektavimo, įrengimo, konservavimo bei likvidavimo tvarka“ // Valstybės Žinios, 1999, Nr.112-3263

⁸⁶ 2003-10-14 nutarimas Nr.1268 „Dėl valstybinės reikšmės vidaus vandens telkinių sąrašo ir jų plotų patvirtinimo“ // Valstybės Žinios, 2003, Nr.98-4394

⁸⁷ - LAND 20-2001 „Nuotekų dumblo naudojimo tręšimui reikalavimai“ // Valstybės Žinios, 2001, Nr.61-2196

⁸⁸ LAND 33-99 „Mėšlo ir nuotekų tvarkymo fermose aplinkos apsaugos reikalavimai“ // Valstybės Žinios, 2000, Nr.8-217

⁸⁹ LR Žemės ūkio ministerija, LR Aplinkos ministerija „Pažangaus ūkininkavimo taisyklės ir patarimai.“ Kėdainiai, Vilainiai, 2000

⁹⁰ Valstybinė taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių mažinimo programa // Valstybės Žinios, 2003.08.29, Nr.: 83, Publ. Nr.: 3792

įsakymas Nr.452/607 „Dėl vandenių apsaugos nuo taršos azoto junginiais iš žemės ūkio šaltinių reikalavimų patvirtinimo“.⁹¹

Lietuvoje priimti ir kiti Helsinkio Konvencijos nuostatas dėl leidimų išdavimo, avarių likvidavimo planavimo ir kitas nuostatas apimantys teisės aktai: Aplinkos apsaugos ministro 1997 08 20 įsakymas Nr.148 „Dėl aplinkos apsaugos normatyvinio dokumento LAND 21-97 „Buitinių nuotekų filtravimo įrenginių projektavimo, įrengimo ir eksploatavimo gamtosauginės taisyklės“ tvirtinimo“;⁹² Aplinkos ministro ir finansų ministro įsakymas „Dėl mokesčio už aplinkos teršimą apskaičiavimo ir mokėjimo tvarkos“;⁹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1996 m. sausio 24 d. nutarimas Nr. 122 „Dėl valstybinės žmonių paieškos ir gelbėjimo bei teršalų likvidavimo jūroje veiksmų schemas“;⁹⁴ Aplinkos ministro ir Susisiekimo ministro 1999 09 15 įsakymas Nr.285/347 „Dėl Lietuvos nacionalinio naftos išsiliejimų jūroje likvidavimo plano patvirtinimo“;⁹⁵ Aplinkos ministro ir Užsienio reikalų ministro 2000 03 30 įsakymas Nr.123/43 „Dėl leidimų išdavimo užsienio valstybių fiziniams ir juridiniams asmenims aplinkos monitoringui ir mokslo tiriamiesiems darbams jūros rajone vykdyti tvarkos“;⁹⁶ Susisiekimo ministro 1998 07 16 įsakymas Nr.286 „Dėl Klaipėdos valstybinio jūrų uosto laivybos taisyklių patvirtinimo“;⁹⁷ Aplinkos ministro ir Žemės ūkio ministro 1998 10 09 įsakymas Nr. 196/201 „Dėl lašišų išteklių atkūrimo ir apsaugos programos

---

⁹¹ LR Žemės ūkio ministro, LR Aplinkos ministro 2001-12-19 įsakymas Nr.452/607 „Dėl vandenių apsaugos nuo taršos azoto junginiais iš žemės ūkio šaltinių reikalavimų patvirtinimo“ // Valstybės Žinios, 2002, Nr.1-14

⁹² Aplinkos apsaugos ministro 1997 08 20 įsakymas Nr.148 “Dėl aplinkos apsaugos normatyvinio dokumento LAND 21-97 „Buitinių nuotekų filtravimo įrenginių projektavimo, įrengimo ir eksploatavimo gamtosauginės taisyklės” tvirtinimo” // Valstybės Žinios, 1997.09.03, Nr.: 81, Publ. Nr.: 2045

⁹³ LIETUVOS RESPUBLIKOS APLINKOS MINISTRO IR LIETUVOS RESPUBLIKOS FINANSŲ MINISTRO Į S A K Y M A S DĖL MOKESČIO UŽ APLINKOS TERŠIMĄ APSKAIČIAVIMO IR MOKĖJIMO TVARKOS 2002 m. gruodžio 21 d. Nr. 663/409a, Vilnius // www.am.lt: Prisijungimo laikas: 2007 – 09 09

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1996 m. sausio 24 d. nutarimas Nr. 122 “Dėl valstybinės žmonių paieškos ir gelbėjimo bei teršalų likvidavimo jūroje veiksmų schemas” // Valstybės Žinios, 2006.06.06, Nr.: 63, Publ. Nr.: 2312

⁹⁵ Aplinkos ministro ir Susisiekimo ministro 1999 09 15 įsakymas Nr.285/347 “Dėl Lietuvos nacionalinio naftos išsiliejimų jūroje likvidavimo plano patvirtinimo” // Valstybės Žinios, 1999.09.22, Nr.: 79, Publ. Nr.: 2347

⁹⁶ Aplinkos ministro ir Užsienio reikalų ministro 2000 03 30 įsakymas Nr.123/43 “Dėl leidimų išdavimo užsienio valstybių fiziniams ir juridiniams asmenims aplinkos monitoringui ir mokslo tiriamiesiems darbams jūros rajone vykdyti tvarkos” // Valstybės Žinios, 2000.04.12, Nr.: 30, Publ. Nr.: 842

⁹⁷ Susisiekimo ministro 2004 08 19 įsakymas Nr.129 “Dėl Klaipėdos valstybinio jūrų uosto laivybos taisyklių patvirtinimo”// Valstybės Žinios, 2004.08.19, Nr.: 129, Publ. Nr.: 4643

patvirtinimo“;⁹⁸ Aplinkos ministro 2000 11 28 įsakymas Nr.506 „Dėl mažo našumo nuotekų valymo įrenginių eksploatavimo rekomendacijų patvirtinimo“.⁹⁹ Pagrindinis dokumentas, reglamentuojantis Komisijos priimtų rekomendacijų vykdymą yra Aplinkos apsaugos ministro 1997 01 23 įsakymas Nr.17 „Dėl gamtos išteklių naudojimo leidimų išdavimo ir Helsinkio komisijos rekomendacijų taikymo“. Šiuo įsakymu sudarytos visos prielaidos Komisijos priimtoms rekomendacijoms vykdyti.¹⁰⁰

Normatyvinius dokumentus papildė keletas strateginių dokumentų. Pagal aplinkos apsaugos strategiją prioritetinės sritys yra nuotekų valymo įrenginių statyba bei saugaus geriamojo vandens tiekimas. Lietuva siekia, kad šios sritys būtų įgyvendintos iki 2015 m. pabaigos.¹⁰¹ Lietuvos aplinkos apsaugos strategija nustato aplinkos apsaugos tikslus ir prioritetus, įgyvendinimui reikalingus veiksmus ir strateginių tikslų pasiekimo laiką.¹⁰² Strategijoje apibrėžti aplinkos apsaugos principai — „teršėjas (vartotojas) moka“ ir „geriausios praktiškai įgyvendinamos technologijos naudojimas“ - atitinka pagrindinius Helsinkio Konvencijos principus.

Ilgalaikės raidos strategijos dokumentas susideda iš keleto dalių: padėties analizės, Lietuvos valstybės vizijos, ilgalaikių valstybės raidos prioritetų ir jų įgyvendinimo kryptių ir baigiamųjų nuostatų. Lietuvos valstybės vizijoje numatoma, kad aplinkos apsaugos politikos veiksniai užtikrins efektyvią, darnią Lietuvos raidą (tvariąją plėtrą), suderintą su programiniais oro, vandens, biologinės įvairovės, Baltijos jūros bei Kuršių marių apsaugos ir atliekų tvarkymo tikslais, tarptautiniais įsipareigojimais bei ES standartais, taip pat su šalies ekonominėmis galimybėmis.¹⁰³

Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos pirmasis dokumentas Lietuvoje patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003— 09 — 11 nutarimu Nr.1160.¹⁰⁴ Aplinkos ministerija yra

---

⁹⁸ Aplinkos ministro ir Žemės ūkio ministro 1998 10 09 įsakymas Nr. 196/201 “Dėl lašišų išteklių atkūrimo ir apsaugos programos patvirtinimo” // Valstybės Žinios, 1998.11.25, Nr.: 103, Publ. Nr.: 2849

⁹⁹ Aplinkos ministro 2000 11 28 įsakymas Nr.506 “Dėl mažo našumo nuotekų valymo įrenginių eksploatavimo rekomendacijų patvirtinimo” // Valstybės Žinios, 2000.12.06, Nr.: 104, Publ. Nr.: 3299

¹⁰⁰ Aplinkos apsaugos ministro 1997 01 23 įsakymas Nr.17 “Dėl gamtos išteklių naudojimo leidimų išdavimo ir Helsinkio komisijos rekomendacijų taikymo” // Valstybės Žinios, 1997.01.29, Nr.: 8, Publ. Nr.: 160

¹⁰¹ Siekiant efektyvaus vandens išteklių valdymo Lietuvoje // www.vandensklubas.lt/docs/manual/ataskaitos/Istekliu%20valdymo%20santrauka.doc; Prisijungimo laikas: 2007 – 11 - 05

¹⁰² Lietuvos vandens išteklių vizija 2025 metams // www.vandensklubas.lt/docs/manual/lt_vizija.doc; Prisijungimo laikas: 2007 – 11 - 05

¹⁰³ Ilgalaikės raidos strategija // http://www.lrv.lt/strateginis/gal_strat.pdf; Prisijungimo laikas: 2007-02-17 .

¹⁰⁴ Lietuvos respublikos nacionalinė darnaus vystymosi strategija // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=217644; Prisijungimo

atsakinga už šios strategijos įgyvendinimą. Darnaus vystymosi strategijoje yra numatyti tokie pagrindiniai ilgalaikiai tikslai vandens naudojimo ir apsaugos srityje: 1) sukurti šiuolaikišką, upių baseinų principu pagrįstą decentralizuotą vandens išteklių valdymo sistemą, leidžiančią visiems šalies gyventojams tiekti sveiką, ES reikalavimus atitinkanti geriamąjį vandenį, užtikrinančią patikimą atvirų vandens telkinių ir vandens ekosistemų apsaugą, racionalų vandens išteklių naudojimą, didelį rekreacijos potencialą, vandens ekosistemų įvairovę ir biologinį produktyvumą. Taip pat numatyti ilgalaikiai tikslų įgyvendinimo uždaviniai: 2) pasiekti, kad gamybinės vandens sąnaudos BVP vienetui per strategijos įgyvendinimo laikotarpį (iki 2020 m.) sumažėtų perpus; 3) užtikrinti, kad visos užteršto vandens nuotekos būtų išvalomos iki ES normatyvų; 4) pasiekti, kad atvirų telkinių vandens kokybė atitiktų ES reikalavimus; 5) sumažinti 20 proc., palyginti su 2000 m., organinių ir biogeninių medžiagų prietaką į Kuršių marias ir Baltijos jūrą; 6) gerinti vertingų gėlavandenių žuvų neršto sąlygas ir skatinti lašišinių vandens telkinių atkūrimą ir apsaugą.¹⁰⁵

Lietuvoje yra priimtos kitos aplinkosauginės strategijos ir programos, kurios siejasi su Helsinkio konvencijos nuostatomis. Per visą Helsinkio konvencijos egzistavimo laikotarpį jų būta daug, paminėsiu tik keletą iš jų: Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 — 04 — 12 nutarimas Nr. 519 „Dėl Valstybinės strateginio atliekų tvarkymo plano patvirtinimo“;¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl požeminio vandens naudojimo ir apsaugos 2002 — 2010 metais“ strategija;¹⁰⁷ Strategija 2.02.05:2004 „Nuotekų valyklos. Pagrindinės nuostatos“¹⁰⁸ ir kt.

2. 2. Racionalus vandens išteklių naudojimas ir nuotekų valymas

Vandens ekologinė reikšmė biosferoje yra labai didelė. Jis sudaro apie 70 proc. gyvųjų organizmų svorio, yra terpė visiems svarbiems biologiniams procesams. Įsigraūdamas vienoje vietoje ir susikaupdamas kitoje, skatina geologinius pokyčius. Jis išnešioja ištirpusias druskas bei

---

laikas: 2007-03-19.

¹⁰⁵ Lietuvos respublikos nacionalinė darnaus vystymosi strategija // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=217644; Prisijungimo laikas: 2007-03-19.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 04 12 nutarimas Nr. 519 „Dėl Valstybinės strateginio atliekų tvarkymo plano patvirtinimo“ // Valstybės Žinios, 2002.04.17, Nr.: 40, Publ. Nr.: 1499

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl požeminio vandens naudojimo ir apsaugos 2002-2010 metais“ strategija // Valstybės Žinios, 2002.01.30, Nr.: 10, Publ. Nr.: 362

¹⁰⁸ Strategija 2.02.05:2004 „Nuotekų valyklos. Pagrindinės nuostatos“ // Valstybės Žinios, 2004, Nr.116-4346

dujas, tarpininkauja paskirstant maisto medžiagas, mažina temperatūros svyravimus ir, svarbiausia, ekosistemose yra energijos pernešimo ir naudojimo tarpininkas.¹⁰⁹

Lietuvoje vandens išteklių gana gausu. Atviri vidaus vandens telkiniai užima 2,6 tūkstančio kvadratinų kilometrų ir tai sudaro apie 4 proc. visos teritorijos. Bendras Lietuvos upių ilgis apie 63700 km, tai yra vienam kvadratiniam kilometrui teritorijos tenka apie 1 km upių. Visos Lietuvos upės tiesiogiai ar per kitų šalių teritorijas įteka į Baltijos jūrą ir bendras metinis Lietuvos upių nuotėkis sudaro beveik 30 km³.¹¹⁰ Lietuva turtinga ir požeminio vandens išteklių. Bendri išžvalgyti požeminio vandens ištekliai Lietuvoje sudaro per 500 milijonų kubinių metrų per metus. Požeminis vanduo — svarbiausias geriamojo vandens šaltinis Lietuvoje, todėl jį būtina saugoti, kad neužsiterštų, ir taupyti. Lietuvoje sunaudojama apie 3,7 mln. m³ vandens, o sutaupoma tik 0,3 mln. m³. (žr. 12 priedą) Lietuvoje pagrindinis vandens naudotojas yra buitinis (municipalinis) sektorius, kur sunaudojama beveik pusė viso vandens — apie 45 proc. Kiek daugiau nei 20 proc. sunaudoja pramonė ir trečdalis vandens — gana specifinė ūkio šaka žuvininkystė (karpių auginimo tvenkiniai). Žemės ūkio reikmėms Lietuvoje sunaudojama tik apie 1 procentą vandens.¹¹¹

Pramonės įmonės daug vandens sunaudoja technologiniuose procesuose. Mažai užterštas vanduo gali būti vartojamas keletą kartų vietoj sudėtingų, brangiai kainuojančių valymo įrenginių įrengus apytakinę sistemą. Uždara apytakinė sistema gali sumažinti vandens vartojimą įmonėse nuo 55 iki 85 proc. Tačiau ir naudojant uždara ciklą, dalis vandens dingsta, išgaruodamas gamybos procese.¹¹² Naudojant apytakinę vandens sistemą, vandens suvartojimą galima sumažinti 10 – 50 kartų. Apytakinės vandens naudojimo sistemos gali būti: a – su vandens aušinimu, b – su vandens valymu, c – su vandens valymu ir aušinimu; G – gamyba, S – siurblinė, A – vandens aušinimas, NV – nuotekų valykla (žr. 6 priedą). Pagal Helsinkio konvencijos III priedą TARŠOS IŠ SAUSUMOS TARŠOS ŠALTINIŲ PREVENCIJAI TAIKOMI KRITERIJAI IR PRIEMONĖS teigiama, jog kur įmanoma, pramonės įmonėse turėtų būti tvarkomasi taikant uždaras sistemas ar aukšto laipsnio cirkuliaciją, siekiant sumažinti nuotekų kiekį.¹¹³

Esmė yra ta, kad kuo daugiau vandens sunaudojame, tuo daugiau jo užteršiame, todėl vienas iš pagrindinių vandens teršimo problemų sprendimo būdų yra taupesnis jo naudojimas.¹¹⁴

¹⁰⁹ Baltrėnas P., Lygis D., Mierauskas P., Oškinis V., Šimaitis R. Aplinkos apsauga. Enciklopedija. V., 1996. P. 100

¹¹⁰ Juknys R. Aplinkotyra. K., 2005. P. 205

¹¹¹ Juknys R. Aplinkotyra. K., 2005. P. 205

¹¹² Baltrėnas P., Lygis D., Mierauskas P., Oškinis V., Šimaitis R. Aplinkos apsauga. Enciklopedija. V., 1996. P. 103

¹¹³ 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūros aplinkos apsaugos // Valstybės žinios. 1997 03 12. Nr. 21 – 499

¹¹⁴ Juknys R. Aplinkotyra. K., 2005. P. 204

Pagal dabar egzistuojančią, Lietuvoje naudojamą vandens užterštumo klasifikaciją (7 priedas) skirstoma į 4 klases.

Vandenys, panaudoti buityje, energetikoje, pramonėje, technologiniuose procesuose ir turintys taršos priemaišų, vadinami nutekamaisiais vandenimis. Vidaus (sausumos) vandenys, taip pat jūrų ir vandenynų pakraščius teršia komunalinis ūkis, pramonė (gamyklos, transportas) ir žemės ūkis.¹¹⁵ Viena iš pagrindinių eutrofikacijos priežasčių — nutekamieji vandenys. Juose, net ir biologiškai išvalytuose, esantis nitrātų ir fosfatų kiekiai yra didesni už tuos, kurie jau gali sukelti eutrofikaciją. Mineralinės ir organinės medžiagos į vandens telkinius patenka iš dirvožemio, atmosferos, žemės ūkio naudmenų, su miestų teritorijų paviršniu nuotėkiu, nutekamaisiais vandenimis.

Kuršių marios yra vieną vienas labiausiai eutrofizuotų vandens telkinių. Įtekėdamas į Kuršių marias Nemūnas kasmet į jas atplukdo beveik 70 tūkstančių tonų organinių medžiagų, apie 30 tūkstančių tonų bendrojo azoto ir daugiau nei tūkstantį tonų bendrojo fosforo. Pastaraisiais metais Kuršių mariose, kaip ir Nemune, vėl pastebėtas, nors ir nedidelis, azoto kiekio padidėjimas. Tuo tarpu fosfatų kiekis Kuršių mariose nuo 1997 m. pastebimai mažėja.¹¹⁶ Įvairūs tyrimai ir teoriniai skaičiavimai rodo, kad, pavyzdžiui, net ir visiškai nutraukus Baltijos jūros teršimą, vandens kokybė šiame gana stipriai eutrofizuotame vandens telkinyje realiai pradėtų gerėti tik po keliasdešimties metų.

Nuo 2000 metų buvo pakeisti nuotekų valymo normatyvai ir jų išvalymo kokybė pradėta vertinti ne tik pagal organinę taršą (BDS), bet ir pagal azoto bei fosforo kiekį jose, todėl išvalytų iki normatyvų nuotekų dalis sumažėjo iki 14 proc. ir šių duomenų nebegalima lyginti su ankstesnių metų duomenimis.¹¹⁷ Statistika byloja, kad ten kur buvo pastatyti nauji nuotekų valymo įrenginiai, tas miestas ir ženkliai lenkia kitus miestus pagal išvalytų nuotekų procentą. 8 ir 9 priedai puikiai iliustruoja, kaip skiriasi išvalytų iki nustatytų normų ir nepakankamai išvalytų buitės bei lietaus kanalizacijų nuotekų kiekiai didžiuosiuose Lietuvos miestuose. Vilniuje nepakankamai išvalytų ūkio — buitės nuotekų net nesama. 10, 11 priedai pateikia bendrą situaciją Lietuvoje. Tenka konstatuoti faktą, kad didžiausia lietaus kanalizacijos nuotekų dalis Lietuvoje yra nevaloma, ir kad į aplinką patekusių teršalų kiekio mažėjimą sąlygoja vykdomi aplinkosauginiai projektai. 2005 m. palyginus su 2000 m. patekusių į aplinką teršalų kiekiai Lietuvoje sumažėjo atitinkamai: BDS (biocheminio deguonies sunaudojimo) — 37 proc., bendrojo azoto (b— N) — 23 proc. ir bendrojo fosforo (b— P)

¹¹⁵ Baltrėnas P., Lygis D., Mierauskas P., Oškinis V., Šimaitis R. Aplinkos apsauga. Enciklopedija. V., 1996. P. 112

¹¹⁶ Juknys R. Aplinkotyra. K., 2005. P. 215

¹¹⁷ Ten pat. P. 207

— 46 proc. Šiuose miestuose 2000 — 2005 m. buvo įgyvendinti aplinkosauginiai projektai, kurie padėjo žymiai sumažinti aplinkos taršą

Lietuvoje pastaraisiais metais intensyviai vykdomos aplinkosauginės programos, skiriama daug investicijų gamybai modernizuoti ir naujiems nuotekų valymo įrenginiams statyti. Pernai Helsinkio komisija iš didžiausių Baltijos jūros teršėjų sąrašo išbraukė Vilniaus, Alytaus ir Marijampolės miestų nuotekų valymo įrenginius, kadangi jie buvo modernizuoti ir atitinka Europos Sąjungos reikalavimus bei Helsinkio komisijos rekomendacijas. Dabar šiame sąrašė, kurį sudaro 81 taršos šaltinis, liko aštuoni Lietuvos objektai.¹¹⁸ 5 paveiksle pateikiami „karštieji taškai“ Lietuvoje.

5 pav. „Karštieji taškai“ Lietuvoje¹¹⁹

LR Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatyme nustatoma geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo valstybinio valdymo ir reguliavimo pagrindai ir reglamentuojami vandens tiekėjų bei abonentų (vartotojų) teisiniai santykiai. Vandens tiekimą ir nuotekų tvarkymą šio ir kitų įstatymų nustatyta tvarka reguliuoja: 1) Vyriausybė; 2) Aplinkos ministerija; 3) Sveikatos apsaugos ministerija; 4) Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės; 5) Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija; 6)

¹¹⁸ Iš didžiausių Baltijos jūros taršos šaltinių sąrašo išbraukti penki Lietuvos objektai //

http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=5480: Prisijungimo laikas: 2006 – 08 - 14

¹¹⁹ „Karštieji taškai“ Lietuvoje // http://www.jtc.lt/Leidiniai/2006_ataskaita/5.pdf: Prisijungimo laikas: 2007 – 10 -01

savivaldybių institucijos; 7) Nacionalinė vartotojų teisių apsaugos taryba prie Teisingumo ministerijos.¹²⁰ Aplinkos ministerija tvirtina geriamojo vandens išgavimo ir nuotekų tvarkymo aplinkosaugos reikalavimus, ir kontroliuoja, kaip šie reikalavimai įgyvendinami.

Pagal Helsinkio konvencijos III priedą „Taršos iš sausumos taršos šaltinių prevencijai taikomi kriterijai ir priemonės“ teigiama, jog pramoninės nuotekos turėtų būti išvalomos atskirai, prieš sumaišant su atskiestais vandenimis. Pagal atitinkamas šios konvencijos dalis konvencijos šalys turi atsižvelgti į Geriausią aplinkos apsaugos požiūriu praktiką (GAP) ir Geriausią turimą technologiją (GTT), aprašytas II priede.

Valant vandenį mechaniniu būdu, atskiriamos neištirpusios mineralinės ir organinės priemaišos. Paprastai tai esti pirmasis nuotekamųjų vandenų valymo etapas, nes toliau teršalai gali būti šalinami biologiniais arba fizikiniais cheminiais valymo metodais. Biologinis valymo metodas remiasi mikroorganizmų gebėjimu skaidyti suspenduotas, koloidines ir ištirpusias organines medžiagas. Biologiškai negalima valyti tokių pramoninių nuotekamųjų vandenų, kuriose yra labai mažai arba visiškai nėra organinių medžiagų.¹²¹ Pagal Helsinkio konvencijos III priedą „Taršos iš sausumos taršos šaltinių prevencijai taikomi kriterijai ir priemonės“ teigiama, jog buitinės nuotekos turi būti valomos bent biologiniais ar kitais ne mažiau veiksmingais metodais, siekiant pagerinti svarbiausius jų parametrus. Turi būti gerokai sumažinti biogeninių medžiagų kiekiai.¹²² Įrenginiams, kurie išleidžia nedidelius metalų kiekius (chromo, vario, švino, nikelio ir cinko kiekių suma sudaro mažiau kaip 200 g/dieną prieš atliekų nukenksminimą gamybos proceso pabaigoje), gali būti taikomos daugiausiai iki keturių kartų didesnės chromo, vario, švino ir nikelio ribinės vertės. Maksimali cinko koncentracija negali viršyti 4 mg/l. Tam tikrais atvejais nuotekose gali būti organinių medžiagų. Taigi, jei įmanoma ir tinkama, metalų paviršiaus apdorojimo nuotekinis vanduo turi būti valomas biologiškai. Tai taip pat apima valymą komunalinių nuotekų valymą įrenginyje.¹²³

---

¹²⁰ LR Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas // Valstybės žinios, 2006 – 07 -13 Nr. X - 764

¹²¹ Baltrėnas P., Lygis D., Mierauskas P., Oškiniš V., Šimaitis R. Aplinkos apsauga. Enciklopedija. V., 1996. P. 135

¹²² 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūros aplinkos apsaugos // Valstybės žinios. 1997 03 12. Nr. 21 – 499

¹²³ HELCOM REKOMENDACIJA Nr. 23/7 Pakeičianti HELCOM rekomendaciją Nr. 16/6

Priimta 2002 m. kovo 6 d., vadovaujantis Helsinkio konvencijos 20 straipsnio 1 dalies b punktu.

Kita problema yra ta, kad miestų nuotekų valymo įrenginiuose kaupiasi didžiuliai kiekiai dumblo. Jo panaudojimas pirmiausia priklauso nuo kokybės: sanitarinės būklės, užterštumo sunkiaisiais metalais bei kitais toksiškais junginiais. Pasaulyje senai ieškoma įvairių būdų, kaip pigiausiai panaudoti dumblą, mažiausiai užteršiant gamtą — orą, vandenį, dirvožemį. Žinomi įvairūs dumblo utilizavimo būdai: deginimas, laikymas saugyklose, panaudojimas dirvoms tręšti. Mūsų šalyje kasdien dumblo surenkama iki 6000 m³. Ypač daug jo kaupiasi prie didžiųjų miestų. Vilniaus miesto nuotekų valymo įrenginiuose, valant vandenį tik mechaniniu būdu, per parą dumblo susikaupdavo po 80 — 100 t, o dabar — po biologinio valymo — per parą susirenka 150 — 200 t nusausinto dumblo.¹²⁴ Vienas iš priimtinių būdų yra dumblo panaudojimas dirvožemio restauracijai, rekultivacijai ir tręšimui, dumblo kompostavimas.

Siekiant išlaikyti paviršinį vandenį švarų, turi būti nustatyti pagrindiniai teršėjai bei jie verčiami mažinti taršą. Pramonės įmonės turi įsigyti pažangiausias nutekamojo vandens valymo technologijas bei įdiegti uždaras vandens apytakos sistemas. Galiausiai vandens kokybė upėse turės pakilti iki tokio lygio, kad jį būtų galima naudoti geriamajam vandeniui tiekti. Leidimuose turi būti nurodyti tam tikrų teršalų ribiniai dydžiai, ekvivalento duomenys arba techninės priemonės turi būti paremti geriausiais prieinamais gamybos būdais, nekeliant reikalavimų bet kokio gamybos būdo ar konkrečios technologijos naudojimui, tačiau atsižvelgiant į atitinkamo įrenginio technines charakteristikas, jo geografinę padėtį ir aplinkos sąlygas.

Atsigaunant šalies ekonomikai vandens naudojimas tiek buitiniams, tiek gamybos reikmėms turėtų iš dalies išaugti, tačiau laikantis darnaus vystymosi principų, taupesniam ir veiksmingesniam vandens išteklių naudojimui turės būti skiriama daugiau dėmesio.

2. 3. Taršos iš išsklaidytų šaltinių valdymas

Pasklidusios taršos šaltiniai iš esmės yra du — tai rūgštieji lietūs, su kuriais į žemės ir vandens paviršių iškrinta nemaži sieros ir azoto junginių kiekiai bei žemės ūkio veikla, tai yra trąšos ir pesticidai.

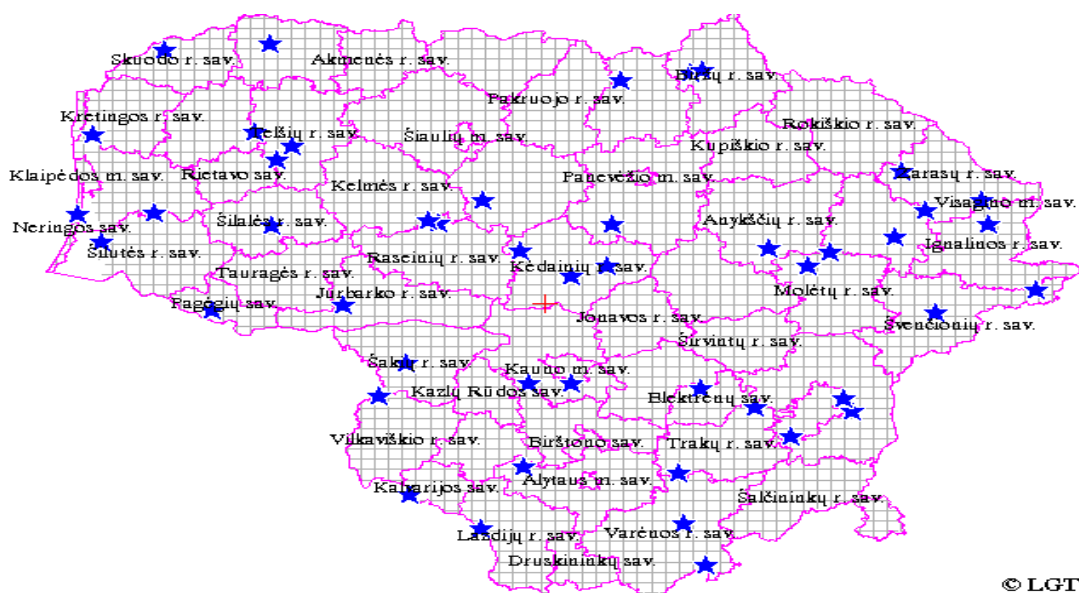
III Helsinkio konvencijos priedas numato, jog tarša iš išsklaidytų taršos šaltinių, įskaitant žemės ūkį, turėtų būti pašalinta skatinant ir įdiegiant Geriausią aplinkos apsaugos požiūriu praktiką. Taip pat numatoma, jog ribiniai dydžiai išmetimams, turintiems kenksmingų medžiagų, į vandenį ir

---

¹²⁴ Spruogis A., Jaskelavičius B. Atliekos ir jų tvarkymas. Mokomoji knyga. V., 2000. P. 177

į orą turėtų būti nurodyti specialiuose leidimuose. Naudojami pesticidai turėtų atitikti Komisijos apibrėžtus kriterijus.¹²⁵

Lietuvos Respublikos aplinkos monitoringo įstatymas numato tris monitoringo sistemos įgyvendinimo lygius: valstybinį, savivaldybių ir ūkio subjektų. Aplinkos monitoringo įstatymo 9 str. numatyta, kad stebėjimo vietas, tiriamus parametrus, periodiškumą, informacijos pateikimą ir kitą valstybinio aplinkos monitoringo vykdymo tvarką nustato Valstybinio aplinkos monitoringo nuostatai, kuriuos rengia Aplinkos apsaugos ministerija ir tvirtina Vyriausybė arba jos įgaliota institucija.¹²⁶ Paviršinio vandens monitoringas vykdomas vadovaujantis Aplinkos monitoringo įstatymu ir monitoringo programa, be to, atsižvelgiama į Europos Sąjungos direktyvas ir Helsinkio komisijos rekomendacijas. 6 paveiksle pateikiami požeminio vandens monitoringo postai Lietuvoje.

6 pav Požeminio vandens valstybinio monitoringo postai¹²⁷

Baltijos jūros monitoringą vykdo AM Jūrinių tyrimų centras. Stebėjimų parametrai, metodikos, duomenų kokybės valdymas vyksta pagal HELCOM reikalavimus. Problema yra tik prietaisų bazė, kuri yra sena ir beveik neatnaujinama dėl lėšų stokos. Pagal HELCOM programą, atmosferos monitoringo stotyje Preiloje (Neringa) apie 100 m atstumu nuo jūros kas dieną tiriamos teršalų koncentracijos. Pagal HELCOM programą radiologiniai tyrimai Baltijos jūroje atliekami 4

¹²⁵ 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūros aplinkos apsaugos // Valstybės žinios. 1997 03 12. Nr. 21 – 499

¹²⁶ Lietuvos Respublikos aplinkos monitoringo įstatymas // Valstybės Žinios, 1997, Nr. 112-2824; Žin., 2006, Nr.57-2025

¹²⁷ Požeminio vandens monitoringo postai Lietuvoje // http://www.lgt.lt/Leidiniai/2006_ataskaita/5.pdf; Prisijungimo laikas: 2007 – 10 -01

stotyse. Mėginiai imami 1 kartą per metus vandens ir dugno nuosėdų analizei. Baltijos jūros aplinkos periodiniai vertinimai atliekami kas 5 metai. Periodiniai įvertinimai remiasi visų šalių duomenimis, įeinančiais į HELCOM duomenų bazę. Kiekvienais metais visos šalys pateikia savo metinių stebėjimų duomenis į HELCOM duomenų centrą. Savo ruožtu Jūrinių tyrimų centras visus metinius stebėjimus apibendrina kasmetinėse, didelės apimties, ataskaitose, kurios pateikiamos Aplinkos ministerijai. Periodiškai Jūrinių tyrimų centras išleidžia mokslinius — informacinius leidinius.

Baltijos jūros tarša jau senai tapo globaline problema. Į Baltijos jūrą patenka dideli pesticidų kiekiai, kurie naudojami kovai su piktžolėmis ir žemės ūkio kenkėjais. DDT (dustas) ir pesticidai patenka į Baltijos jūrą su žemės ūkio gamybos, o PChB (sunkieji metalai) — su pramonės, ypač elektrotechnikos, kurioje jie naudojami kaip transformatoriniai tepalai, su kai kurių dažų gamybos nuotekomis. Analogiškai kaip pesticidai ir DDT, taip ir PChB gali patekti į vandenį per atmosferą. Šių medžiagų koncentracija Baltijos jūroje nepastovi — svyruoja nuo dešimtųjų iki kelių tūkstančių ng/g. DDT ir PChB — tai labai patvarūs nuodai, veikiantys dar ilgai po jų naudojimo. Sunkieji metalai į jūrą patenka taip pat iš pramonės įmonių ir aplinkinių rajonų, su atmosferos krituliais. Lietuvoje uždrausta importuoti, gaminti ir naudoti DDT nuo 1972 metų. Šiuo metu galiojantis teisės aktas, nustatantis šį draudimą yra Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 17 d. įsakymu Nr. 24 patvirtinta Lietuvos higienos norma HN 63:2000 „Draudžiami ir ribojami pesticidai“.¹²⁸ Bendruosius pavojingų atliekų, tame tarpe atliekų į kurių sudėtį įeina PCB ir PCT, nustato Aplinkos ministro 1999 07 14 įsakymas Nr. 217 „Dėl atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“.¹²⁹ Aplinkos ministro 1999 11 30 įsakymas Nr. 387 „Dėl aplinkos apsaugos normatyvinio dokumento LAND 32-99 „Gamtos išteklių naudojimo leidimų išdavimo ir gamtos išteklių naudojimo limitų bei leistinos taršos į aplinką normatyvų nustatymo tvarka“ patvirtinimo“ nustato reikalavimus leidimų išdavimui atliekas (tame tarpe ir PCB/PCT) šalinančioms įmonėms.¹³⁰

---

¹²⁸ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 17 d. įsakymu Nr. 24 patvirtinta Lietuvos higienos norma HN 63:2000 „Draudžiami ir ribojami pesticidai“ // Valstybės Žinios, 2000.01.21, Nr.: 6, Publ. Nr.: 174

¹²⁹ Aplinkos ministro 1999 07 14 įsakymas Nr. 217 „Dėl atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 1999-07-21, Nr. 63-2065

¹³⁰ Aplinkos ministro 1999 m. lapkričio 30 d. įsakymo Nr. 387 „Dėl aplinkos apsaugos normatyvinio dokumento LAND 32-99 „Gamtos išteklių naudojimo leidimų išdavimo ir gamtos išteklių naudojimo limitų bei leistinos taršos į aplinką normatyvų nustatymo tvarka“ patvirtinimo“ pakeitimo // Valstybės žinios, 2004 m. liepos 2 d. Nr. D1-368

Pagal Helsinkio konvencijos 6 straipsnį, konvencijos šalys įsipareigojo imtis visų reikiamų priemonių Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos teršimui iš sausumos kontroliuoti ir mažinti, mažinant taršą iš išsklaidytų taršos šaltinių žemės ūkyje. Helsinkio komisijos konvencijos šalių vyriausybėms paruoštos atitinkamos rekomendacijos. Žemės ūkio taršos mažinimui iš išsklaidytų taršos šaltinių mažinimui teisinė bazė sudaryta Aplinkos ministro iniciatyva. Išsklaidytiems taršos šaltiniams reguliuoti buvo priimta keleta teisinių dokumentų: LAND 33-99 „Mėšlo ir nuotekų tvarkymo fermose aplinkos apsaugos reikalavimai“;¹³¹ Pažangaus ūkininkavimo taisyklės ir patarimai;¹³² 2002 metais patvirtinta Valstybinę taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių mažinimo programą;¹³³ LR Žemės ūkio ministro, LR Aplinkos ministro 2001-12-19 įsakymas Nr.452/607 „Dėl vandenių apsaugos nuo taršos azoto junginiais iš žemės ūkio šaltinių reikalavimų patvirtinimo“.¹³⁴ Parengti ir įgyvendinami projektai dėl Agrarinės aplinkosaugos programos, Trešimo normatyvų. Žemės ūkio ministerija iš Kaimo rėmimo fondo lėšų finansuoja tiriamuosius darbus, susijusius su agrarine aplinkosauga. 2007 m. Spalio 31 d. žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D — 479 patvirtintos Lietuvos kaimo plėtros 2007 — 2013 metų programos (KPP) priemonės „Žemės valdų modernizavimas“ (Priemonė) pirmosios veiklos srities „Nitratų direktyvos reikalavimų ir naujų privalomų bendrijos standartų įgyvendinimas“ įgyvendinimo taisyklės.¹³⁵

2000-aisiais buvo pakeistos 1992 m. Helsinkio konvencijos dėl Baltijos jūros jūrinės aplinkos apsaugos III priedo taisyklės. Šį priedą papildė nauja dalis, skirta taršos iš žemės ūkio šaltinių prevencijai. Ji numato, kad tokie taršai mažinti visos Konvencijos šalys turi reglamentuoti gyvulių tankį, mėšlo laikymą, fermose susidarančių nuotekų tvarkymą, organinių trąšų ir augalų apsaugos priemonių naudojimą, paviršinių bei požeminių vandenių apsaugą ir kt.¹³⁶

---

¹³¹ LAND 33-99 „Mėšlo ir nuotekų tvarkymo fermose aplinkos apsaugos reikalavimai“ // Valstybės Žinios, 2000, Nr. 8-217

¹³² LR Žemės ūkio ministerija, LR Aplinkos ministerija „Pažangaus ūkininkavimo taisyklės ir patarimai.“ Kėdainiai, Vilainiai, 2000

¹³³ Valstybinė taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių mažinimo programa // Valstybės Žinios, 2003.08.29, Nr.: 83, Publ. Nr.: 3792

¹³⁴ LR Žemės ūkio ministro, LR Aplinkos ministro 2001-12-19 įsakymas Nr.452/607 „Dėl vandenių apsaugos nuo taršos azoto junginiais iš žemės ūkio šaltinių reikalavimų patvirtinimo“ // Valstybės Žinios, 2002, Nr.1-14

¹³⁵ Nitratų direktyvos reikalavimų įgyvendinimas //

http://www.zum.lt/min/Informacija/dsp_news.cfm?NewsID=3499&langparam=LT&Title=&From=&To=&Page=1&list=10; Prisijungimo laikas: 2007 – 11 - 02

¹³⁶ Lietuva patvirtins įsipareigojimą mažinti Baltijos taršą // http://www.aplinkosauga.lt/news_read.php?id=1164202856; Prisijungimo laikas: 2007 – 08 -22

Helsinkio konvencijoje numatyta, kad ribiniai dydžiai išmetimams, turintiems kenksmingų medžiagų, į vandenį ir į orą turėtų būti nurodyti specialiuose leidimuose.¹³⁷ Nors oro apsauga nėra prioritetinga Helsinkio konvencijos dalis, globalinio atšilimo problema labiausiai susirūpinusi yra Europos Sąjunga, tačiau ir Helsinkio komisijos rekomendacijose yra skiriamas nemažas dėmesys išmetimų į orą mažinimui. Kaip žinoma, rūgštieji lietūs yra vienas iš pagrindinių Baltijos jūros išsklaidytos taršos šaltinių. Daugybė pramonės įmonių, gamyboje naudojančių chloro dujas ir šarmus išmeta daug gyvsidabrio. Baltijos jūra gavo papildomą ir radioaktyviąją apkrovą - į ją pateko dideli įvairių radionuklidų kiekiai, kurių dauguma greitai suskilo. Didžiausias Baltijos jūros teršalas po Černobylio AE avarijos tapo radionuklidas ¹³⁷Cs.

Dauguma Helsinkio komisijos rekomendacijų skatina pramonės įmones sukurti atmosferos teršalų surinkimo ir valymo technologijas ir metodus.¹³⁸ Rekomenduojama dujų valymui naudoti audeklinius filtrus ir kitas sausas technologijas.¹³⁹ Tuo tarpu dulkių surinkimui turi būti naudojami audekliniai filtrai arba analogiško poveikio aplinkai technologija, pvz., kaitinimo krosnyse antrinėms aukštakrosnių ir deguonies konverterių dujoms surinkti, elektrinių lydkrosnių ir pjovimo bei šlifavimo metu susidariusioms dujoms.¹⁴⁰ Akcentuojama, jog bendrasis emisijos kiekis (įskaitant, pvz., neorganizuotas išmetamąsias atliekas per kokso išstūmimo, išleidimo duris ir pakrovimo angas bei dujas, iš kurių yra sugaudytos dulkės), susidaręs visose proceso pakopose, turi būti matuojamas, vertinamas ir teikiamos atitinkamos ataskaitos.¹⁴¹

Reikia pažymėti, jog Helsinkio komisijos rekomendacijos, susijusios ir su taršos mažinimu ir iš išsklaidytų taršos šaltinių, pagerino Baltijos jūros vandenų kokybę. Bendrojo fosforo koncentracija Baltijos jūroje sumažėjo keletą kartų, (13 priede matoma vandens druskingumo

---

¹³⁷ 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūros aplinkos apsaugos // Valstybės žinios. 1997 03 12. Nr. 21 – 499

¹³⁸ HELCOM REKOMENDACIJA Nr. 25/2 Priimta 2004 m. kovo 24 d., vadovaujantis 1992 m. Helsinkio Konvencijos 20 straipsnio 1 dalies b punktu PRAMONĖS ĮMONIŲ IŠMETIMŲ Į VANDENĮ IR ORĄ MAŽINIMAS NAUDOJANT GERIAUSIUS PRIEINAMUS GAMYBOS BŪDUS

¹³⁹ HELCOM REKOMENDACIJA Priimta 1993 m. vasario 3 d., vadovaujantis Helsinkio konvencijos 13 straipsnio b dalimi. STIKLO PRAMONĖS TARŠOS Į ATMOSFERĄ IR VANDENĮ MAŽINIMAS

¹⁴⁰ HELCOM REKOMENDACIJA Nr. 24/4 Priimta 2003 m. birželio 25 d., vadovaujantis Helsinkio Konvencijos 20 straipsnio 1 dalies b punktu KETAUS IR PLIENO GAMYBOS PRAMONĖS IŠMETIMŲ Į ATMOSFERĄ IR VANDENĮ KIEKIO MAŽINIMAS

¹⁴¹ HELCOM REKOMENDACIJA Nr. 23/9 Pakeičianti HELCOM rekomendaciją Nr. 17/4 Priimta 2002 m. kovo 6 d., vadovaujantis Helsinkio Konvencijos 20 straipsnio 1 dalies b punktu. JUODOSIOS AKMENS ANGLIES KOKSAVIMO KROSNIŲ IŠMETIMŲ Į ATMOSFERĄ IR VANDENĮ KIEKIO MAŽINIMAS

dinamika Baltijos jūros vandenyse), o sunkiųjų metalų koncentracija taip pat pastaraisiais metais nusistovėjo. 14 priede matoma gyvsidabrio koncentracijų pokytis Baltijos jūroje.

2. 4. Tiesioginė jūros taršos prevencija

Baltijos jūra — viena tokių zonų pasaulyje, kurioje intensyviausiai vyksta transporto judėjimas. Laivų, ypač naftą gabenančių tanklaivių, skaičius ir dydis per pastaruosius metus labai išaugo, ir yra manoma, kad ši tendencija tęsis ir ateityje. Didelis laivų judėjimas vyksta siaurų sąsiaurių plote bei sekliuose/negiliuose vandenyse, kurie ilgą laiką esti padengti ledu. Dėl šių priežasčių Baltijos jūros zonoje sudėtinga naviguoti/vesti laivus, o tai sąlygoja laivų susidūrimus ir išaugusią nelaimingų atsitikimų riziką. Laivybinės veiklos sąlygojamas. Oro užterštumas, neleistinas/nelegalus ir atsitiktinis naftos, pavojingų medžiagų ir kitokių atliekų bei svetimų organizmų išsiliejimas ir patekimas į jūrą per laivų korpusus ir išmetamą balastą yra vieni svarbiausių užterštumą lemiančių veiksnių, sąlygojamų laivybos ir kitokios Baltijos jūroje vykdomos veiklos.

2.4.1. Atliekos bei kitos medžiagos, susidarancios eksplotuojant laivus

IV Helsinkio konvencijos priedas nusako, jog Konvencijos Šalys bendradarbiauja, siekdamas apsaugoti Baltijos jūros baseiną nuo taršos iš laivų.¹⁴² Bendru HELCOM susitarimu buvo iškeltas strateginis tikslas — Ekologiška laivybinė veikla Baltijos jūroje. Šiam tikslui įgyvendinti buvo iškelti tokie uždaviniai: a) jokios nelegalios taršos; b) saugus jūrinis eismas be atsitiktinės taršos; c) efektyvaus reagavimo galimybės; d) negalimas nevietinių augalų ir gyvūnų rūšių patekimas iš laivų į jūrą; e) minimali laivybos sąlygojama oro tarša; f) nulinis nutekėjimas iš tolokai nuo kranto esančių platformų.¹⁴³

---

¹⁴² 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūros aplinkos apsaugos // Valstybės žinios. 1997 03 12. Nr. 21 – 499

¹⁴³ TOWARDS A BALTIC SEA WITH ENVIRONMENTALLY FRIENDLY MARITIME ACTIVITIES Draft

nd
HELCOM Overview 2007 2 Stakeholder Conference on the HELCOM Baltic Sea Action Plan Helsinki, Finland, 6 March 2007

Konvencijos Šalys įsipareigoja užtikrinti aprūpinimą įrenginiais nuotekoms surinkti Baltijos jūros baseino uostuose ir terminaluose, nesutrikdant laivų eismo grafikų, adekvačiai patenkinant juos naudojančių laivų poreikius. Pagal Helsinkio konvencijos rekomendacijas laivai, išplaukdami iš uosto, turi palikti (priduoti) atliekas ir nuotekas į uosto priėmimo įrengimus, tik nežymūs kiekiai gali būti saugomi laivuose. Lietuvos Respublikos susisiekimo ir aplinkos ministrai 2005 — 11 — 30 įsakymu Nr. 3 — 546/ D1 — 5866 Dėl Lietuvos respublikos susisiekimo ministro ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2003 m. liepos 9 d. Įsakymo Nr. 3— 414/346 „Dėl laivuose susidarančių atliekų ir krovinių likučių tvarkymo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo patvirtino „Laivuose susidarančių atliekų ir krovinių likučių tvarkymo nuostatus“.

Pagal šių nuostatų 16 p. reikalavimus laivai, prieš atplaukdami į Lietuvos Respublikos jūrų uostus, praneša uosto dispečeriui duomenis apie laivą, jame esančių atliekų ir krovinių likučius. Prieš išplaukdami iš Lietuvos Respublikos jūrų uostų visi laivai privalo pristatyti į priėmimo įrenginius visas laivuose susidariusias atliekas ir krovinių likučius, kurių pagal Lietuvos Respublikos teisės aktų, Helsinkio konvencijos ir MARPOL 73/78 reikalavimus negalima išmesti į jūrą.¹⁴⁴

Klaipėdos valstybiniame jūrų uoste atliekų ir krovinių likučių tvarkymas vykdomas, vadovaujantis VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos generalinio direktoriaus 2007 — 06 — 04 įsakymu Nr. 133 „Klaipėdos uosto atliekų tvarkymo planas“, kuriame yra aprašytos informacijos apie atliekų ir krovinių likučius pateikimo, atliekų ir krovinių likučių pridavimo bei priėmimo, jų apskaitos ir dokumentų tvarkymo procedūras.¹⁴⁵

Klaipėdos valstybinio jūrų uosto atliekų tvarkymo plano taisyklių 3.4 p. numatyta atliekas (šiukšles) rūšiuoti į šias kategorijas: plastikas, plūdrias separacines, pakavimo ir apsiuvos medžiagas; susmulkintus popieriaus gaminius, skudurus, stiklą, metalus, butelius, indų šukes; maisto

---

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos susisiekimo ir aplinkos ministrai 2005-11-30 įsakymu Nr. 3-546/ D1 - 5866 Dėl Lietuvos respublikos susisiekimo ministro ir Lietuvos respublikos aplinkos ministro 2003 m. liepos 9 d. Įsakymo Nr. 3 – 414/346 „Dėl laivuose susidarančių atliekų ir krovinių likučių tvarkymo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo // Valstybės žinios, 2003, Nr. 3 – 546/D1 - 5866

¹⁴⁵ VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos generalinio direktoriaus 2007-06-04 įsakymas Nr. 133 „Klaipėdos uosto atliekų tvarkymo planas“

[//http://www.portoklaipeda.lt/lt.php/uosto_taisykles/klaipedos_uosto_atlieku_tvarkymo_planas/35](http://www.portoklaipeda.lt/lt.php/uosto_taisykles/klaipedos_uosto_atlieku_tvarkymo_planas/35): Prisijungimo laikas: 2007 – 10 - 09

atliekas ir deginimo įrenginių pelenus. Šiuo metu atliekos (šiukšlės) nerūšiuojamos (jos vežamos į savartyną), nors tai rekomenduojama Atliekų tvarkymo įstatymo.¹⁴⁶

Laivai, kursuojantys tarptautiniais maršrutais Baltijos jūros regione, turi būti tikrinami prieš laivo eksploataciją ar prieš pirmą kartą išduodant Sertifikatą. Nuotekų taršos prevencijos Sertifikatas turi būti išduodamas laivams, kuriems leista gabenti daugiau nei 50 žmonių ir kursuojantiems tarptautiniais reisais Baltijos jūros baseine.¹⁴⁷

Lietuvos Respublikos Jūros aplinkos apsaugos įstatymo atitinkami straipsniai, kaip to reikalauja Helsinkio Konvencija, Baltijos jūros rajone ir atviroje jūroje draudžia šalinti, deginti ir laidoti atliekas ir kitas medžiagas. Šie draudimai netaikomi atliekant Klaipėdos jūrų uosto akvatorijos gilinimo darbus iškastam gruntui, kuris vidaus ir teritoriniuose vandenyse šalinimas tik gavus Aplinkos ministerijos (KRAAD) leidimus, o išskirtinėje ekonominėje zonoje — dar ir po konsultacijų su Helsinkio komisija.¹⁴⁸

2001 — 09 — 01 Helsinkio Komisijos neeiliniame ministrų susitikime priimta rekomendacija 22 E/5, keičianti 1992 m. Helsinkio konvencijos IV priedo „Taršos iš laivų prevencija“ 4 taisyklę ir papildanti šį priedą naujomis 9 — 13 taisyklėmis. 9 taisyklėje yra numatyta sudaryti pagrindinių laivybos maršrutų ir uostų patikrinimo planus, sukurti elektroninius laivybos jūrlapius.

Lietuvos respublikos Saugios laivybos įstatyme numatyta įgyvendinti HELCOM siūlomas priemonės: 1) vandens keliai gali būti ženklinami ir žymimi jūrlapiuose ir locmanų žemėlapiuose tik atlikus šių kelių hidrografinius ir kitus tyrimus; 2) navigacinį žymėjimą bendrojo naudojimo vandens keliuose ir uostų akvatorijose vykdo Administracija (LSLA).¹⁴⁹

Lietuva įgyvendina MARPOL 73/78 nuostatas ir HELCOM rekomendacijas dėl naftos išsiliejimų prevencijos: 1. nustatydamas eksploatacinius reikalavimus laivams, drausdamas išmėsti naftą į jūrą, bei nustatydamas operacijų su nafta žurnalo vedimo tvarką; 2. įpareigodama uostų ir terminalų administracijas priimti ar kitaip užtikrinti, kad eksploataciniai teršalai būtų priduoti uoste

---

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė valstybinio audito ataskaita Helsinkio konvencijos dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos nuostatų įgyvendinimas, 2004 gruodžio 23 d. Nr. 2020-3-43. Vilnius // http://www.vkontrolė.lt/auditas_ataskaitos.php?tipas=v&metai=2004: Prisijungimo laikas: 2007 – 03 -06

¹⁴⁷ 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūros aplinkos apsaugos // Valstybės žinios. 1997 03 12. Nr. 21 – 499

¹⁴⁸ Lietuvos Respublikos Jūros aplinkos apsaugos įstatymas // Valstybės Žinios, 2007.05.19, Nr.: 55, Publ. Nr.: 2125

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos Saugios laivybos įstatymas // Valstybės žinios, 2000-08-29, Nr. 8-1897

ar terminale; 3. vykdydama stebėjimus iš oro, nustato pažeidėjus; 4. inspektuoja laivus, atplaukusius į Klaipėdos valstybinį jūrų uostą ar Būtingės terminalą. Papildomi reikalavimai laivams, vežantiems taršius ir kenksmingus krovinius (skysta forma ar supakuotus) nustatyti Klaipėdos valstybinio jūrų uosto laivybos bei Būtingės terminalo laivybos taisyklėse.

2.4.2. Jūros dugno išteklių naudojimas

Kiekviena konvencijos šalis imasi visų priemonių, siekdama išvengti Baltijos jūros baseino jūros aplinkos taršos, kylančios iš jai priklausančios jūros dugno ar jo gelmių dalies žvalgymo ar naudojimo arba iš kitokios su tuo susijusios veiklos, taip pat užtikrinti, kad bus palaikomas atitinkamas pasiruošimas neatidėliotiniams atsakomiejiems veiksams į avarinę taršą, sukeltą tokios veiklos. Helsinkio konvencijos VI priedas „Taršos dėl veiklos atviroje jūroje prevencija“ įpareigoja konvencijos šalis sustabdyti ir panaikinti taršą iš veiklos atviroje jūroje, naudodamos Geriausios turimos technologijos ir Geriausios aplinkos apsaugos požiūriu praktikos principus, apibrėžtus II Priede.¹⁵⁰

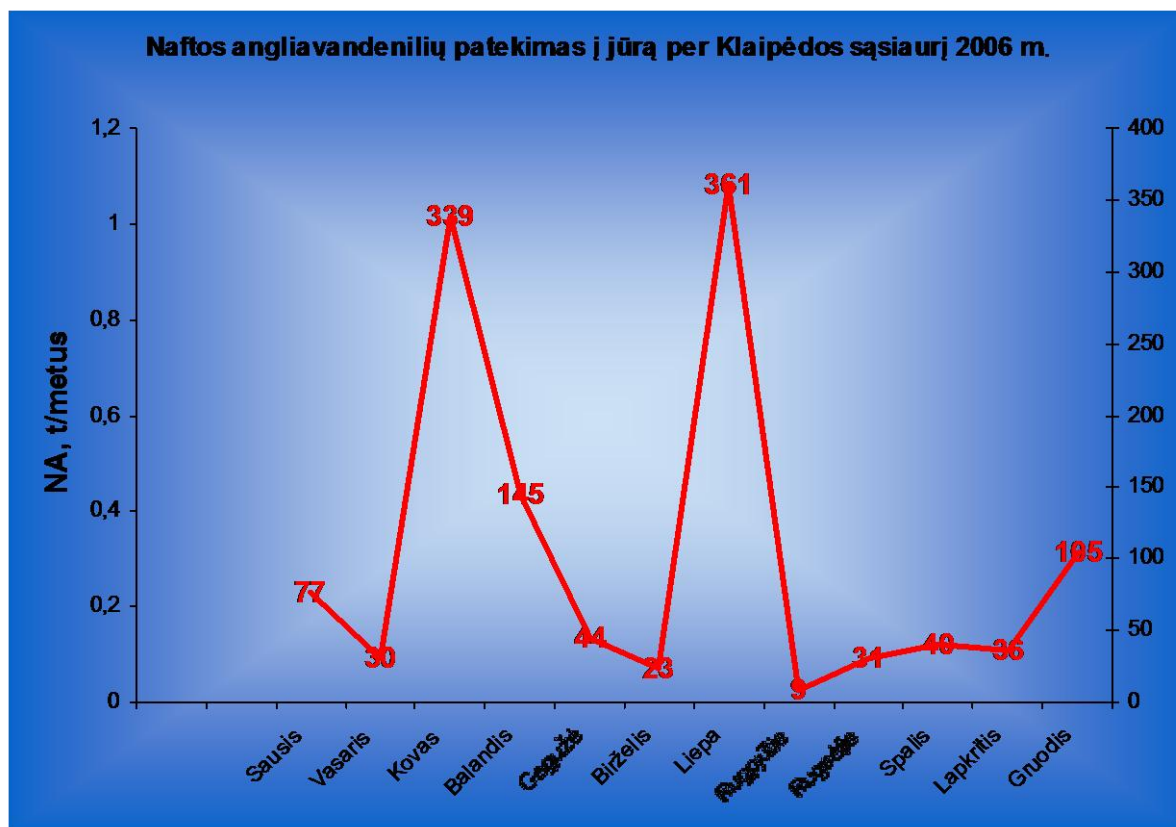
Poveikio aplinkai įvertinimas turi būti atliktas prieš išduodant leidimą pradėti veiklą atviroje jūroje. „Veikla atviroje jūroje“ reiškia bet kokią naftos ir dujų žvalgymą ir eksploatavimą stacionariu ar plaukiojančiu atviroje jūroje įrenginiu ar konstrukcija, įskaitant ir visą su tuo susijusią veiklą. Įvertinant poveikį aplinkai, turi būti įvertintas jūros teritorijos aplink numatomą įrenginį atviroje jūroje aplinkos jautrumas, atsižvelgiant į: a) teritorijos reikšmę paukščiams ir jūros žinduoliams; b) teritorijos, kaip žvejybos ar neršto vietų, reikšmę žuvims ir vėžiagyviams, taip pat vandens augalijai; c) rekreacinę teritorijos reikšmę; d) nuosėdų sudėtį, nustatytą išmatavus granulometrinę sudėtį, sausąsias medžiagas, deginimo nuostolius, bendrą angliavandenilių kiekį ir Ba, Cr, Pb, Cu, Hg ir Cd kiekį; e) bentoso faunos gausumą ir įvairovę bei alifatinių ir aromatinių angliavandenilių kiekį.¹⁵¹

Lietuvoje daug aistrų sukėlė Būtingės terminalo statyba. Duodamas interviu naujienu portalui www.bernardinai.lt Lietuvos žaliųjų judėjimo pirmininkas Rimantas Braziulis teigė, kad tai yra ypač pavojingas objektas ir tai įrodė ne viena avarija. Tokio tipo terminalai atvirose ir audringose jūrose nestatomi. Srovės neša didelius smėlio kiekius, kurie užneša uostų įplaukimo

¹⁵⁰ 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūros aplinkos apsaugos // Valstybės žinios. 1997 03 12. Nr. 21 – 499

¹⁵¹ 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūros aplinkos apsaugos // Valstybės žinios. 1997 03 12. Nr. 21 – 499

kanalus. Tada smėlis yra iškasamas ir išpilamas į jūrą. Kasimo metu drumsčiamas vanduo, todėl blogėja vandens kokybė, drumzlės nusėda ant augalų ir trukdo žuvų nerštui. Jį statyti nebuvo jokios būtinybės, kadangi Ventspilyje stovi milžiniškas ir pakankamai saugus terminalas. Dabar jis praktiškai neturi darbo, kadangi Rusija nutraukė naftos eksportą per Ventspilį. Nei Mažeikių nafta, nei Būtingės terminalas nebepriklauso Lietuvai, tačiau už pasekmes atsakytų Lietuvos valstybė ir mokesčių mokėtojai.¹⁵² Naftos angliavandenilių kiekis, patenkantis į Baltijos jūrą per Klaipėdos sąsiaurį ir taip jau būna didelis, didžiausias buvo kovo bei liepos mėnesiais (virš 300 tonų), balandžio ir gruodžio mėnesiais — virš 100 tonų. Bendrai 2006 m. į jūrą pateko 1240 tonos naftos. (7 paveikslas)

7 pav. Naftos angliavandenilių patekimas į Baltijos jūrą per Klaipėdos sąsiaurį¹⁵³

¹⁵² Žaliųjų judėjimo vadovas: „Būtingės terminalas kelia didelę grėsmę“ //

<http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/66913>: Prisijungimo laikas: 2007 – 01 - 29

¹⁵³ Parengta pagal Jūrinių tyrimų centro informaciją // http://www.jtc.lt/Leidiniai/2006_ataskaita/5.pdf: Prisijungimo laikas: 2007 – 11- 01

Nord Stream projektas taip pat kelia daug klausimų. Nord Stream arba Šiaurės Europos dujotiekis yra projektuojama ir jau pradėta statyti gamtinių dujų perdavimo sistema iš Rusijos į Vokietiją, turinti jungtis su pakrančių dujotiekiais Rusijoje ir Vokietijoje. Statybos darbai žemyninėje dalyje Rusijoje pradėti 2005 m. rudenį, o visiškai įgyvendinti projektą planuojama iki 2010 metų. Helsinkio konvencija įpareigoja atlikti išankstinį poveikio aplinkai vertinimą, tačiau šio įpareigojimo buvo nesilaikyta arba bent jau jis vykdomas netinkamai ir nesąžiningai. Įdomiausia, kad nagrinėjamu Nord Stream projekto atveju atrodo, kad atitinkamą pareigą užtikrinti žalos atlyginimą kitoms valstybėms ir jų fiziniams bei juridiniams asmenims turėtų netgi ne Rusija ir Vokietija, o Šveicarija, kurioje Nord Stream AG yra registruota (todėl šios kompanijos veikla priklauso pirmiausia Šveicarijos jurisdikcijai ir Šveicarija turėtų kontroliuoti šią veiklą). Beje, ši aplinkybė verčia susimąstyti, ar Nord Stream AG registruota Šveicarijoje ne dėl to, kad Šveicarija nėra 1992 metų Helsinkio konvencijos šalis ir jai nėra privalomos šios Konvencijos nuostatos, susijusios su žalos aplinkai atlyginimo užtikrinimu.

Grunto gramzdinimo darbai Lietuvos Respublikoje galimi tik gavus kompetentingos institucijos leidimą. Tokie leidimai išduodami vadovaujantis Laikinosiomis Klaipėdos uosto akvatorijos ir jūrinio kanalo gilinimo bei valymo ir gruntų laidojimo jūroje taisyklėmis, kurios parengtos įvertinant Helsinkio konvencijos nuostatas. Be to, darbams, kurių metu bus gramzdinamas gruntas, dažniausiai atliekama Poveikio aplinkai vertinimo procedūra, kuri užtikrina, kad darbų metu bus kreipiamas maksimalus dėmesys aplinkos apsaugai.

2.4.3. Avarinių situacijų likvidavimas

1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros jūrinės aplinkos apsaugos „taršos avariją“ apibrėžia, kaip vieną ar keletą tos pačios kilmės atvejų, kurie baigiasi arba gali baigtis naftos ar kitų kenksmingų medžiagų išmetimu ir kurie kelia ar gali kelti grėsmę Baltijos jūros jūros aplinkai arba pakrantei ar pakenkti vienos arba kelių Konvencijos Šalių interesams ir kurie reikalauja avarijų likvidavimo ar kitų neatidėliotinių atsakomųjų veiksmų.¹⁵⁴ Konvencijos šalis, įvykus taršai avarijos atveju regione, už kurį ji atsako, privalo įvertinti situaciją ir imtis reikiamų atsakomųjų veiksmų, kad būtų išvengtas ar iki minimumo sumažintas vėlesnis taršos poveikis.

---

¹⁵⁴ 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūros aplinkos apsaugos // Valstybės žinios. 1997 03 12. Nr. 21 – 499

Konvencijos šalys privalo, atsižvelgdamos naudoti mechanines priemones atsakomuosiuose veiksmuose į taršą avarijos atvejais. Cheminės medžiagos gali būti naudojamos tik išimtiniais atvejais, kiekvienu atskiru atveju gavus atitinkamos nacionalinės valstybinės institucijos leidimą. Kai įvyksta avarija ir išsiliejimas pasklinda ar gali pasklisti regione, už kurį atsako kita Konvencijos Šalis, šią Šalį reikia nedelsiant informuoti apie situaciją ir veiksmus, kurių buvo imtasi.¹⁵⁵ Pagal Helsinkio konvencijos rekomendacijos 12/8 reikalavimus šalys narės privalo vykdyti stebėjimus iš oro, naudodamos nuotolinio stebėjimo įrangą. Lietuvoje tokie stebėjimai vykdomi iš lėktuvo be nuotolinio stebėjimo įrangos, kurio dėl lėšų stygiaus iki šiol neįsigyta.

Pagrindinės Helsinkio konvencijos nuostatos dėl avarinių išsiliejimų jūroje likvidavimo perkeltos į Jūros aplinkos apsaugos įstatymą. Be to, parengtas ir bendru aplinkos ir susisiekiimo ministrų įsakymu patvirtintas „Nacionalinis naftos išsiliejimų jūroje likvidavimo planas“, kuris numato konkrečias visų avarių likvidavime dalyvaujančių institucijų funkcijas, tarpusavio bendradarbiavimą. Koordinacinis paieškos ir gelbėjimo centras, kuris tiesiogiai vykdo avarių likvidavimo darbus, turi išsiliejimų darbams pritaikytą laivą „Šakiai“ bei reikalinga naftos išsiliejimų likvidavimo įrangą. Lietuvos nacionalinė naftos išsiliejimų likvidavimo pajėgos yra pasirengę likviduoti iki 2500 t. naftos išsiliejimą.

Incidentai gali būti aptinkami gavus pranešimą iš galimo taršos šaltinio, laivo, kuriame įvyko teršimo incidentas, gavus kitų asmenų pranešimą ar aptiktas valstybės pareigūnų reidų ir patikrinimų metu. Pagal Lietuvos Respublikos Jūros aplinkos apsaugos įstatymo nuostatas laivų savininkai ar valdytojai, kapitonai ar kiti pareigūnai, atsakingi už laivus, plaukiojančius su Lietuvos valstybės vėliava, lėktuvų pilotai privalo pranešti apie pastebėtus teršimo incidentus Lietuvos Respublikos jūros uostų administracijoms.¹⁵⁶ Lietuvos nacionalinio naftos išsiliejimų jūroje likvidavimo plano bendrosios dalies 12.1 punkte numatyta, kad LSLA užtikrina pranešimų apie taršos nafta incidentus priėmimą ir reikiamų pajėgų budėjimą visą parą. Visos Lietuvos Respublikos jūros uostų administracijų funkcijos dėl pranešimų priėmimo perleistos Lietuvos saugios laivybos administracijai. Pagal „Nacionalinį naftos išsiliejimų jūroje likvidavimo plano“ 18 str., kai nėra galimybių pranešti LSLA, pranešimas apie teršimą gali būti perduotas Aplinkos ministerijos Klaipėdos RAAD, Klaipėdos valstybinio jūrų uostų direkcijai, Civilinės saugos departamentui.¹⁵⁷

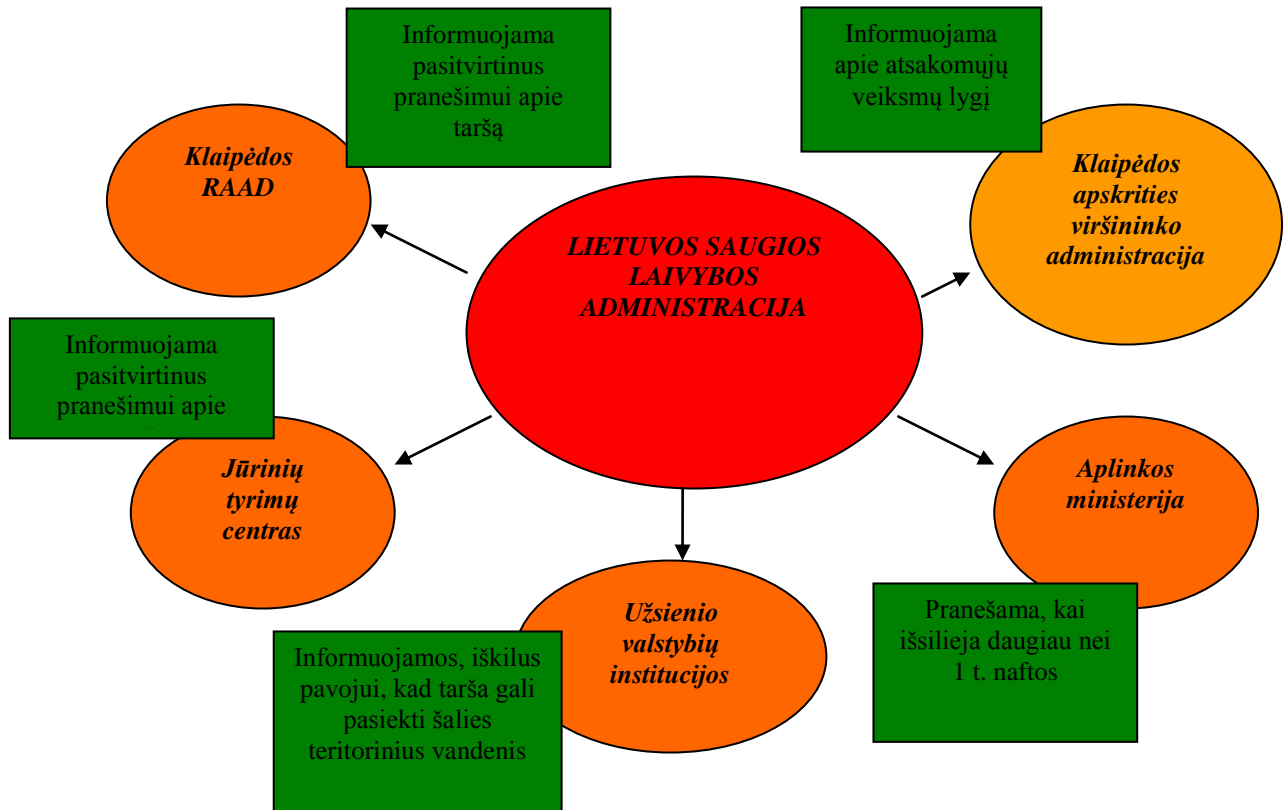
---

¹⁵⁵ Ten pat.

¹⁵⁶ Lietuvos Respublikos Jūros aplinkos apsaugos įstatymas // Valstybės Žinios, 2007.05.19, Nr.: 55, Publ. Nr.: 2125, 1997-11-13 Nr. VIII-512

¹⁵⁷ Lietuvos respublikos aplinkos ministro ir susisiekiimo ministro įsakymas „Dėl Lietuvos nacionalinio naftos išsiliejimų jūroje likvidavimo plano patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 1999-09-11, Nr. 285/347

Šios institucijos, gavusios pranešimą, nedelsdamos apie tai informuoja LSLA. Tarptautinės pranešimų ir pagalbos prašymo procedūros yra nustatytos HELCOM rekomendacijoje Nr. 6/14. Už tarptautinių pranešimų procedūrų taikymą, pranešimų išsiuntimą ar gavimą ir atitinkamų atsakomųjų veiksmų organizavimą yra atsakinga Lietuvos saugios laivybos administracija, kuri vykdydama savo funkcijas: įspėja ir informuoja kaimynines šalis apie taršą ar jos grėsmę, pateikia joms papildomą detalią informaciją.¹⁵⁸ 8 paveiksle pateikta diagrama „Pranešimų apie incidentus schema Lietuvoje“.

8 pav. Pranešimų apie incidentus schema Lietuvoje¹⁵⁹

¹⁵⁸ Lietuvos respublikos valstybės kontrolės valstybinio audito ataskaita Helsinkio konvencijos dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos nuostatų įgyvendinimo 2004gruodžio 23 d. Nr. 2020-3-43. Vilnius //

http://www.vkontrole.lt/auditas_ataskaitos.php?tipas=v&metai=2004; Prisijungimo laikas: 2007 – 07 -18

¹⁵⁹ Parengta pagal Lietuvos respublikos valstybės kontrolės valstybinio audito ataskaitą Helsinkio konvencijos dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos nuostatų įgyvendinimo 2004gruodžio 23 d. Nr. 2020-3-43. Vilnius //

http://www.vkontrole.lt/auditas_ataskaitos.php?tipas=v&metai=2004; Prisijungimo laikas: 2007 – 07 -18

3. EKSPERTŲ APKLAUSOS REZULTATAI

Šiame skyriuje apibendrinami ekspertų apklausos rezultatai. Ekspertams buvo pateikta anketa su klausimais apie Helsinkio konvencijos svarbą Lietuvos vandenų naudojimo ir apsaugos politikai bei apie ateities Lietuvos vandens politikos vystymosi gaires. Apklausoje dalyvavo 5 ekspertai, 4 iš jų Helsinkio komisijos nacionalinio komiteto nariai.

Bene plačiausiai situaciją pakomentavo Agnė Kniežaitė — Aplinkos kokybės departamento Vandenų skyriaus vyriausioji specialistė, Helsinkio komisijos nacionalinio komiteto sekretorė. Paklausta apie 1992 m. Helsinkio konvencijos pasirašymo priežastis ir svarbą šios sutarties, ji priminė, kad konvencija pirminė pasirašyta dar 1974 m. ir Tarybų Sąjunga buvo jos narė. Iširus Tarybų Sąjungai atsirado poreikis atnaujinti konvenciją. Baltijos jūra ir visas jos baseinas yra tarptautiniai vandenys, todėl natūralu, kad vienos šalies pastangų neužtenka, jog būtų apsaugota Baltija nuo taršos. Helsinkio konvencija, pasak jos, yra pagrindinis forumas, kuriame yra sprendžiami aplinkosauginiai klausimai susiję su Baltijos jūros jūrine aplinkos apsauga. Komisija reguliariai dirba, vyksta posėdžiai, derinamos rekomendacijos ir t.t. ES yra svarstoma Jūrinės strategijos direktyva ir net direktyvoje yra nuoroda į regionines konvencijas ir pripažįstama jų svarba. Tai suponuoja tai, kad šalys visų pirma turi susitarti regioniniu lygiu, o tik po to perkėlinėti direktyvos nuostatas į savo nacionalinę teisę. Jūrinė direktyva gal jau bus priimta šiemet ir jau kitais metais ji bus perkėlinėjama į nacionalinę teisę. Aistė Kubiliūtė, Jūrinių tyrimų centro duomenų ir jūros aplinkos politikos skyriaus vedėja pažymėjo, kad per 1992 metų laikotarpį išryškėjo naujų aplinkosaugos problemų (padidėjusi tarša, suintensyvėjusi laivyba, atliekų laidojimas ir kt.), kurias būtina buvo spręsti.

Tuo tarpu Rita Janušauskienė — Teisės ir personalo departamento Teisės skyriaus vyriausioji specialistė, Helsinkio komisijos nacionalinio komiteto specialistė teisės klausimais mano, kad Helsinkio konvencija — tai tas pradinis startas, tas bendras geranoriškas valstybių susitarimas, kad visgi šioje srityje reikia veikti, o toliau jau turi būti veikiama dvišaliais konkrečiais įsipareigojimais. Tai jog Baltijos jūra yra uždara jūra, todėl vandenys nesusimaišo ir tarša išsisklaido greit. Kitos priežastys, anot teisininkės, būtų ekonominės, nes daugelis valstybių, esančių prie Baltijos jūros vykdo ūkinę veiklą ir turi interesų į ją. Žvejyba, naftos išgavimas ir t.t. reikalauja ne tik pasiskirstyti ekonomines sritis, kuriuose bus veikiama, bet taip pat priverčią koordinuotai rūpintis Baltijos jūros tarša. Tuo tarpu Livita Kretkovskienė — Susisiekimo ministerijos Vandens transporto departamento vyriausioji specialistė, Helsinkio komisijos Jūros taršos prevencijos (HELCOM MARITIME) darbo grupės narė, atsakė lakoniškai ir tiksliai — „Politiniai pasikeitimai, tarptautinės

aplinkosaugos ir jūrų teisės vystimasis sąlygojo Helsinko konvencijos pasirašymą“. „Būtų galima Helsinkio konvencijos veikimo pavyzdį įsivaizduoti kaip kaimynų, gyvenančių daugiabutyje, bendrą susitarimą, kad jų laiptinė būtų nuolat tvarkoma ir visada būtų gražu“ — apibendrinio Laimutis Budrys — Gamtos apsaugos departamento direktorius, Helsinkio komisijos gamtos apsaugos ir pakrantės zonų valdymo (HELCOM HABITAT) darbo grupės narys

Į klausimą kokios problemos kyla vykdant Baltijos jūros apsaugos politiką: ekonominės, teisinio reglamentavimo, tarptautinio bendradarbiavimo ir kt. ekspertai atsakė skirtingai. Laimutis Budrys — Gamtos apsaugos departamento direktorius, Helsinkio komisijos gamtos apsaugos ir pakrantės zonų valdymo (HELCOM HABITAT) darbo grupės narys mano, jog įgyvendinant konvenciją didžiausio problemos visgi ekonominės: vamzdyno tiesimas per Baltijos jūrą, naftos terminalai su D6 priešakyje, Būtingė, žvejybos kvotų paskirstymas tarp kaimyninių šalių. Livita Kretkovskienė visgi neįžvelgė esminių sunkumų — „Problemos gali būti dėl naujų reikalavimų ar taikomų priemonių įvedimo, sakė ji. Tačiau tai išsprendžiami Helsinkio konvencijos bei jos reikalavimų taikymo klausimai. Kadangi Baltijos jūra praktiškai yra Europos Sąjungos jūra, todėl šio regiono šalys ir taip taiko harmonizuotus tarptautinius bei Europos Sąjungos reikalavimus“. Rita Janušauskienė sakė, kad problemos kyla tada, kai vienos valstybės siekia stiprinti Baltijos jūros apsaugą, o kitos tik tai deklaruoja. Jos nuomone, tai konkrečiai pailiustruotų žalos atlyginimas tarp atskirų valstybių. Procesas būna nuolat vilkinamas. Tarptautinis bendradarbiavimas daugiausiai pasireiškia dvišalių sutarčių pasirašymu. „Lietuvos – Rusijos santykiuose atrodo, kad gera pradžia buvo padaryta dar 2003 m., kai buvo nuo intensyvaus susirašinėjimo pereita prie atrodo realesnių veiksmų, bet dar ir po šiai dienai susitarimas nepasirašytas“ — nuogąstavo teisės specialistė. „Helsinkio komisijos posėdžiai yra būdas su Rusija aptarti aktualius klausimus“ — sakė A. Kniežaitė. Kalbai pakrypus apie žadamą tiesti Vokietijos — Rusijos dujotiekį Agnė prisipažino, jog dujotiekio problema iš tikro nebuvo labai detalai svarstoma Helsinkio konvencijoje, nes tai daugiau susiję su aplinkos vertinimo procedūromis ir tuo užsiima ESPOO konvencija. Čia HELCOM vaidmuo tik toks, kad yra keičiamasi informacija ir ji yra atnaujinama. Agnė Kniežaitė taip pat užsiminė, jog šalys skirtingai interpretuoja rekomendacijų teisinį poveikį. Ar vis dėlto tai yra tik rekomendacija, ar vis dėlto teisinės priemonės, kurių šalys turi privalomai imtis. Ir tai atsiskleidžia ataskaitose, kurios šalys geriau įgyvendina, kurios blogiau. Lietuva laikosi nuomonės, kad tų reikalavimų turi būti laikomasi ir jei yra rengiami kokie tai teisės aktai, tai visada yra stengiamasi, kad nacionaliniai teisės aktai atitiktų Helsinkio konvencijos rekomendacijas. Laimutis Budrys taip pat stebėjosi, kad Helsinkio rekomendacijos dubliuojasi su ES direktyvomis. Paukščių buveinių direktyva reikalauja steigti saugomas teritorijas, to pačio prašo ir HELCOM, ir dar siūlo steigti

naujas teritorijas pagal jų rekomendacijas. Negali būti, kad vienoje vietoje pagal skirtingų rekomendacijų reikalavimus būtų steigiamos saugomos teritorijos. Visgi ES reglamentas yra aukštesnis ir reikėtų labiau juo vadovautis. Bendra problema, kurios neturi tik skandinavai — kuopų apsauga. Ir didžiausios čia problemos kyla su rusais, jų techniniai sprendimai tiesiogiai atsiliepiama, kalbėjo L. Budrys. Tą patį kartojo ir A. Kubiliūtė: „Pagrindinė problema egzistuojanti tarptautinėje bendradarbiavimo srityje yra ta, kad įpareigotos visos Baltijos šalys, išskyrus Rusiją, kuri nemažą vaidmenį vaidintų gerinant, saugant aplinkos kokybę“.

Paklausti ekspertai, kaip jie įvertintų Helsinkio konvencijos vaidmenį apsaugant Baltijos jūrą nuo tiesioginės jūros taršos (atliekų, susidariusi eksploduojant laivus, avarinių situacijų likvidavimo ir k.t), buvo vieningi. Visi tvirtino, kad Helsinkio konvencija labai prisideda prie visų tarptautinių ir Europos Sąjungos reikalavimų. Taigi, tai viena iš priemonių, tarp daugelio kitų, saugant Baltijos jūrą nuo taršos. Tačiau tiesiogiai sprendžia klausimus, aktualius būtent Baltijos regionui. A. Kniežaitė pažymėjo, kad šalys gali bendrai susitarti ko reikia tarptautiniame lygmenyje, gali bendrai kreiptis į tarptautines organizacijas ir tai buvo bandoma daryti norint Baltijos jūrą paskelbti itin jautria zona. Bet pasitraukus Rusijai, tai tapo tik atskirų šalių pareiškimu. Laimutis Budrys pažymėjo, kad laivybos srityje svarbiausias vaidmuo atitenka visgi tarptautiniai jūrinės laivybos organizacijai, o ne Helsinkio konvencijai. HELCOM neturi galimybės kažkaip įtakoti trečiųjų šalių laivų.

Kalbėdami apie ateities jūros išteklių valdymo perspektyvas ir galimus sunkumus ekspertai negalėjo konkrečiai pasakyti ką būtinai reikėtų keisti. „Mažinti popierizmą ir biurokratizmą“ — sakė L. Kretkovskienė. L. Budrys konstatavo, jog žmogiškųjų išteklių kol kas pakanka, tik juos reikia koordinuoti. Įstojimas į ES Lietuvai davė ne tik finansinę naudą, bet ir kokybiniu požiūriu pagerino situacija Lietuvos aplinkosaugos sistemoje, nes mes prisiėmėm itin griežtus reikalavimus. Tuo tarpu A. Kniežaitė buvo kategoriškesnė: „Žmogiškųjų išteklių nepakanka ir visos pajėgos yra metamos į europinius reikalavimus. Ataskaitų rengimas užima pakankamai daug laiko ir reikalauja daug darbo. Juo labiau, kad HELCOM reikalavimai dubliuojasi su ES reikalavimais ir iš tų bendrų suvestinių galima susidaryti įspūdį apie HELCOM veiklą. Stengiamės, kad nesiskirtų tie reikalavimai ir būtų labiau orientuoti į Baltijos jūros taršą“. Helsinkio konvencijos komitetas lapkritį priėmė naują veiksmų planą. Jame yra numatyti ir stebėjimai iš oro, ir įvairių planų rengimo grupių formavimas, ir bendros pratybos ir daug kitų dalykų. Bendrame veiksmų plane išskiriamos 4 pagrindinės sritys: 1) eutrofikacija; 2) tarša pavojingomis medžiagomis; 3) bioįvairovės nykimas; 4) tarša iš laivų. „Jei bus priimtas Helsinkio konvencijos bendras veiksmų planas, numatantis naujas veiklos gaires bei naują struktūrinį vienetą — plano įgyvendinimo grupę, juo labiau pradedama įgyvendinti ES jūrų

strategija, tai ir Helsinkio konvencijos nacionaliniam komitetui, kuris šiandienai egzistuoja faktiškai tik fiktyviai, teks optimizuoti savo darbą, patvirtinti naują sudėtį“ — kalbėjo A. Kniežaitė. A. Kubiliūtė taip pat daug tikisi iš Baltijos šalių aplinkos ministrų patvirtinto Helsinkio komisijos veiksmų plano: „Pagal šį planą organizacijai priklausančios šalys įsipareigojo imtis numatytų priemonių jūros taršai sumažinti ir iki 2021 metų pasiekti gerą aplinkos būklę. Tos priemonės skirtos svarbiausioms Baltijos taršos problemoms spręsti. Šiuo metu daugiausia rūpesčių kelia jūros eutrofikacija (ekosistemos kitimas dėl cheminių maisto medžiagų, dažniausiai azoto ir fosforo junginių, pertekliaus), tarša pavojingomis cheminėmis medžiagomis, biologinės įvairovės nykimas ir neigiamas laivybos bei kitos veiklos poveikis. Į Helsinkio komisijos parengto Baltijos jūros veiksmų plano nuostatas bus atsižvelgta ruošiant nacionalinę Baltijos jūros aplinkos apsaugos strategiją“. Aplinkos ministerija numato parengti Baltijos jūros aplinkos apsaugos strategiją 2008 metais. Helsinkio komisijos veiksmų planas taip pat padės įgyvendinti šiuo metu Europos Sąjungos institucijų svarstomą Jūrų strategijos direktyvą. Šią direktyvą planuojama patvirtinti šių metų pabaigoje arba 2008 m. pirmą pusmetį, kalbėjo A. Kubiliūtė.

Įstojimo į ES svarbą pažymėjo L. Kretkovskienė: „Manau, kad Lietuvos tapimas ES nare teigiamai įtakoja įvairias Lietuvos gyvenimo sritis, tame tarpe ir vandenių naudojimo bei jų apsaugos politiką. Šiuo aspektu Lietuva turėjo įgyvendinti visą eilę reikalavimų ir harmonizuoti Lietuvoje taikomas atitinkamas nuostatas su Europos Sąjungoje taikomais reikalavimais. Bendrų reikalavimų taikymas visada atneša teigiamą įtaką. Be to, Europos Sąjungos reikalavimų lygis gana aukštas, tai taip pat teigiamai įtakoja vandenių naudojimo bei jų apsaugos sritis“. Jūrinių tyrimų centro atstovė A. Kubiliūtė patvirtino, jog įstojus į ES Lietuva įsijungė į Bendrosios vandens politikos direktyvos įgyvendinimą, kurios pagrindinis tikslas siekti paviršinių ir požeminių vandens telkinių gerą būklę, užkirsti vandens telkinių būklės blogėjimą, mažinti vandenių taršą pavojingomis medžiagomis. Teisinis Direktyvos perkėlimas jau yra atliktas 2003 metais, atlikta upių baseinų analizė, ekonominė analizė, tvirtinami būklės vertinimo kriterijai, rengiami vandensaugos tikslai, būklės gerinimo priemonių programos, plėtojama aplinkos monitoringo programa ir t.t. ES jau yra rengiama Jūros strategijos direktyva, kuri bus orientuota į jūros aplinkos ir jos išteklių. Laimutis Budrys — Gamtos apsaugos departamento direktorius, Helsinkio komisijos gamtos apsaugos ir pakrantės zonų valdymo (HELCOM HABITAT) darbo grupės narys džiaugėsi, kad pastoviai vyksta ataskaitos, pastoviai vyksta seminarai ir kiekviena šalis pateikia duomenis ką ji jau yra padariusi. Jei nebūtų tokios organizacijos kaip HELCOM, tai kažin ar ES tiek rūpintųsi Baltijos jūra, kiek Helsinkio konvencija, nors ir ES direktyvos griežtos, bet Helsinkio konvencija garantuoja dvigubą kontrolę, padeda labiau atsilaikyti prieš verslo interesus. Rita Janušauskienė — Teisės ir personalo

departamento Teisės skyriaus vyriausioji specialistė, Helsinkio komisijos nacionalinio komiteto specialistė teisės klausimais teigė, jog daugelis tarptautinių įsipareigojimų, kurie yra svarbūs ir ES mastu yra įtvirtinami direktyvomis arba reglamentais ir tuos nuostatos yra įgyvendinamos. Ne visos Helsinkio konvencijos narės yra ES narės (pvz. Rusija), todėl Helsinkio konvencijos reikšmė šiuo atžvilgiu nublanksta prieš ES reikalavimus.

Visi ekspertai buvo vienos nuomonės — 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros jūrinės aplinkos apsaugos yra labai reikšminga Lietuvos vandenų apsaugos ir naudojimo politikai. Konvencijos dėka Baltijos jūros ekologinė būklė gerėja. Lietuva įstodama į ES prisiėmė itin griežtus aplinkosauginius reikalavimus, kurie reikalauja nemažų žmogiškųjų išteklių. Todėl Helsinkio konvencijos įgyvendinimui skiriama mažiau dėmesio, nors į pagrindines nuostatas ir HELCOM reikalavimus yra atsižvelgiama. Helsinkio konvencija garantuoja dvigubą kontrolę. Todėl ji niekada nepraras savo reikšmės.

IŠVADOS

Išnaginėjus 1992 m. Helsinkio konvencijos dėl Baltijos jūros jūrinės aplinkos apsaugos įtaką Lietuvos vandenų naudojimo ir apsaugos politikai buvo prieita tokių išvadų:

1. 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros jūrinės aplinkos apsaugos apima visus jūros aplinkos apsaugos aspektus. Šio susitarimo rezultatai parodė, kad tik bendri, koordinuoti veiksmai iš tikrųjų gali būti veiksmingi.

2. Baltijos Darbotvarkės 21 programa numato tinkamas vandens užterštumo kontrolės technologijas, pagrįstas pavojaus sveikatai įvertinimu, užterštumo kontrolės sistemas didžiuosiuose miestuose. HELCOM darbas pripažįstamas globaliniu mastu regioninio vyriausybių bendradarbiavimo pavyzdžiu, siekiančiu apginti Baltijos jūrą: mažinant savivaldybių, pramonės įmonių, žemės ūkio ir transporto įtaką aplinkai.

3. ES teminėje jūrų strategijos direktyvoje, kurią planuojama patvirtinti 2008 m., numatoma pasinaudoti regioninių jūrų konvencijomis, kurios sukuria forumą Bendrijai, ES valstybėms narėms ir trečiosioms šalims dirbti kartu ir pasinaudoti sukaupta patirtimi jūrų aplinkos apsaugos srityje.

4. Dauguma reikalavimų, keliamų įvairioms tarptautinėms duomenų ataskaitoms, yra panašūs į HELCOM duomenų pristatymo reikalavimus. Tačiau galima rasti nežymių techninių skirtumų. Jų pritaikymas kiekvienai duomenų reikalaujančiai sistemai užima daug laiko.

5. Baltijos jūros apsaugą reglamentuojantys bei su tuo susiję Lietuvos Respublikos įstatymai bei kiti teisės aktai atitinka Helsinkio Konvencijos nuostatas. Naujų įstatymų redakcijų rengimą ar naujų įstatymų priėmimą aplinkos vandenų apsaugos srityje labiausiai sąlygoja Europos Sąjungos reikalavimai. Atskirais atvejais į teisės aktus įtraukiamos ir Helsinkio Konvencijos nuostatos, kurios iš esmės neprieštaruoja ES reikalavimams.

6. Helsinkio konvencijos komiteto 2007 m. lapkritį priimtas naujas veiksmų planas numato stebėjimus iš oro, įvairių planų rengimo grupių formavimą, bendras pratybas ir daug kitų dalykų, kurie dar efektyviau turėtų padėti mažinant Baltijos jūros taršą. Į Helsinkio komisijos parengto Baltijos jūros veiksmų plano nuostatas bus atsižvelgta ruošiant nacionalinę Baltijos jūros aplinkos apsaugos strategiją. Helsinkio komisijos veiksmų planas taip pat padės įgyvendinti šiuo metu Europos Sąjungos institucijų svarstomą Jūrų strategijos direktyvą.

7. Nacionalinis Helsinkio konvencijos komitetas egzistuoja tik fiktyviai. Priėmus Helsinkio konvencijos bendrąjį veiksmų planą, numatantį naujas veiklos gaires bei naują struktūrinį vienetą – plano įgyvendinimo grupę, tikimasi optimizuoti komiteto veiklą.

8. Helsinkio konvencija labai prisidėjo, kad Lietuvos paviršinių vandens telkinių tarša organinėmis, skendinčiomis medžiagomis per laikotarpį nuo konvencijos pasirašymo 1992 m. sumažėjo daugiau nei penkis kartus, naftos produktais — daugiau nei šešis kartus, sunkiaisiais metalais — daugiau nei tris kartus.

9. Helsinkio komisijos rekomendacijos, susijusios ir su taršos mažinimu ir iš išsklaidytų taršos šaltinių, pagerino Baltijos jūros vandenų kokybę. Bendrojo fosforo koncentracija Baltijos jūroje sumažėjo keletą kartų, o sunkiųjų metalų koncentracija pastaraisiais metais nusistovėjo.

10. Jūrinių tyrimų centro apibendrinti metiniai Baltijos jūros stebėjimai Lietuvos teritoriniuose vandenyse yra vienintelis šaltinis apie Baltijos jūros būklę Lietuvoje. Apibendrintų ataskaitų apie Helsinkio Konvencijos vykdymą Aplinkos ministerija nerengia. Jas galima peržiūrėti tik oficialiame Helsinkio konvencijos puslapyje anglų kalba.

REKOMENDACIJOS

1. Norint Helsinkio Konvencijos reikalavimų vykdymą padaryti aiškesnį, privalu rengti metines Nacionalinio Helsinkio Komisijos (HELCOM) komiteto ataskaitas, kur būtų pateikta apibendrinta informacija apie Komisijos priimtų rekomendacijų vykdymą, su Konvencijos vykdymu susijusių teisės aktų priėmimą.

2. Helsinkio Konvencijos įgyvendinimo strategija dubliuoja ES reikalavimus, nes ES teisės aktai apima ir Helsinkio Konvencijos reikalavimus. Todėl reikėtų arba suvienodinti reikalavimus, nes žmogiškieji išteklių kol kas labiau orientuojami į ES reikalavimus, arba išskirti tik Helsinkio konvencijai būdingus reikalavimus ir Konvencijos įgyvendinimui skirti žymiai didesnę dėmesį, užtikrinant ir pakankamą žmogiškųjų išteklių potencialą.

3. Helsinkio Komisijos rekomendacijas versti į lietuvių kalbą.

4. Sustiprinti veiklos atskaitomybę Nacionalinio Helsinkio Komisijos komiteto bei kitų asmenų, kurie dalyvauja įvairiose Komisijos komitetų darbo grupėse bei projektuose.

5. Siekinat optimizuoti Helsinkio konvencijos nacionalinio komiteto veiklą, reikia sukurti Helsinkio konvencijos bendrą veiksmų plano įgyvendinimo grupę, patvirtinti naują komiteto sudėtį.

6. Stiprinti Baltijos jūros monitoringo ir avarinių situacijų likvidavimo sistemą. Nustatyti stebėjimų taisyklės, privalomų stebėjimų skaičių, periodiškumą, išlaidų apskaitos sistemą, išnagrinėti kooperavimosi su kitomis Helsinkio konvencijos šalimis galimybę, atliekant atsakomybės rajonų stebėjimus, parengimo terminus.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra:

1. 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros baseino jūros aplinkos apsaugos // Valstybės žinios. 1997 - 03 - 12. Nr. 21 – 499
2. LR Aplinkos apsaugos įstatymas // Valstybės Žinios, 1992, Nr.5-75; Žin., 2000, Nr. 39-1093, Žin., 2004, Nr.60- 2121
3. Lietuvos Respublikos Jūros aplinkos apsaugos įstatymas // Valstybės Žinios, 1997-11-13 Nr. VIII-512, 2007.05.19, Nr.: 55, Publ. Nr.: 2125
4. LR Vandens įstatymas, 2003-03-25. Nr. IX-1388 // Valstybės Žinios, 2003, Nr.36-1544
5. Lietuvos Respublikos aplinkos monitoringo įstatymas // Valstybės Žinios, 1997, Nr. 112-2824; Žin., 2006, Nr.57-2025
6. Lietuvos Respublikos geriamojo vandens įstatymas // www.lva.lt/lvga/istatai/istatymai/LR_Geriam_wd_ist.DOC; Prisijungimo laikas: 2006-11-12.
7. LR Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas // Valstybės žinios, 2006 – 07 - 13 Nr. X - 764
8. LR Žemės gelmių įstatymas // Valstybės Žinios, 2001, Nr.35-1164, 2004, Nr.167-6097
9. Lietuvos Respublikos Saugios laivybos įstatymas // Valstybės žinios, 2000-08-29, Nr. 8-1897
10. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva nustatant Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/dd/15/05/32000L0060LT.pgf>; Prisijungimo laikas: 2007-11 -07
11. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=193888; Prisijungimo laikas: 2007-02-18.
12. 2003-10-14 nutarimas Nr.1268 „Dėl valstybinės reikšmės vidaus vandens telkinių sąrašo ir jų plotų patvirtinimo“ // Valstybės Žinios, 2003, Nr.98-4394
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1996 m. sausio 24 d. nutarimas Nr. 122 „Dėl valstybinės žmonių paieškos ir gelbėjimo bei teršalų likvidavimo jūroje veiksmų schemos“ // Valstybės Žinios, 2006.06.06, Nr.: 63, Publ. Nr.: 2312
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 04 12 nutarimas Nr. 519 „Dėl Valstybinės strateginio atliekų tvarkymo plano patvirtinimo“ // Valstybės Žinios, 2002.04.17, Nr.: 40, Publ. Nr.: 1499
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl požeminio vandens naudojimo ir apsaugos 2002-2010 metais“ strategija // Valstybės Žinios, 2002.01.30, Nr.: 10, Publ. Nr.: 362

16. Helsinkio komisijos nacionalinio komiteto nuostatai. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. gegužės 16 d. įsakymas Nr. D1-251.// Valstybės Žinios, 2005.05.21, Nr.: 64, Publ. Nr.: 2318
17. Aplinkos apsaugos ministro 1997 01 23 įsakymas Nr.17 „Dėl gamtos išteklių naudojimo leidimų išdavimo ir Helsinkio komisijos rekomendacijų taikymo“ // Valstybės Žinios, 1997.01.29, Nr.: 8, Publ. Nr.: 160
18. Higienos normos HN 44:2003 „Vandenviečių sanitarinių apsaugos zonų nustatymas ir priežiūra” // Valstybės Žinios, 2003, Nr.42-1957
19. Ilgalaikės raidos strategija // http://www.lrv.lt/strateginis/gal_strat.pdf; Prisijungimo laikas: 2007-02-17 .
20. LAND 20-2001 „Nuotekų dumblo naudojimo tręšimui reikalavimai“ // Valstybės Žinios, 2001, Nr.61-2196
21. LAND 22-97 „Metodiniai nurodymai gamtosauginiam vandens debitui nustatyti“ // Valstybės Žinios, 2000, Nr.79-2395
22. LAND 32-99 „Gamtos išteklių naudojimo leidimų išdavimo ir gamtos išteklių naudojimo limitų bei leistinos taršos į aplinką normatyvų nustatymo tvarka“ patvirtinimo“ pakeitimo // Valstybės žinios, 2004 m. liepos 2 d. Nr. D1- 368
23. LAND 33-99 „Mėšlo ir nuotekų tvarkymo fermose aplinkos apsaugos reikalavimai“ // Valstybės Žinios, 2000, Nr.8-217
24. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymas dėl mokesčio už aplinkos teršimą apskaičiavimo ir mokėjimo tvarkos 2002 m. gruodžio 21 d. Nr. 663/409a, Vilnius // www.am.lt; Prisijungimo laikas: 2007 - 09 - 09
25. Lietuvos respublikos aplinkos ministro ir susisiekimo ministro įsakymas „Dėl Lietuvos nacionalinio naftos išsiliejimų jūroje likvidavimo plano patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 1999-09-11, Nr. 285/347
26. Lietuvos respublikos nacionalinė darnaus vystymosi strategija // http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=217644; Prisijungimo laikas: 2007-03-19
27. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 17 d. įsakymu Nr. 24 patvirtinta Lietuvos higienos norma HN 63:2000 “Draudžiami ir ribojami pesticidai” // Valstybės Žinios, 2000.01.21, Nr.: 6, Publ. Nr.: 174
28. LR Žemės ūkio ministerija, LR Aplinkos ministerija „Pažangaus ūkininkavimo taisyklės ir patarimai”. Kėdainiai, Vilainiai, 2000

29. Nitratų direktyvos reikalavimų įgyvendinimas // http://www.zum.lt/min/Informacija/dsp_news.cfm?NewsID=3499&langparam=LT&Title=&From=&To=&Page=1&list=10: Prisijungimo laikas: 2007 – 11 - 0
30. Teminė jūrų aplinkos apsaugos ir išsaugojimo strategija // http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=4965: Prisijungimo laikas: 2007 – 01 – 09
31. Valstybinė taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių mažinimo programa // Valstybės Žinios, 2003.08.29, Nr.: 83, Publ. Nr.: 3792
32. Vandens taršos prioritetinėmis pavojingomis medžiagomis mažinimo taisyklės // Valstybės Žinios, 2002.02.08, Nr.: 14, Publ. Nr.: 522
33. Aplinkos ministro 1999 m. lapkričio 30 d. įsakymo Nr. 387 „Dėl aplinkos apsaugos normatyvinio dokumento LAND 32-99 „Gamtos išteklių naudojimo leidimų išdavimo ir gamtos išteklių naudojimo limitų bei leistinos taršos į aplinką normatyvų nustatymo tvarka“ patvirtinimo“ pakeitimo // Valstybės žinios, 2004 m. liepos 2 d. Nr. D1- 368
34. LAND 2-95 „Tvenkinių naudojimo ir priežiūros taisyklės“ // Valstybės Žinios, 2004, Nr.96-3563
35. Aplinkos apsaugos ministro 1997 08 20 įsakymas Nr.148 „Dėl aplinkos apsaugos normatyvinio dokumento LAND 21-97 „Buitinių nuotekų filtravimo įrenginių projektavimo, įrengimo ir eksploatavimo gamtosauginės taisyklės“ tvirtinimo“ // Valstybės Žinios, 1997.09.03, Nr.: 81, Publ. Nr.: 2045
36. Aplinkos ministro ir Žemės ūkio ministro 1998 10 09 įsakymas Nr. 196/201 „Dėl lašišų išteklių atkūrimo ir apsaugos programos patvirtinimo“ // Valstybės Žinios, 1998.11.25, Nr.: 103, Publ. Nr.: 284
37. LAND 4-99 „Gręžinių vandeniui tiekti ir vandens šiluminei energijai naudoti projektavimo, įrengimo, konservavimo bei likvidavimo tvarka“ // Valstybės Žinios, 1999, Nr.112-3263
38. Aplinkos ministro 1999 07 14 įsakymas Nr. 217 „Dėl atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 1999-07-21, Nr. 63-2065
39. Aplinkos ministro ir Susisiekimo ministro 1999 09 15 įsakymas Nr.285/347 „Dėl Lietuvos nacionalinio naftos išsiliejimų jūroje likvidavimo plano patvirtinimo“ // Valstybės Žinios, 1999.09.22, Nr.: 79, Publ. Nr.: 2347
40. Aplinkos ministro ir Užsienio reikalų ministro 2000 03 30 įsakymas Nr.123/43 „Dėl leidimų išdavimo užsienio valstybių fiziniams ir juridiniams asmenims aplinkos monitoringui ir mokslo tiriamiesiems darbams jūros rajone vykdyti tvarkos“ // Valstybės Žinios, 2000.04.12, Nr.: 30, Publ. Nr.: 842

41. Aplinkos ministro 2000 11 28 įsakymas Nr.506 „Dėl mažo našumo nuotekų valymo įrenginių eksploatavimo rekomendacijų patvirtinimo“ // Valstybės Žinios, 2000.12.06, Nr.: 104, Publ. Nr.: 3299
42. LR AM 2001-03-30 įsakymas Nr.171 „Vandens išteklių naudojimo ir teršalų, išleidžiamų su nuotekomis, pirminės apskaitos ir kontrolės tvarka“ // Valstybės Žinios, 2001, Nr. 29-941
43. LR AM 2001-11-07 įsakymas Nr.540 „Dėl paviršinio vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrančių apsaugos juostų nustatymo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės Žinios, 2001, Nr.95-3372; 2002, Nr.105-4732
44. LR Žemės ūkio ministro, LR Aplinkos ministro 2001-12-19 įsakymas Nr.452/607 „Dėl vandenų apsaugos nuo taršos azoto junginiais iš žemės ūkio šaltinių reikalavimų patvirtinimo“ // Valstybės Žinios, 2002, Nr. 1-14
45. LR AM 2001-12-21 įsakymas Nr.624 „Vandenų taršos pavojingomis medžiagomis mažinimo taisyklės“ // Valstybės Žinios, 2002, Nr.14-523
46. Strategija 2.02.05:2004 „Nuotekų valyklos. Pagrindinės nuostatos“ // Valstybės Žinios, 2004, Nr.116-4346
47. LR AM 2003-12-24 įsakymas Nr.687 „Aplinkosauginiai reikalavimai paviršinėms nuotekoms tvarkyti“ // Valstybės Žinios, 2004, Nr.10-289
48. Susisiekimo ministro 2004 08 19 įsakymas Nr.129 „Dėl Klaipėdos valstybinio jūrų uosto laivybos taisyklių patvirtinimo“// Valstybės Žinios, 2004.08.19, Nr.: 129, Publ. Nr.: 4643
49. LR AM 2004-10-21 įsakymas Nr.D1-553 „Mažų nuotekų kiekių tvarkymo reglamentas“ // Valstybės Žinios, 2004, Nr.157-5740
50. Lietuvos Respublikos susisiekimo ir aplinkos ministrai 2005-11-30 įsakymu Nr. 3-546/ D1 - 5866 Dėl Lietuvos respublikos susisiekimo ministro ir Lietuvos respublikos aplinkos ministro 2003 m. liepos 9 d. Įsakymo Nr. 3 – 414/346 „Dėl laivuose susidarančių atliekų ir krovinių likučių tvarkymo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo // Valstybės žinios, 2003, Nr. 3 – 546/D1 - 5866
51. LR AM 2001-10 -05 įsakymas Nr. 495 „Aplinkosaugos reikalavimai nuotekoms tvarkyti“// Valstybės Žinios, 2001, Nr. 87-3054
52. VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos generalinio direktoriaus 2007-06-04 įsakymas Nr. 133 „Klaipėdos uosto atliekų tvarkymo planas“ // http://www.portofklaipeda.lt/lt.php/uosto_taisykles/klaipedos_uosto_atlieku_tvarkymo_planas/35:
Prisijungimo laikas: 2007 – 10 — 09
53. HELCOM rekomendacija Priimta 1993 m. vasario 3 d., vadovaujantis Helsinkio konvencijos 13 straipsnio b dalimi. Stiklo pramonės taršos į atmosferą ir vandenį mažinimas

54. HELCOM rekomendacija Nr. 25/2 Priimta 2004 m. kovo 24 d., vadovaujantis 1992 m. Helsinkio Konvencijos 20 straipsnio 1 dalies b punktu pramonės įmonių išmetimų į vandenį ir orą mažinimas naudojant geriausius prieinamus gamybos būdus
55. HELCOM rekomendacija Nr. 24/4 Priimta 2003 m. birželio 25 d., vadovaujantis Helsinkio Konvencijos 20 straipsnio 1 dalies b punktu ketaus ir plieno gamybos pramonės išmetimų į atmosferą ir vandenį kiekio mažinimas
56. HELCOM rekomendacija Nr. 23/7 Pakeičianti HELCOM rekomendaciją Nr. 16/6 Priimta 2002 m. kovo 6 d., vadovaujantis Helsinkio konvencijos 20 straipsnio 1 dalies b punktu. Metalų paviršiaus apdorojimo pramonės į atmosferą ir vandenį išmetamų teršalų kiekio mažinimas
57. HELCOM rekomendacija Nr. 23/8 Pakeičianti HELCOM rekomendaciją Nr. 6/2 Priimta 2002 m. kovo 6 d., vadovaujantis Helsinkio Konvencijos 20 straipsnio 1 dalies b punktu. Naftos perdirbimo pramonės taršos mažinimas
58. HELCOM rekomendacija Nr. 23/9 Pakeičianti HELCOM rekomendaciją Nr. 17/4 Priimta 2002 m. kovo 6 d., vadovaujantis Helsinkio Konvencijos 20 straipsnio 1 dalies b punktu. Juodosios akmens anglies koksavimo krosnių išmetimų į atmosferą ir vandenį kiekio mažinimas

Internetiniai šaltiniai:

59. Baltija: stabili, bet pavojuje // http://www.aplinkosauga.lt/news_read.php?id=1183116283 :
Prisijungimo laikas: 2007.06.29
60. Baltijos 21 ataskaita Baltijos jūros šalių ministrams pirmininkams Baltijos 21 serijos Nr. 1/2004 // <http://www.ee/baltic21> : Prisijungimo laikas: 2007 - 08 - 08
61. Baltijos Darbotvarkės 21 serija Nr. 1/98 // <http://www.ee/baltic21> : Prisijungimo laikas: 2007 - 08 - 08
62. Baltijos jūrai gresia ekologinė katastrofa // <http://www.delfi.lt/news/daily/science/article.php?id=7245576>: Prisijungimo laikas : 2007 - 08 - 05
63. Baltijos jūros žemėlapis // <http://www.baltic.vtt.fi/demo/baltmap.htm>; Prisijungimo laikas: 2006 – 10 - 30
64. Būtingės terminalas. Santrauka // <http://www.am.lt/VI/index.php#a/1004>: Prisijungimo laikas – 2007 – 08 - 09
65. Darbotvarkė 21: Subalancuotos plėtros veiksmų programa // <http://www.am.lt/LSP/files/Agenda21.pdf>: Prisijungimo laikas – 2007 – 05 - 30
66. Darnus vystymasis // <http://www.am.lt/VI/index.php#r/1034>; Prisijungimo laikas: 2007–04-11

67. Europos deklaracijos dėl naujos vandens struktūros santrauka // www.unizar.es/lirca/euwater/docu/litvano.pdf; Prisijungimo laikas: 2007 - 11 - 14
68. HELCOM Rekomendacijų suderinimas su ES direktyvomis ir OSPAR sprendimais bei rekomendacijomis. Galutinė ataskaita. 2001 m. kovas// www.helcom.fi; Prisijungimo laikas: 2006 – 12 - 18
69. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0486+0+DOC+XML+V0//LT>; Prisijungimo laikas: 2006 – 12 – 27
70. Įmonių, įregistravusių aplinkos vadybos sistemas, atitinkančias tarptautinio standarto ISO 14001 reikalavimus, skaičiaus kitimas 2000 – 2006 metais // http://www.jtc.lt/Leidiniai/2006_ataskaita/5.pdf; Prisijungimo laikas: 2007 – 10 – 20
71. Iš didžiausių Baltijos jūros taršos šaltinių sąrašo išbraukti penki Lietuvos objektai // http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=5480; Prisijungimo laikas: 2006 – 08 - 14
72. „Karštieji taškai“ Lietuvoje // http://www.jtc.lt/Leidiniai/2006_ataskaita/5.pdf; Prisijungimo laikas: 2007 – 10 -01
73. Lietuva patvirtins išpareigojimą mažinti Baltijos taršą // http://www.aplinkosauga.lt/news_read.php?id=1164202856; Prisijungimo laikas: 2007 – 08 -22
74. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė valstybinio audito ataskaita Helsinkio konvencijos dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos nuostatų įgyvendinimas, 2004 gruodžio 23 d. Nr. 2020-3-43. Vilnius // http://www.vkontrolė.lt/auditas_ataskaitos.php?tipas=v&metai=2004; Prisijungimo laikas: 2007 – 03 -06
75. Lietuvos vandens išteklių vizija 2025 metams // www.vandensklubas.lt/docs/manual/lt_vizija.doc; Prisijungimo laikas: 2007 – 11 - 05
76. Nepaisant pastangų, padėtis Baltijos jūroje negerėja, perspėja ekspertai // <http://www.balsas.lt/naujienos/technologijosirmokslas/straipsnis124111>; Prisijungimo laikas – 2007 06 19
77. Pagrindiniai baseinai // http://aaa.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1659; Prisijungimo laikas:2007- 11-04;
78. Požeminio vandens monitoringo postai Lietuvoje // http://www.lgt.lt/Leidiniai/2006_ataskaita/5.pdf; Prisijungimo laikas: 2007 – 10 -01
79. Shellfish water Directive // <http://www.defra.gov.uk/environ/fcd/eufldir/default.htm> ; Prisijungimo laikas: 2007-07-03

80. Siekiant efektyvaus vandens išteklių valdymo Lietuvoje // www.vandensklubas.lt/docs/manual/ataskaitos/Istekliu%20valdymo%20santrauka.doc; Prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 05
81. Žalimas D. Nord Stream projekto atitikimas teisinėm normom // <http://www.geopolitika.lt/?artc=500>; Prisijungimo laikas – 2007 06 29
82. Žaliųjų judėjimo vadovas: „Būtingės terminalas kelia didelę grėsmę“ // <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/66913>; Prisijungimo laikas: 2007 – 01 - 29

Kita literatūra:

83. Baltrėnas P., Lygis D., Mierauskas P., Oškinis V., Šimaitis R. Aplinkos apsauga. Enciklopedija. V., 1996. P. 100
84. Būbniene R, Dududytė Z, Greimas E. ir kt. Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika ir jos įgyvendinimas Lietuvoje. Vilnius: 2002, P.50.
85. Čiegis R. Tolydi ekonomikos plėtra. K., 1997. P. 152
86. Europe and the environment. Groningen 2004, P. 159.
87. Jokšas K., Galkus A. Klaipėdos uosto akvatorijos dugno nuosėdų užterštumas // Aplinkos tyrimai, inžinerija ir vadyba. ISSN 1392-1649. Kaunas: Technologija, 1999
88. Juknys R. Aplinkotyra. K., 2005.
89. Louka E. Conflicting integration. Antwerp - Oxford - New York. 2004, P. 182.
90. Spruogis A., Jaskelavičius B. Atliekos ir jų tvarkymas. Mokomoji knyga. V., 2000. P. 177
91. Styra D. Radioaktyvioji tarša. Baltijos jūros ekologinės problemos. Vilniaus Gedimino universitetas. Vilnius, 2000
92. The Baltic Sea Action The Baltic Sea Action Plan A new environmental strategy for the Baltic Sea region Helsinki Commission Baltic Marine Environment Protection Commission
93. TOWARDS A BALTIC SEA WITH ENVIRONMENTALLY FRIENDLY MARITIME ACTIVITIES Draft HELCOM Overview 2007 2nd Stakeholder Conference on the HELCOM Baltic Sea Action Plan Helsinki, Finland, 6 March 2007
94. Trimonis E. Baltijos jūros geografinė padėtis, dugno reljefas, vandens baseino charakteristika. Jūrų ir vandenynų geologija. Vilnius, 2002
95. Wirdheim A. Baltijos jūros tarša nafta ir jos produktais, radioaktyvioji tarša, cheminių junginių tarša. Kas vyksta Baltijos jūroje. Vilnius, 1999.
96. Žaromskis R. Geografinė padėtis, jūros raida. Okeanai, jūros, estuarijos. Vilnius, 1996
97. 30 years of protecting the Baltic sea. Helcom 1974 – 2004

SANTRAUKA

1992 m. Helsinkio konvencijos dėl Baltijos jūros jūrinės aplinkos apsaugos įtaka Lietuvos vandenų naudojimo ir apsaugos politikai

Pagrindinės sąvokos: 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros jūrinės aplinkos apsaugos, Baltijos jūros tarša, teisinis vandenų apsaugos reglamentavimas, pasklidoji tarša, tarša iš stacionarių šaltinių, racionalus vandens naudojimas, darnus vystymasis.

Darbo tikslas – nustatyti kaip 1992m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros jūrinės aplinkos apsaugos įtakojo ir vis dar įtakoja Lietuvos vandenų naudojimo ir apsaugos politiką.

Darbe iškelta hipotezė, jog 1992 m. Helsinkio konvencija dėl Baltijos jūros jūrinės aplinkos apsaugos turėjo ir vis dar tebeturi didelę įtaką Lietuvos vandenų naudojimo ir apsaugos politikai.

Mokslinį darbą sudaro trys dalys.

Pirmojoje dalyje nagrinėjamos pasaulinės jūrų apsaugos problemos, Helsinkio konvencijos reikšmė mažinant Baltijos jūros taršą. Ieškoma sąlyčio taškų tarp Helsinkio konvencijos ir Baltijos darbotvarkės 21. Aptariama Europos Sąjungos vandenų politika.

Antrojoje dalyje apžvelgiama Lietuvos vandenų apsaugos politikos teisinę bazę bei nustatinėjama Helsinkio konvencijos įtaką vandenų apsaugos politikai. Pateikiamas Helsinkio komisijos reikalavimų įgyvendinimo mechanizmas Letuvoje bei nustatinėjama kiek ir kaip Helsinkio konvencija prisidėjo prie to, kad Baltijos jūros tarša nuo konvencijos pasirašymo žymiai sumažėjo. Nustatinėjamos ateities Baltijos jūros apsaugos galimybės ir galimos grėsmės.

Trečioje dalyje pateikiama ekspertų nuomonė ir įžvalgos nagrinėjama tema.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir rekomendacijos, kuriose atsispindi pačio darbo autoriaus nuomonė bei įžvalgas ką dar reikėtų padaryti ar patobulinti, jog turėtume dar švaresnę Baltijos jūrą.

SUMMARY

The year 1992 Helsinki Convention on the impact of the Baltic Marine Environment Protection to the policy of Lithuanian waters use and protection

Basic keywords: the year 1992 Helsinki Convention on the Baltic Marine Environment Protection, the Baltic sea pollution, continuous water protection regulations, spread pollution, pollution from stationary resources, rational water use, well-proportioned development.

The aim of this work is to establish how the year 1992 Helsinki Convention on the Baltic Marine Environment Protection has impacted and still impacts the policy of Lithuanian water use and protection.

The work's hypothesis is that the year 1992 Helsinki Convention on the Baltic Marine Environment Protection has had and still has great impact on the policy of Lithuanian waters use and protection.

The research work consists of three parts.

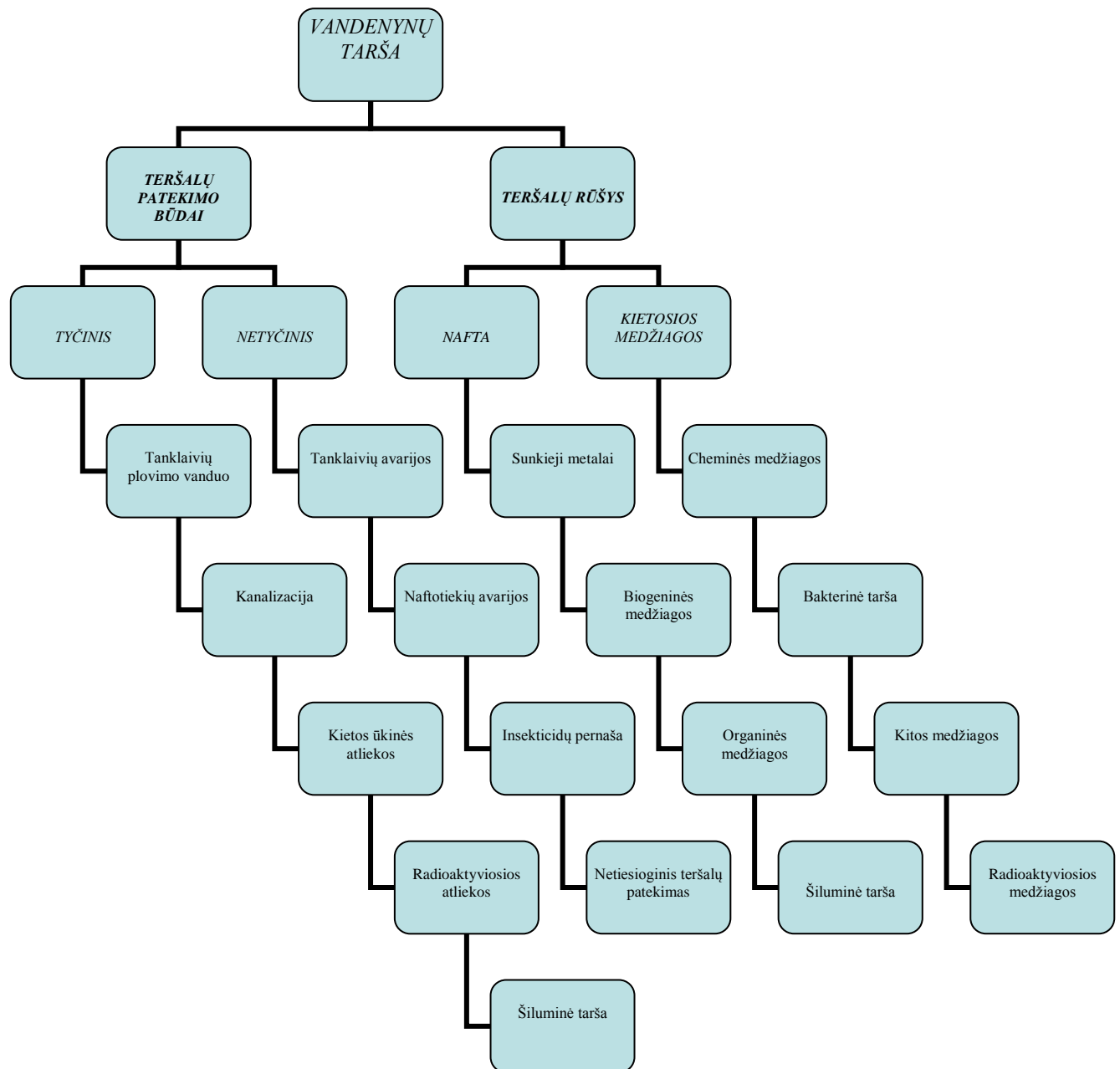
The first part deals with world marine protection problems, the significance of Helsinki Convention in reducing the pollution of the Baltic sea. Common points between Helsinki Convention and the Baltic Agenda 21 are being looked for. European Union water policy is being discussed.

The second part reviews Lithuanian waters protection policy legal basis and the impact of Helsinki Commission requirements on waters protection policy. Helsinki Commission requirements implementation mechanism is presented in Lithuania and established how Helsinki Convention contributed to the factor that the Baltic sea pollution has reduced significantly since the day of signing this convention. Future possibilities and threats of the Baltic Sea protection are established.

The third part covers expert opinion and the subject insights.

The conclusions and recommendations are presented at the end of work expressing the point of view of the work author and insights what should be done and what should be improved, aiming to have the cleaner Baltic sea.

PRIEDAI

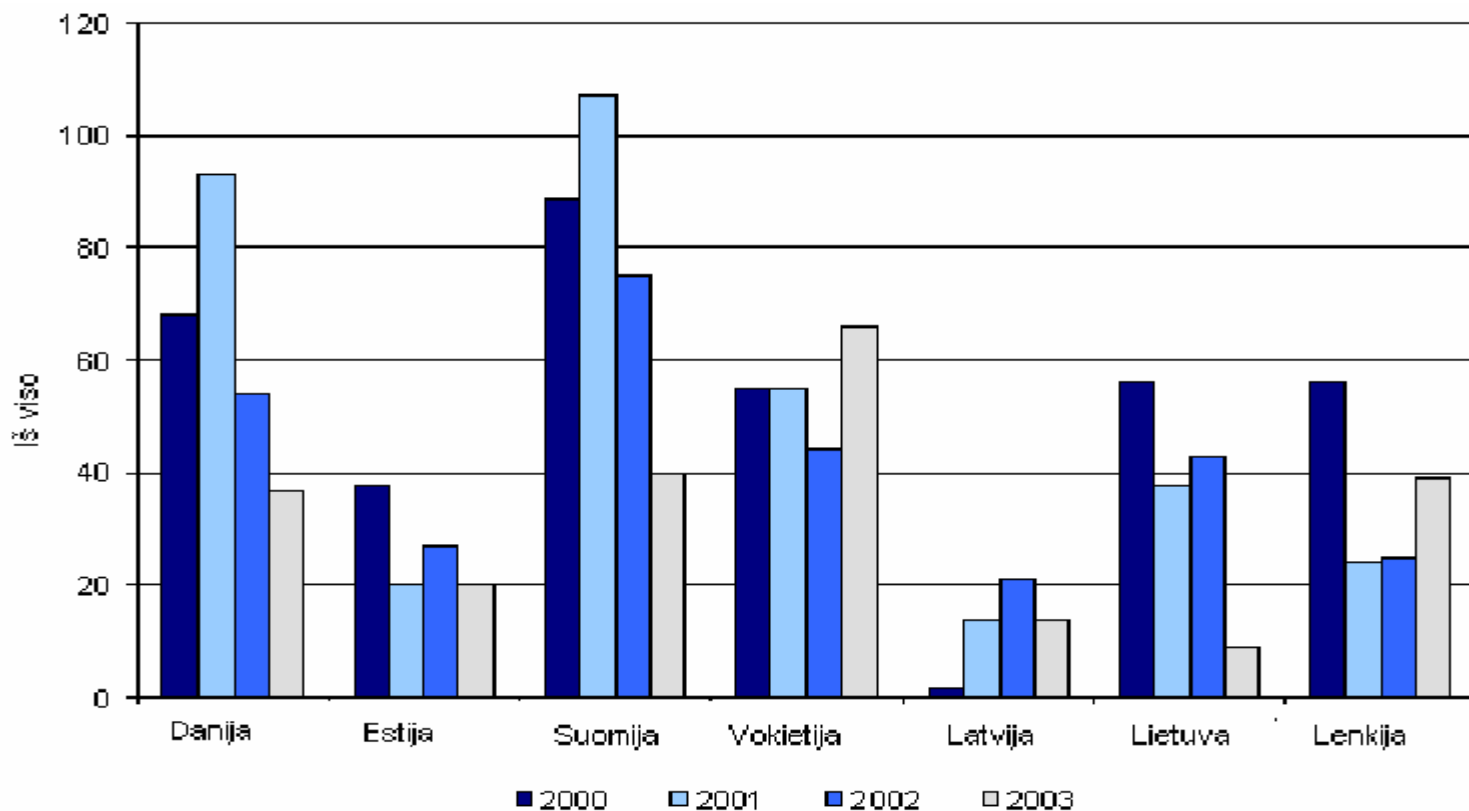
¹⁶⁰ Parengta pagal Žaromskis R. Geografinė padėtis, jūros raida. Okeanai, jūros, estuarijos. V., 1996, P. 122

Didžiausi naftos įsiliejimai, įvykę dėl tanklaivių ir gręžimo įrenginių avarijų¹⁶¹

Avarijos Metai	Laivas arba gręžimo Įrenginys	Įsiliejusios naftos Kiekis, tūkst.t	Avarijos vieta
1967	Tanklaivis „Torey Canyon“	117	Anglijos ir Prancūzijos Pakrantės
1970	Tanklaivis „Errou“	12	Kanados pakrantė
1976	Tanklaivis „Monte Virkiola“	30	Š. Ispanijos pusiasalis
1976	Tanklaivis „Argo Merchant“	29	Keip Kodo pusiasalis, Jav
1977	Tanklaivis „Venoil“	26	Pietų Afrikos pakrantė
1977	Gręžimo platforma „Bravo“	13	Šiaurės jūra
1978	Tanklaivis „Amoco Cadiz“	223	Bretanės pusiasalis, Prancūzija
1979	Tanklaivis „Atlantik Impres“	270	Karibų jūra
1979	Tanklaivis „Betelgeise“	40	Bantrio įlanka
1979	Gręžimo įrenginys „Ixtoc – 1“	1 mln.	Meksikos įlanka
1980	Tanklaivis „Tamo“	5-10	Lamanšo sąsiauris
1981	Tanklaivis „Globe Assimi“	16,5	Klaipėdos uostas
1982	Tanklaivis „Catina“	110	Roterdamo uostas
1989	Tanklaivis „Exxon valdez“	34	Pietų Aliaskos pakrantė

¹⁶¹ Parengta pagal Žaromskis R. Geografinė padėtis, jūros raida. Okeanai, jūros, estuarijos. V., 1996, P. 132

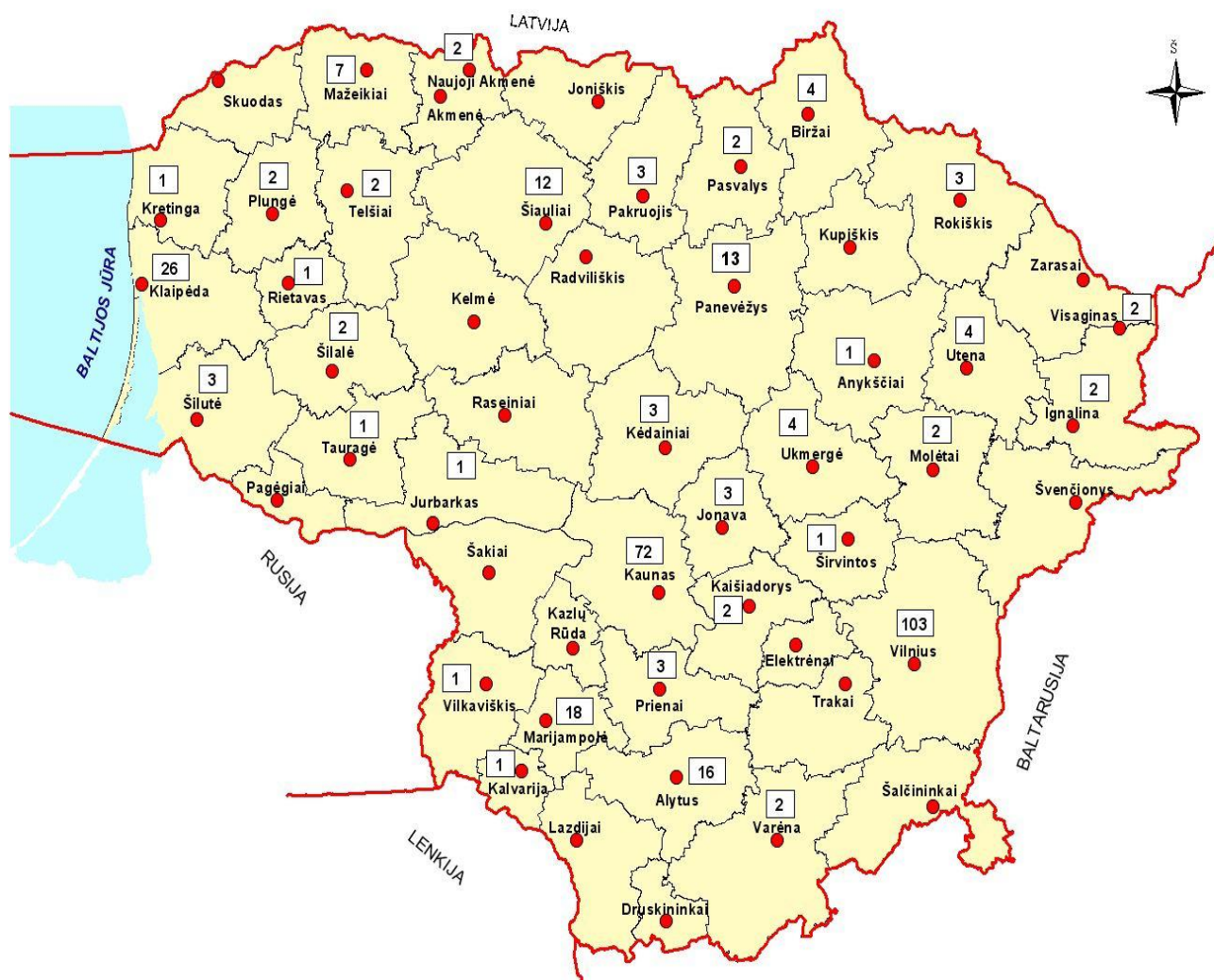
¹⁶² Lietuvos respublikos valstybės kontrolė dėl teminio tikrinimo “1992 m. Helsinkio Konvencijos dėl Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos nuostatų vykdymo” tikrinimo rezultatų //

http://www.vkontrole.lt/dokumentai/leidiniai/nr9/galutine%20jungtine%20%20HELCOM%20ataskaita_kita.pdf:

Prisijungimo laikas: 2007 – 11 – 03

4 Priedas

Įmonių, įregistravusių aplinkos vadybos sistemas, atitinkančias tarptautinio standarto ISO 14001 reikalavimus, skaičiaus kitimas 2000 – 2006 metais¹⁶³

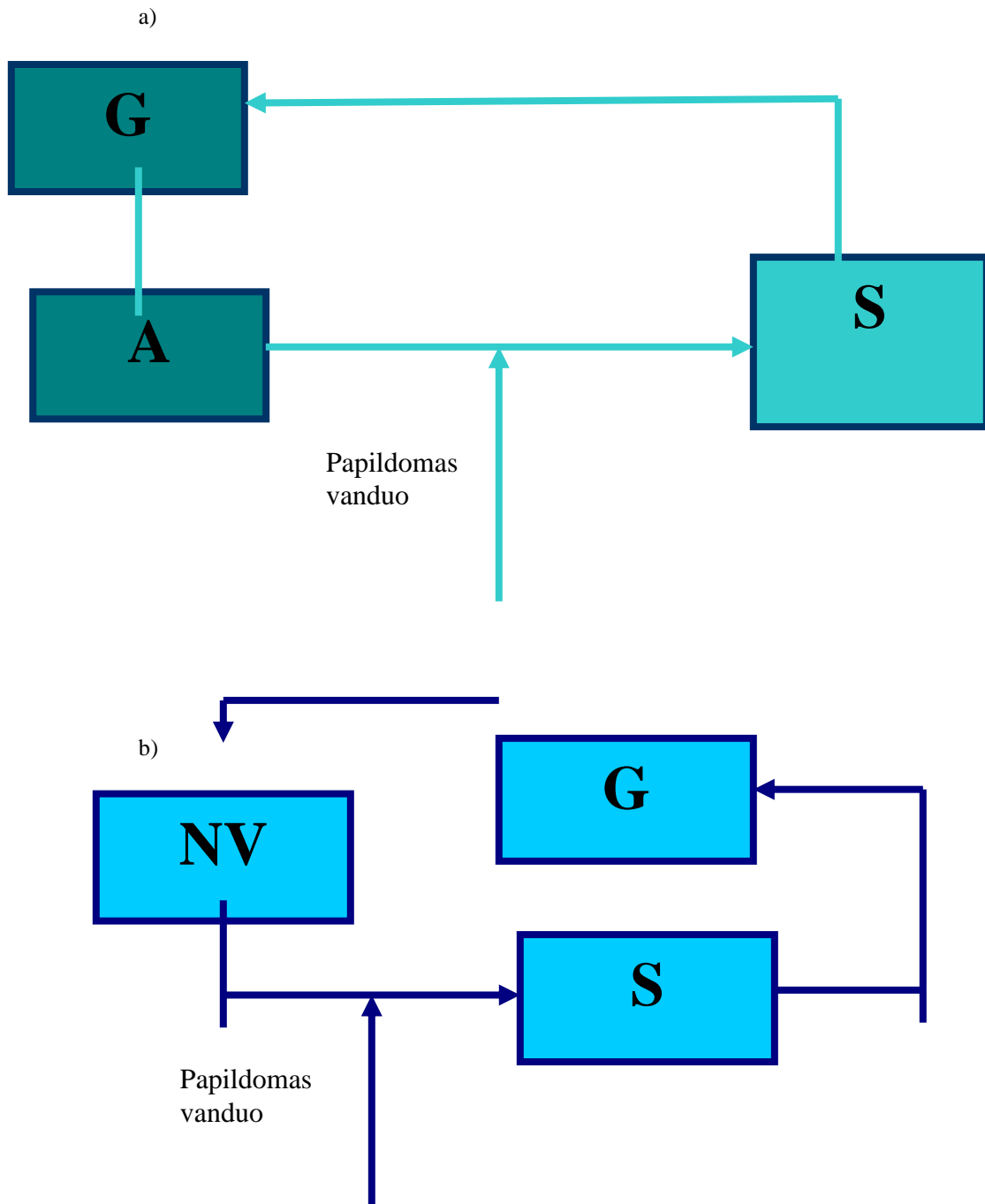
¹⁶³ Įmonių, įregistravusių aplinkos vadybos sistemas, atitinkančias tarptautinio standarto ISO 14001 reikalavimus, skaičiaus kitimas 2000 – 2006 metais // http://www.jtc.lt/Leidiniai/2006_ataskaita/5.pdf; Prisijungimo laikas: 2007 – 10

Ekologinės būklės klasės ir jų spalvinio žymėjimo kodai ES¹⁶⁴

<i>EKOLOGINĖS BŪKLĖS KLASĖS</i>	<i>SPALVINIS KODAS</i>
<u><u><i>LABAI GERA</i></u></u>	<u><u><i>MĖLYNA</i></u></u>
<u><u><i>GERA</i></u></u>	<u><u><i>ŽALIA</i></u></u>
<u><u><i>VIDUTINĖ</i></u></u>	<u><u><i>GELTONA</i></u></u>
<u><u><i>BLOGA</i></u></u>	<u><u><i>ORANŽINĖ</i></u></u>
<u><u><i>LABAI BLOGA</i></u></u>	<u><u><i>RAUDONA</i></u></u>

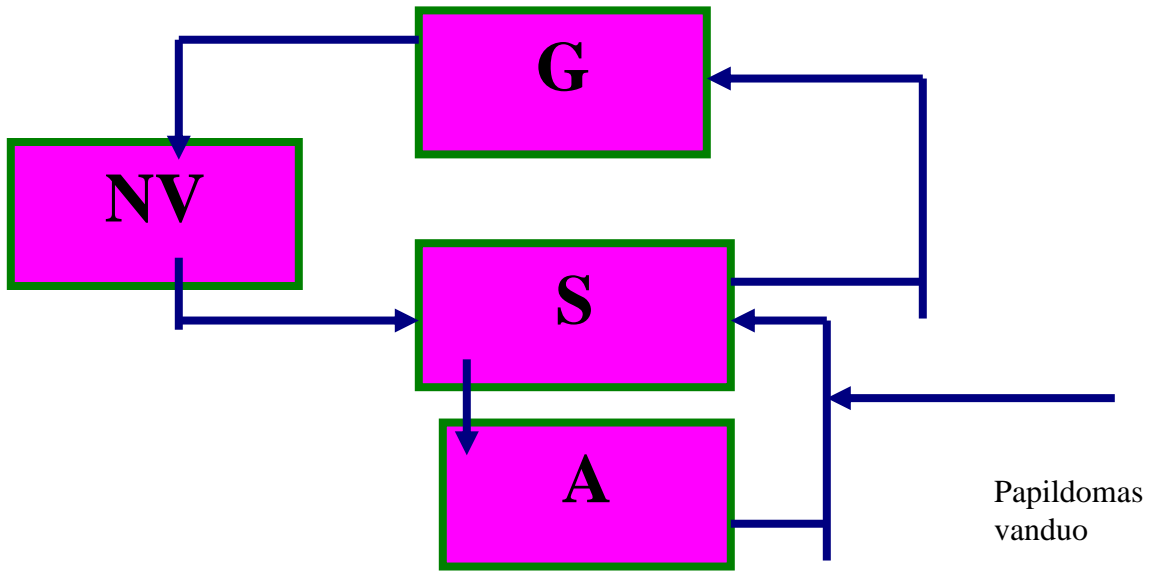
¹⁶⁴ Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva nustatant Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/dd/15/05/32000L0060LT.pgf>; Prisijungimo laikas: 2007-11 -07

Apytakinės vandens naudojimo sistemos: a – su vandens aušinimu, b – su vandens valymu, c – su vandens valymu ir aušinimu; G – gamyba, S – siurblinė, A – vandens aušinimas, NV – nuotekų valykla¹⁶⁵

¹⁶⁵ Parengta pagal P. Baltrėnas, D. Lygis, P. Mierauskas, V. Oškinis, R. Šimaitis. Aplinkos apsauga. Enciklopedija. V., 1996. P. 104

c)

7 Priedas

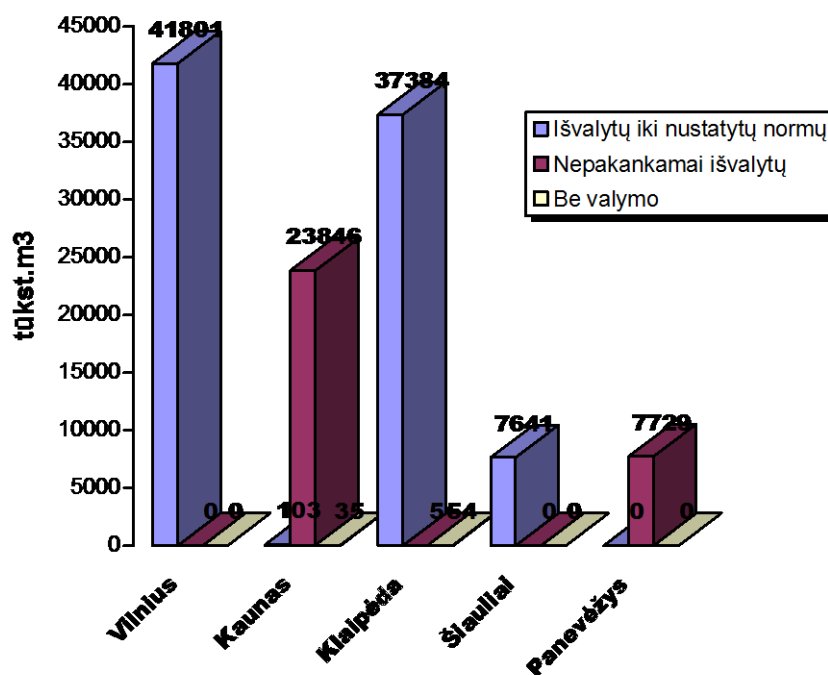
Vandens klasifikacija pagal bendro užterštumo rodiklius¹⁶⁶

Apibūdinimas	Labai švarus	Švarus	Mažai Užterštas	Vidutiniškai užterštas	Smarkiai užterštas	Labai smarkiai užterštas
Kokybės klasės Rodikliai:	I	II	III	IV	V	VI
BDS5, mgO ₂ /l Neorganinis azotas, mgN/l Fosfatai, mgP/l	< 2,0 < 0,3 < 0,025	2,0 - 3,5 0,3 - 0,75 0,025 – 0,05	3,6 - 5,0 0,8 - 2,5 0,055 – 0,125	5,1 - 8,0 2,6 - 7,5 0,13 – 0,25	8,1 – 18,0 7,6 - 15,0 0,3 - 0,5	> 18 > 15 > 0,5

¹⁶⁶ Parengta pagal Baltrėnas P., Lygis D., Mierauskas P., Oškinis V., Šimaitis R. Aplinkos apsauga. Enciklopedija. V., 1996. P. 108

Ūkio – buities nuotekų valymas didžiuosiuose Lietuvos miestuose 2006 m.¹⁶⁷

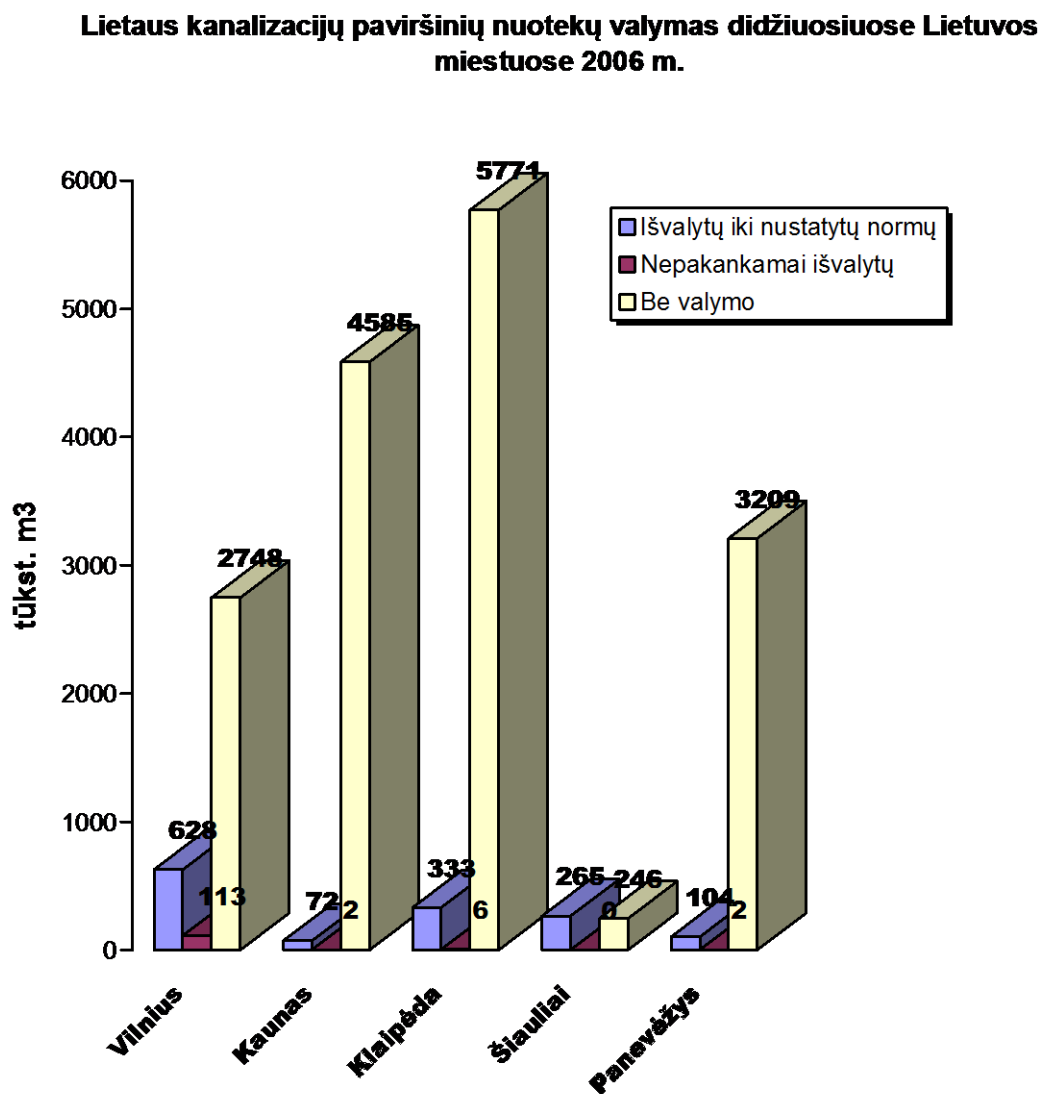
Ūkio - buities ir gamybinių nuotekų valymas didžiuosiuose Lietuvos miestuose 2006 m.

¹⁶⁷ Parengta pagal Aplinkos apsaugos agentūros duomenis // <http://aaa.am.lt/VI/index.php#a/3011>; Prisijungimo laikas: 2007 – 08 -08

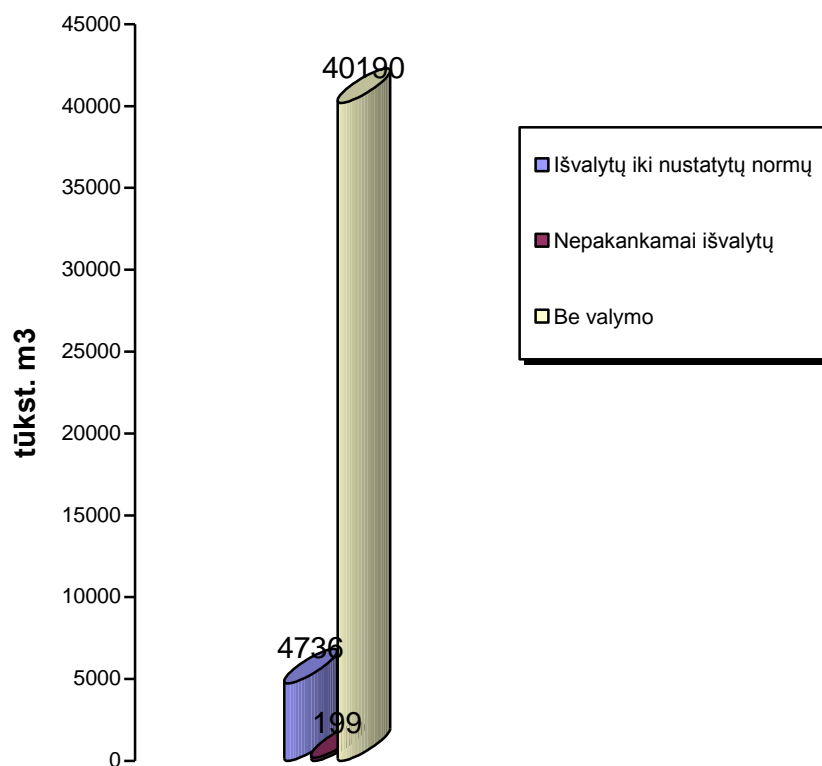

Lietaus kanalizacijų paviršinių nuotekų valymas didžiuosiuose Lietuvos miestuose 2006 m.¹⁶⁸

¹⁶⁸ Parengta pagal Aplinkos apsaugos agentūros duomenis // <http://aaa.am.lt/VI/index.php#a/3011>; Prisijungimo laikas: 2007 – 08 -08

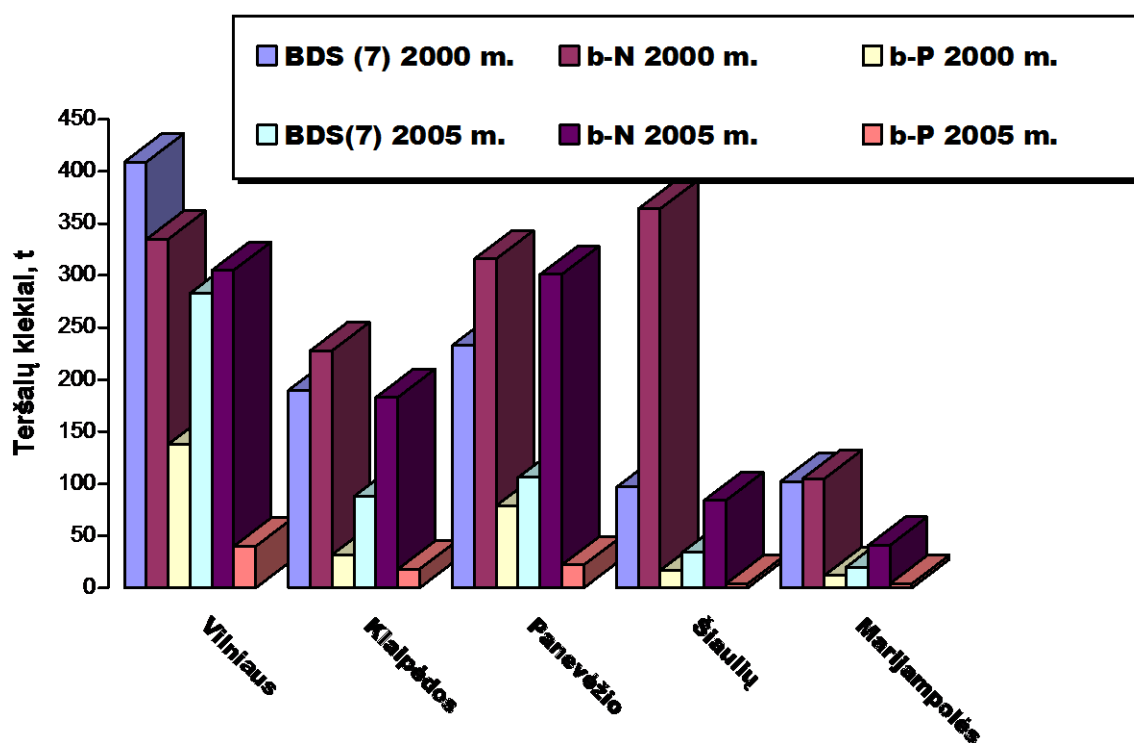
Lietaus kanalizacijų paviršinių nuotekų valymas Lietuvoje 2006 m.

¹⁶⁹ Parengta pagal Aplinkos apsaugos agentūros duomenis // <http://aaa.am.lt/VI/index.php#a/3011>; Prisijungimo laikas: 2007 – 08 -08

Iš aglomeracijų, kuriose buvo įgyvendinti aplinkosauginiai projektai, į aplinką patekusių teršalų kiekio mažėjimas 2000 ir 2005 m.¹⁷⁰

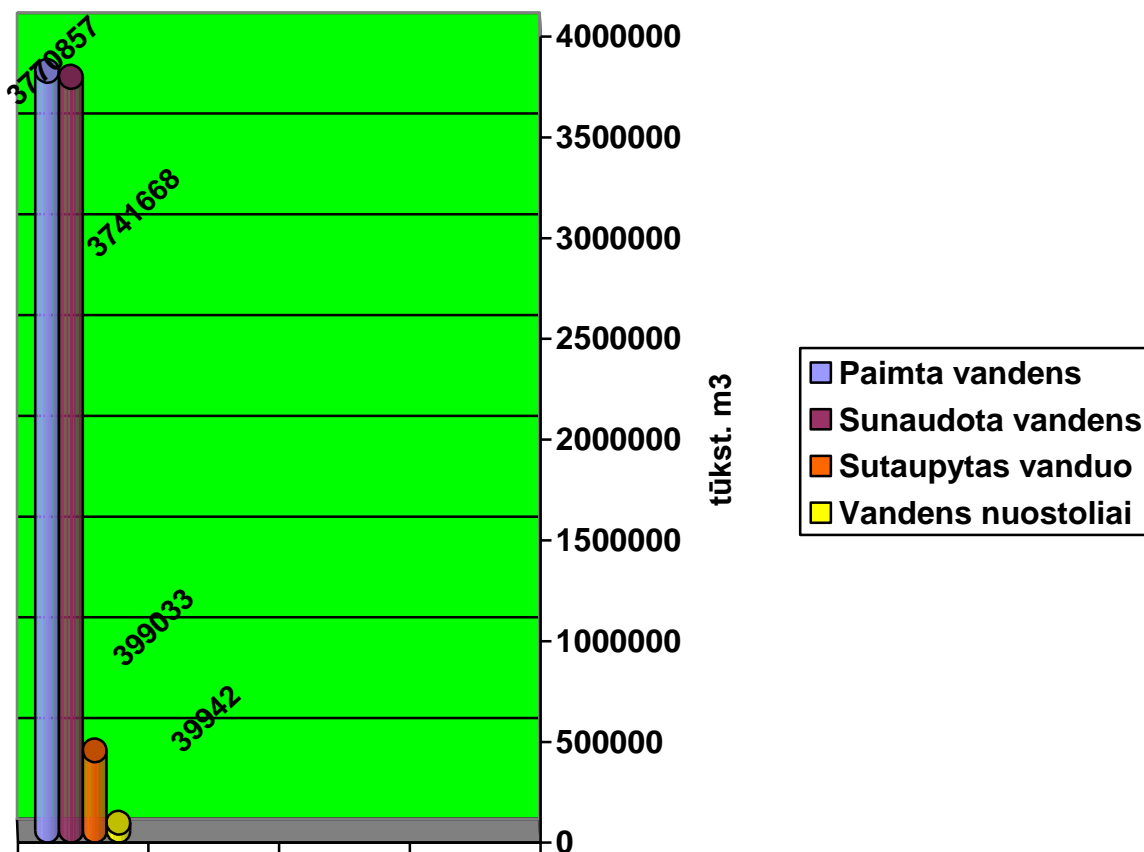
Iš aglomeracijų, kuriose buvo įgyvendinti aplinkosauginiai projektai, į aplinką patekusių teršalų kiekių mažėjimas 2000 ir 2005 metais

¹⁷⁰ 2005 m. palyginus su 2000 m. patekusių į aplinką teršalų kiekiai Lietuvoje sumažėjo atitinkamai:

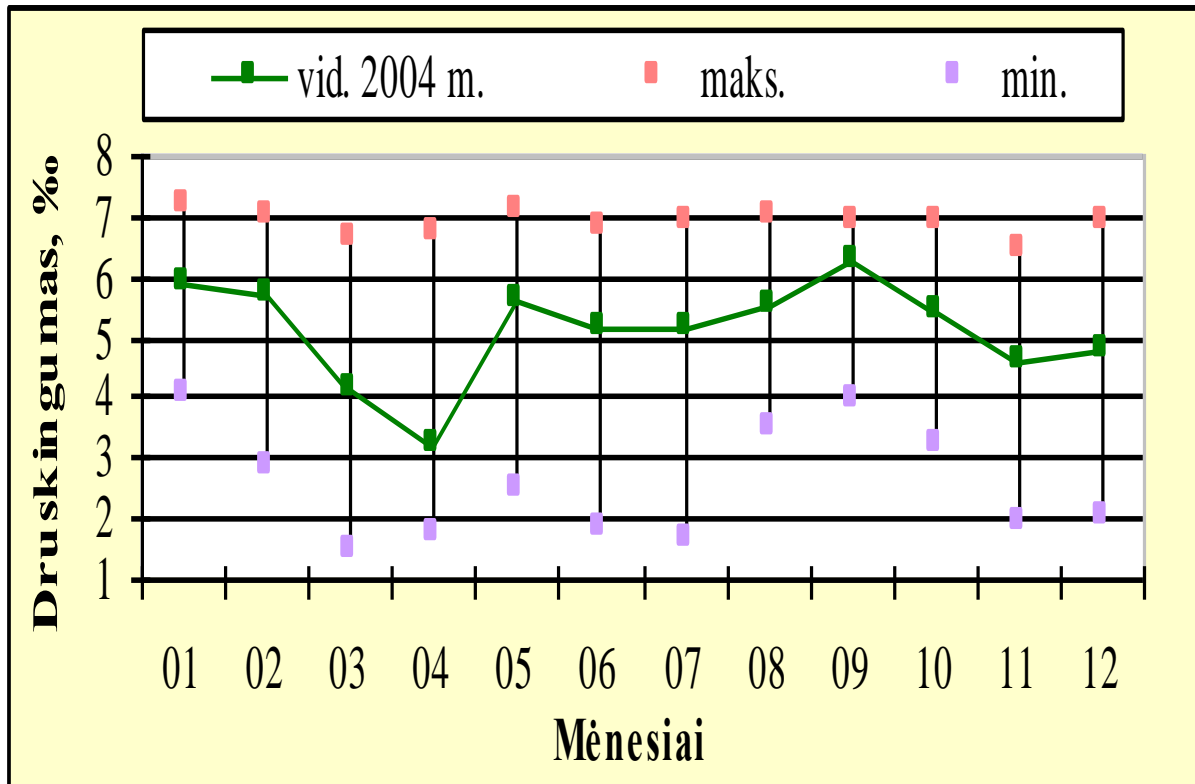
BDS (bendro deguonies unnaudojimo) (7) - 37%, bendrojo azoto (b-N) - 23% ir bendrojo fosforo (b-P) - 46%. Parengta pagal Aplinkos apsaugos agentūros informaciją // <http://aaa.am.lt/VI/files/0.890499001157973633.pdf>; Prisijungimo laikas; 2007 – 09 - 09

Vandens paėmimas ir sunaudojimas Lietuvoje 2006 m.

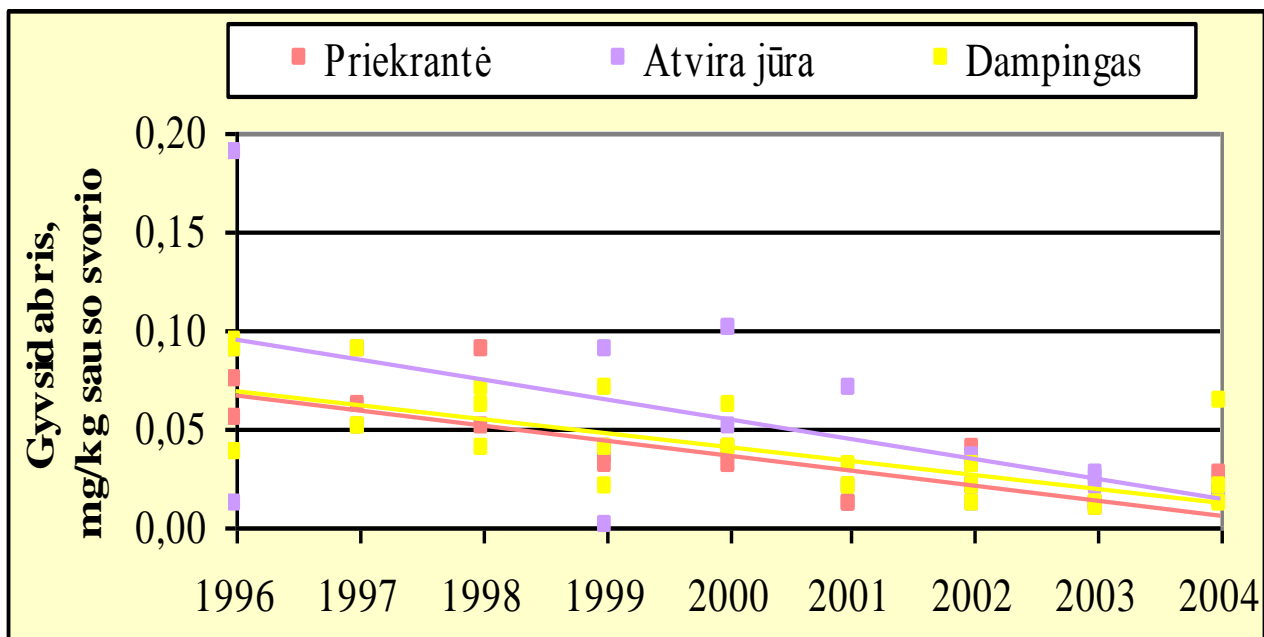

¹⁷¹ Parengta pagal Aplinkos apsaugos agentūros duomenis // <http://aaa.am.lt/VI/index.php#r/1678>

Prisijungimo laikas: 2007 – 08 -08

Baltijos jūros vandens druskingumas¹⁷²

¹⁷² Baltijos jūros vandens druskingumas // http://www.jtc.lt/Leidiniai/2006_ataskaita/5.pdf: Prisijungimo laikas: 2007 –

¹⁷³ Gyvsidabrio koncentracija Baltijos jūroje // http://www.jtc.lt/Leidiniai/2006_ataskaita/5.pdf: Prisijungimo laikas: 2007 – 06 - 06

15 Priedas

Baltijos jūros ir Kuršių marių vandenų cheminė būklė¹⁷⁴

Tipas	Hg	Cd	Cu	Cr	Zn	Pb	NA	Chlororganiniai junginiai	PAA	Kiti organiniai junginiai
Šiaurinė Kuršių marių dalis	Gera	Gera	Bloga	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera
Nemuno delta	Gera	Gera	Bloga	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera
Kuršių marių vandenų išplitimo Baltijos jūroje zona	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera
Kuršių nerijos pakrantė	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera
Žemyninė pakrantės dalis	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera
Atvira jūra	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera		
Klaipėdos sąsiauris	Gera	Gera	Bloga	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera	Gera

¹⁷⁴ Parengta pagal Jūrinių tyrimų centro duomenis // http://www.jtc.lt/Leidiniai/2006_ataskaita/5.pdf; Prisijungimo laikas: 2007 – 11- 01

**HELCOM REKOMENDACIJOS NR. 23/8 DĖL NAFTOS PERDIRBIMO PRAMONĖS
TARŠOS MAŽINIMO ATASKAITOS FORMA**

Pirmininkaujanti šalis:

Šalis:

Metai:

1.Naftos perdirbimo įmonės²⁾ pavadinimas, vieta ir tipas¹⁾. Taip pat paminėkite, ar joje yra surinkimo ir saugojimo talpykla (m³) ir valymo pajėgumus (m³/dieną).

2.Aušinimo sistemos apibūdinimas

Aušinimo sistema	Taip/ne	Aušinimo galia (MW)
Oras		
Panaudotas vanduo		
Apytakinis vanduo		

3.Nuotekų valymas, įskaitant:

Nuotekų rūšis	Išleidžiamų teršalų debitas (m ³ /metus)	Alyvos koncentracija sistemos gale (mg/l)	Valymo rūšis ³⁾ (pažymėti): 1) gravitacinis atskyrimas 2) galutinis atskyrimas 3) biologinis valymas
Technologinis vanduo			
Neužterštas aušinimo vanduo			
Užterštas arba su kitu			

užterštu vandeniu sumaišytas aušinimo vanduo			
Lietaus ir kito paviršinio vandens nuotėkis			
Balastinis vanduo			
Kita (nurodyti)			
Kokių rūšių nuotekos sumaišomos su kitais nuotekų srautais prieš jas išvalant?			

4. Žaliavos ir naftos teršalai, įskaitant:

Bendras apdorotos žaliavos kiekis (10 ⁶ t/metus)	
Naftos perdirbimo pajėgumai (10 ⁶ t/metus)	
Bendras naftos teršalų kiekis (pagal 3 punkto lentelę) (t/metus)	
Naftos teršalų ir perdirbtos žaliavos kiekio santykis (g/t)	
Naftos teršalai dėl atsitiktinio nutekėjimo (kuris nėra priskirtas c) punktui	

5. Analizės metodai, įskaitant:

Analizės metodas, kuris yra naudojamas alyvos koncentracijai išmatuoti (nurodykite, ar jis yra skirtingas skirtingiems nuotekų srautams)	
Infraraudonieji spinduliai: ekstrahentas; bangos ilgis; etaloninis tirpalas	

Gravimetrinis ekstrahentas	
Bandinių ėmimo metodas ir dažnumas	

6. Nuotekų kiekis, išskyrus alyvą

Kriterijus	Koncentracija išleidžiant iš sistemos ^{*)}	Bendras išleidžiamas kiekis (t/metus)
Cheminis deguonies suvartojimas (ChDS _{Cr})		
Biologinis deguonies poreikis (BDS)		
Bendras organinės anglies kiekis (BOA)		
Bendras išsiskiriančių medžiagų kiekis		
Fenolio junginiai		
Kitos aromatinės medžiagos		
Sulfidai		
Iš viso azoto		

^{*)} Prieš susimaišant su aušinimo vandeniu

7. Galutinių planų, kuriais siekiama sumažinti lietaus vandens, aušinimo vandens ir technologinio vandens užterštumą naftos perdirbime trumpas apibūdinimas. Ypač svarbu apibūdinti parengtus planus įrenginiams, kurie neatitinka šios Rekomendacijos reikalavimų.

8. Ar po paskutinio HELCOM atsiskaitomojo laikotarpio (per paskutiniuosius 3 metus) įvyko kokie nors pokyčiai, susiję su naftos perdirbimo įrenginio eksploatavimu; nuotekų valymo sistema; kiti.

9. Jei įmanoma, naftos perdirbimo įmonės turėtų pateikti supaprastintą naftos perdirbimo įmonės nuotekų sistemos technologinę schemą, vaizduojančią:

- kelių tėkmių debitą (m³/ per metus);
- pagrindines valymo įrenginio proceso pakopas;

- mėginių ėmimo ir srauto matavimo taškus.

10. Trumpas Rekomendacijos reikalavimų vykdymo įvertinimas, įskaitant

	Taip	Ne	Dali nai
Lietaus vandens surinkimas ir valymas			
Aušinimo vandens atskyrimas			
Visų užterštų nuotekų biologinis valymas			
Naftos kiekis nuotekose <5 mg/l			
Bendras naftos teršalų kiekis ≤ 3 g /tonoje žalios naftos			
Problemos, kurios kilo įgyvendinant reikalavimus, ir numatomi tolimesni veiksmai			

¹⁾ Pastaba:

I tipas: Paprastoji naftos perdirbimo įmonė: ją sudaro žalios naftos distiliavimo įrenginiai, katalizinio riformingo įrenginiai ir distiliuotų produktų apdirbimo, įskaitant sieros pašalinimą, įrenginiai.

II tipas: I tipo įmonės ir papildomai katalizinis krekingas ir (arba) terminis ir (arba) hidrokrekingas.

III tipas: II tipas ir papildomai srauto krekingas tiksliai naftos perdirbimo įrenginiuose ir (arba) tepalų gamyba perdirbimo įmonėje.

IV tipas: II ir III tipas ir papildomai naftos chemijos pramonė.

V tipas: Tiksliai tepalų gamyba (nepatenka į Rekomendaciją Nr. 23/8).

²⁾ Pastaba:

Atsiskaityti turėtų tiksliai tos naftos perdirbimo įmonės, kurios perdirba daugiau kaip 1 000 000 tonų žalios naftos per metus ir išleidžia teršalus tiesiai į paviršinius vandenius.

³⁾ Pastaba:

1) pvz. API, CPI, rezervuaras;

2) pvz. cheminis priedas, flotacija, nusodinimas, filtravimas;

3) pvz. biologinis filtras, aktyvusis dumblas, aeravimo baseinas.

Ekspertų sąrašas

1. Laimutis Budrys – Gamtos apsaugos departamento direktorius, Helsinkio komisijos gamtos apsaugos ir pakrantės zonų valdymo (HELCOM HABITAT) darbo grupės narys – Tel. (852) 2663546, El.p. l.budrys@am.lt

2. Rita Janušauskienė – Teisės ir personalo departamento Teisės skyriaus vyriausioji specialistė, Helsinkio komisijos nacionalinio komiteto specialistė teisės klausimais – Tel. (852) 2663603, El.p r.janusauskiene@am.lt

3. Agnė Kniežaitė – Aplinkos kokybės departamento Vandenių skyriaus vyriausioji specialistė, Helsinkio komisijos nacionalinio komiteto sekretorė – Tel. (852) 2663517, El.p a.kniezaite@am.lt

4. Livita Kretkovskienė – Susisiekimo ministerijos Vandens transporto departamento vyriausioji specialistė, Helsinkio komisijos Jūros taršos prevencijos (HELCOM MARITIME) darbo grupės narė- Tel. (852) 2393981, El.p i.kretkovskiene@transp.lt

5. Aistė Kubiliūtė – Jūrinių tyrimų centro duomenų ir jūros aplinkos politikos skyriaus vedėja – Tel. (846) 410456, El.p a.kubiliute@jtc.am.lt

Anketos klausimai:

1. Kaip manote, kokios pagrindinės priežastys privertė susirūpinti Baltijos jūros vandens išteklių kokybe bei 1992 m. atnaujinti Helsinkio konvenciją dėl Baltijos jūros jūrinės aplinkos apsaugos?
2. Jūsų nuomone, kokia yra 1992 m. Helsinkio konvencijos dėl Baltijos jūros jūrinės aplinkos apsaugos reikšmė Baltijos jūros šalims? Kokios problemos kyla vykdant Baltijos jūros apsaugos politiką: ekonominės, teisinio reglamentavimo, tarptautinio bendradarbiavimo ir kt.?
3. Kaip jūs įvertintumėte Helsinkio konvencijos vaidmenį apsaugant Baltijos jūrą nuo tiesioginės jūros taršos (atliekų, susidariusi eksplotuojant laivus, avarinių situacijų likvidavimo ir k.t) ?
4. Ar šiandienis Baltijos jūros išteklių valdymas yra pakankamai efektyvus ir duoda laukiamus rezultatus? Ką reikėtų jame tobulinti? Kokios esminės valdymo permainos bus ir turėtų būti vykdomos ateityje siekiant geresnės Baltijos jūros vandens išteklių kokybės?
5. Kaip manote, kokią įtaką Lietuvos vandenų naudojimo ir apsaugos politikai turėjo Lietuvos įstojimas į ES?